

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Eva Lennuk

**KAPITALIÜHINGU NETOVARA SÄILITAMISE PÕHIMÕTE JA NETOVARA
TAASTAMINE MUUDE ABINÕUDE TÄRVIKUSELEVÕTMISEGA**

Magistritöö

Juhendaja
dr.iur. Andres Vutt

Tartu
2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. NETOVARA SÄILITAMISE PÕHIMÕTE	10
1.1. Netovara olemus ja käsitlused.....	10
1.2. Netovara säilitamise põhimõtte kapitalireeglina	11
1.3. Netovara ja osa- või aktsiakapitalinõue	16
1.3.1. Osakapitali miinimumsuuruse mõju netovara säilitamise põhimõttele.....	16
1.3.2. Aktsiakapitali miinimumsuuruse mõju netovara säilitamise põhimõttele	20
1.4. Netovara säilitamise põhimõtte finantsaruandluses	21
1.4.1. Netovara kajastatus bilansis	21
1.4.2. Arvestuspõhimõtete valiku mõju netovara suurusele.....	25
1.4.3. Vabatahtlik reserv omakapitali reservina.....	27
1.5. Netovara säilitamise põhimõtte seos maksejõuetusega.....	30
1.5.1. Netovara säilitamise põhimõtte rikkumine maksejõuetuse eeldusena	30
1.5.2. Maksevõimetuse eelduse rakendamine	33
1.6. Netovara säilitamise põhimõtte rikkumise õiguslikud tagajärjed	35
1.6.1. Sundlõpetamismenetlus netovara säilitamise põhimõtte rikkumise tagajärjena..	35
1.6.2. Sundlõpetamismenetluse algatamine	36
1.6.3. Sundlõpetamata jätmise otsustamine	37
2. MUUD ABINÕUD NETOVARA TAASTAMISEKS.....	40
2.1. Vabatahtlik reserv	40
2.2. Majandustehingud äriühingu varaga	41
2.2.1. Majandustehingud varaga äriühingu bilansis.....	41
2.2.2. Vara müük.....	44
2.2.3. Põhivara soetamine	46
2.2.4. Põhivara ümberhindamine	47
2.3. Nõuetest loobumine	48
2.3.1. Nõutest loobumise materiaalsooõiguslik alus	48
2.3.2. Seotud osapoolte nõuetest loobumine	49
2.4. Majandustegevusega seotud meetmed	50
2.4.1. Majandustegevusega seotud meetmetest üldiselt.....	50

2.4.2. Majandustegevuse jätkamisel saadud kasumi arvelt netovara taastamine	51
2.4.3. Majandustegevuse ümberkorraldamine.....	52
2.5. Sissemaksete tegemine.....	54
2.5.1. Sissemaksete tegemisest üldiselt.....	54
2.5.2. Rahaliste sissemaksete tegemine.....	55
2.6. Mitme abinõu kasutamine korraga.....	56
2.6.1. Sissemaksete tegemine ja majandustegevuse jätkamine.....	56
2.6.2. Osakapitali vähendamine ja toimingud varaga	57
2.6.3. Osakapitali vähendamine ja laenude kapitaliseerimine	57
2.6.4. Osakapitali sissemaksete tegemine ja nõuetest osaline loobumine.....	58
KOKKUVÕTE.....	59
COMPANY NET ASSETS' MAINTENANCE PRINCIPLE AND RESTORING THE NET ASSETS BY THE IMPLEMENTATION OF THE OTHER MEASURES. Abstract	65
LÜHENDID	70
KASUTATUS KIRJANDUS.....	72
Muud allikad	74
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	76
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	77
Muude abinõude kataloogi tuletamiseks kasutatud kohtumäärused	77

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu äriühinguõiguse nurgakiviks peetavad kapitali säilitamise reeglid (ingl. k *capital maintenance rules*)¹ on viimase kahe kümnendi jooksul pälvinud hulgaliselt kriitikat nii nendega taotletava võlausaldajate kaitse ebatõhususe², vähese paindlikkuse³ kui ka reeglite võimaliku ülereguleeriva olemuse⁴ tõttu. Vaatamata universaalse poolehoiu puudumisele on teise nõukogu ehk kapitalidirektiiviga⁵ loodud reeglistik leidnud oma kindla koha osanike, aktsionäride ja võlausaldajate võrdväärse kaitse alammäära kindlustava vahendina ka Eesti õiguskorras.

Kapitali säilitamise reeglite hulka kuuluvat netovara säilitamise põhimõtet tähistatakse erialakirjanduses kui miinimumkapitali püsivuse nõuet (ingl k *ongoing minimum capital requirement*), mille eesmärk on vähendada maksejõuetuse tõenäosust, kui kapitaliühing kannab juhtimisvigade või pikaajalise ebasoodsa äritegevuse tõttu pidevalt väiksemat kahjumit, nõudes osanikelt ja aktsionäridelt reageerimist ammu enne seda, kui ettevõtte läheneb maksejõuetusele⁶. Selliselt kohustuvad osanikud ja aktsionärid reageerima, kui netovara on langenud alla miinimumkapitali suuruse „omakapitalipuhvri“⁷. Lisaks seosele miinimumkapitaliga põimub netovara säilitamise põhimõtte ka maksejõuetusega „likvideeri või rekaptaliseeri“ reegli (ingl k *the „Recapitalize or Liquidate“ Rule*) kaudu. „Likvideeri või rekaptaliseeri“ reegli kohaselt peab juhul, kui kapitaliühingu netovara langeb kahjumi tõttu alla teatava miinimumtaseme, selle kas rekaptaliseerima või ümber korraldama äriühinguks, millele kohalduv kapitalinõude suurus ei ole ületa kapitaliühingu järelejäänud netovara. Juhul kui kapitaliühing eelnimetatud meetmeid tarvitusele ei võta, tuleb see likvideerida⁸.

Eesti õiguskorras kaheastmelisena sätestatud netovara säilitamise põhimõtte hõlmab nii miinimumkapitali püsivuse nõude kui „rekaptaliseeri või likvideeri“ reeglit. Esimese astmena

¹ Mülberr, P.O., Birke, M. Legal Capital – Is There a Case against the European Legal Capital Rules? – European Business Organization Law Review. 2002/3, lk 696.

² Enriques, L., Macey, J.R. Creditors Versus Capital Formation: The Case Against the European Legal Capital Rules. – Cornell Law Review. Vol 86. 2001/6, lk 1202.

³ Haaker, A. The Future of European Creditor Protection and Capital Maintenance from a German Perspective. – German Law Journal. Vol 13. 2012/6, lk 638.

⁴ Armour, J. Legal Capital: An Outdated Concept? – European Business Organization Law Review. 2006/7, lk 27.

⁵ Teine nõukogu direktiiv 77/91/EMÜ, 13.detsember 1976, tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad seoses aktsiaseltside asutamise ning nende kapitali säilitamise ja muutmisega, et muuta sellised tagatised ühenduse kõigis osades võrdväärseteks. ELT L 026, 31.01.1977, lk 1–13. Edaspidi: Teine nõukogu direktiiv.

⁶ Mülberr, P.O. A Synthetic View of Different Concepts of Creditor Protection, or: A High-Level Framework for Corporate Creditor Protection. – European Business Organization Law Review. 2006/7, lk 488.

⁷ Mülberr, P.O., Birke, M., lk 707.

⁸ Enriques, L., Macey, J.R., lk 1183-1184.

on juhatusel äriseadustiku⁹ (edaspidi lühendatult ÄS) § 171 lg 2 p-st 1 ja § 292 lg 1 p-st 1 tulenev kohustus, kui ühingu netovara on järel vähem kui pool osa- või aktsiakapitalist, kutsuma kokku osanike koosoleku või aktsionäride erakorralise koosoleku. Selliselt on juhatusel pandud kohustus avalikustada netovara puudulikkust peegeldavat olukorda osanikele või aktsionäridele. Teise astmena lasub osanikel või aktsionäridel kohustus võtta tarvitusele meetmeid, mille tagajärjena oleks netovara taastatud ning kooskõlas seaduse nõuetega (ÄS §-d 176, 301).

Käesoleva töö seisukohalt on keskse tähtsusega just netovara säilitamise põhimõtte teine aste ehk osanikel ja aktsionäridel lasuv kohustus otsustada netovara taastamist kindlustavaid abinõusid. Selliste abinõude avatud kataloogi koosseisuna näevad äriseadustiku ÄS §-d 176 ja 301 ette: 1) osa- või aktsiakapitali suurendamist või vähendamist (lg 1); 2) ühingu lõpetamist, ühinemist, jagunemist või ümberkujundamist (lg 2); ja muude abinõude tarvitusele võtmist, mille tulemusena moodustaks ühingu netovara suurus vähemalt poole osa- või aktsiakapitalist (lg 1¹). Lisaks suunab äriseadustik osanikke või aktsionäre esitama pankrotiavalduse (lg 3), kui abinõude rakendamine ei ole võimalik ja ühingu on maksejõuetu¹⁰.

Kui osa- või aktsiakapitali suuruse muutmise, ühingu ümberkorraldamise ja pankrotiavalduse esitamise korrad on kehtiva äriseadustiku ja teiste asjassepuutuvate õigusnormidega reguleeritud¹¹, siis ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ nimetatud muude meetmete suhtes õiguslik sisustatus puudub¹². Muude meetmete legaaldefiniitsiooni puudumise tulemusena on osanikele ja aktsionäridele jäetud õigus sisustada tarvitusele võetavaid meetmeid enda kaalutlusel, lähtudes meetmetega saavutatavast ning seadusega kehtestatud eesmärgist, milleks on netovara suuruse seaduse nõuetega vastavusse viimine. Netovara taastamiseks tarvitusele võetavate muude abinõude õiguslikul sisustamisel lasubki käesoleva magistr töö rõhuasetus.

Netovara säilitamise põhimõtte järgimist kontrollib kapitaliühingu juhatus ja kohus bilansitesti (ingl. k. *balance-sheet test*) rakendamisega¹³. Selliselt defineerib äriseadustik netovara kui bilansi aktiva üldsumma ja passivas näidatud kohustuste üldsumma vahet (tehtena väljendatuna: netovara = bilansi aktiva üldsumma – passivas näidatud kohustuste summa¹⁴).

⁹ Äriseadustik. – RT I, 23.12.2022, 33.

¹⁰ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 280.

¹¹ Osa- ja aktsiakapitali suuruse muutmist reguleerivad äriseadustiku peatükid 21 ja 29; ühingu ümberkorraldamist äriseadustiku 9. osa, pankrotiavalduse esitamist äriseadustik §-d 210 ja 373.

¹² Vutt, A. Vabatahtlik reserv kui omakapitali nõuete täitmise üks võimalus. MaksuMaksja. 2010/1, lk 35.

¹³ Käerdi, M., et al. Ühinguõiguse revisjon: Analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018, lk 748. Kättesaadav veebis: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (26.04.2023).

¹⁴ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 179.

Eeltoodu ilmestab asjaolu, et netovara säilitamise põhimõtte ja netovara suurus on tihedalt põimitud raamatupidamise ja finantsaruandlusega ning olles ühinguõiguse osa on viimastest ka eraldamatu¹⁵.

Töö eesmärk on välja selgitada netovara säilitamise põhimõtte olemus ja kataloogida avaldatud ning jõustunud kohtulahendite pinnalt Eesti kapitaliühingute tarvitusele võetud muid meetmeid netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimiseks. Eesmärgi saavutamiseks on töös analüüsitud netovara säilitamise põhimõtte õigusteoreetilisi aluseid ja raamatupidamislikke mõjutegureid ning kohtulahenditest johtuvate muude meetmete materiaalõiguslikku sisu ja nende mõju kapitaliühingute bilansi koosseisule. Seoses netovara säilitamise põhimõtte õigusteoreetiliste aluste ja raamatupidamislikke mõjuteguritega esitab töö autor ka oma seisukohad. Töös püstitatakse hüpotees, et ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ nimetatud muud meetmed on õiguslikult sisustatud juriidiliste isikute sundlõpetamismenetluses tehtud kohtulahenditega, millega kohus otsustab jätta juriidiline isik sundlõpetamata netovara suuruse seaduse nõuetega kooskõlla viimise ja sellest tuleneva sundlõpetamise menetluse aluse äralangemisega.

Magistritöö uurimisobjekt on osaühingutele ja aktsiaseltsidele kui piiratud vastutusega kapitaliühingutele kohalduv netovara säilitamise põhimõtte ja netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks tarvitusele võetavad muud abinõud ÄS §-de 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ järgi. Kapitaliühingute netovara säilitamise põhimõtte käsitlest on töö mahupiirangu tõttu välja jäetud tulundusühistutel lasuv netovara säilitamise põhimõtte, mis on sätestatud tulundusühistuseaduse¹⁶ § 40 lg 3 p 1.

Töö aktuaalsus tuleneb eeskätt asjaolust, et netovara taastamiseks tarvitusele võetavate meetmete tõhususest sõltub kapitaliühingu tegevuse jätkuvus, kuna netovara säilitamise põhimõtte rikkumine on käsitletav kapitaliühingu sundlõpetamise alusena äriseadustiku §-de 203 lg 1 p 1 ja 366 lg 1 p 1 järgi. Autor on seisukohal, et käesoleva töö raames tuletatud netovara taastamise muude meetmete kataloog on abiks puuduliku netovaraga kapitaliühingute juhtorganitele kahel põhjusel. Esmalt tuuakse töös välja kohtupraktikas analüüsitud netovara taastamise abinõusid, mille materiaalõiguslikku sisu ega tarvituselevõtmise korda kehtiv õigus sõnaselgelt ette ei näe ehk puuduliku netovaraga kapitaliühingute juhtorganitel on netovara taastamise abinõu valimisel selgemad valikuvõimalused ja sellest johtuvalt ka suurem tõenäosus netovara puudulikkuse korral see seaduse nõuetega kooskõlla viia. Teiseks käsitleb töö kapitaliühingute juhtorganite netovarast terviklikuma arusaama loomise eesmärgil netovara

¹⁵ Pantosos, L. Accounting standards and Legal Capital in EU law. – Utrecht Law Review. Vol 16. 2016/1, lk 144.

¹⁶ Tulundusühistuseadus. – RT I, 23.12.2022, 32.

säilitamise põhimõtte õigusharude ülest põimumist ja lahutamatu seost raamatupidamise ja finantsaruandlusega, asetades erilist rõhku bilansikoosseisu elementide arvestuspõhimõtete mõjule netovara suurusele. Vajadus täiendavalt analüüsida, millised on peamised tegurid, mis mõjutavad netovara säilimist ning kas on olemas raamatupidamislikud meetmed, millega maksimeerida netovara olemasolu ja tagada kapitali säilitamise reeglitele vastavus on rõhutatud ka M.Hannsoni magistritöös „Kapitali säilitamise reeglid eesti ja rahvusvahelise finantsaruandluse standardite valguses“¹⁷.

Lisaks netovara säilitamise põhimõtte järgimiseks kohustatud isikutele luuakse käesoleva tööga lisandväärtust ka netovara säilitamise põhimõtte üle kohtulikku järelevalvet teostatavatele isikutele, kes saavad magistritöö raames analüüsitud kohtulahendite valimist ülevaadet juriidiliste isikute sundlõpetamise aluse äralangemise asjaoludest ja nende tõendamiseks esitatud dokumentidest.

Töö eesmärgist ja aktuaalsuselt lähtuvalt koosneb kahest peatükist. Esimene käsitleb netovara säilitamise põhimõtte õigusteoreetilisi aluseid ja seost maksejõuetuse ja miinimumkapitalinõudega, netovara kajastamist raamatupidamiskohustuslase finantsaruannetes ja netovara säilitamise põhimõtte rikkumisega kaasnevaid õiguslikke tagajärgi. Esimese peatüki eesmärk on seega luua raamistiku mõistmaks, mis materiaal- ja menetlusõiguslikud ning raamatupidamise korraldamisega seotud asjaolud mõjutavad netovara säilitamise põhimõtet ja sellest johtuvalt ka netovara suurust ja selle taastamiseks tarvitusele võetavaid muid abinõusid ÄS §-de 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ järgi.

Teises peatükis on analüüsitud kohtulahendeid, milles maakohtud on käsitlenud meetmeid, mida äriühingud on tarvitusele võtnud netovara seaduse nõuetele mittevastavuse kõrvaldamiseks. Seejuures analüüsitakse nii meetmete materiaalõiguslikku sisu, nende raamatupidamises kajastamisega seonduvaid erisusi kui ka sundlõpetamismenetluse käigus kohtule esitatud meetmete tarvituselevõtmist tõendavaid dokumente.

Uurimismeetodina on magistritöös kasutatud kombineeritult nii kvalitatiivset sisuanalüüsi kui empiirilist kohtupraktika analüüsi. Netovara säilitamise põhimõtte õigusteoreetiliste ja raamatupidamislike mõjutegurite sisuanalüüsist lähtuvalt sisustatakse kohtupraktikast tulenevaid netovara taastamise eesmärgil rakendatud muid abinõusid. Netovara säilitamise põhimõtte õiguslike mõjutegurite sisuanalüüsiks on Eesti õigusalasest kirjandusest kasutatud

¹⁷ Hannson, M. Kapitali säilitamise reeglid eesti ja rahvusvahelise finantsaruandluse standardite valguses. Magistritöö. Juhendaja *dr.iur* Andres Vutt. Tallinn: Tartu Ülikool 2017, lk 67. Kättesaadav veebis: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57058/hansson_ma_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (26.04.2023).

peamiselt 2015. aastal ilmunud K. Saare, U. Volensi, A. Vuti ja M. Vuti teost „Ühinguõigus I: kapitaliühingud“, aktsiakapitali ja äriseadustikku asjassepuutuvas ulatuses käsitlevaid *Juridica*, *Juridica International* artikleid, A.Vuti doktoritööd „*Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection*“¹⁸, muid teemakohaseid teadusartikleid, tsiviilseadustiku ja võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandeid ja äriseadustiku ja pankrotiseaduse muudatusi käsitlevaid eelnõude seletuskirju. Välismaisest erialakirjandusest kasutatakse peaaesjalikult kapitalireegleid käsitlevaid erialaartikleid ajakirjast *European Business Organization Law Review*. Netovara säilitamise põhimõtte raamatupidamislike mõjufaktorite analüüsil lähtutakse töös eelkõige raamatupidamise seadusest¹⁹ (edaspidi lühendatult RPS), Eesti finantsaruandluse standardi Raamatupidamise Toimkonna juhenditest²⁰ (edaspidi lühendatult RTJ) ja välismaisetest finantsaruandlust käsitlevatest erialaartiklitest.

Empiirilise kohtupraktika analüüsimiseks kasutatakse vahemikus 19.08.2008 – 23.02.2023 avaldatud ja jõustunud maakohtute 38 kohtulahendit, millega kohus on lõpetanud osaühingu või aktsiaseltsi sundlõpetamismenetlust netovara seaduse nõuetele mittevastavuse tõttu ning on käsitlenud sundlõpetamismenetluse puudutatud isiku tarvitusele võetud meetmeid, mille sisu ei ole osa- või aktsiakapitali suuruse muutmine või ühingu lõpetamine, ühinemine jagunemine või ümberkujundamine ÄS §-de § 176 ja 301 p-de 1 ja 2 järgi. Kohtulahendite juurdepääsuks kasutas autor Riigi Teataja veebilehekülje otsingut ja õigusteabe otsinguportaali xLaw²¹. Kõik autori analüüsitud kohtulahendid on leitavad Riigi Teataja kohtulahendite registrist.

Netovara säilitamise põhimõtet kapitalireeglina on autorile teadaolevalt käsitletud kolmes magistritöös: K. Ots „Kapitalireeglid võlausaldajate kaitsemeetmetena Eesti ja Suurbritannia suletud äriühingutes“²², M. Hannson „Kapitali säilitamise reeglid eesti ja rahvusvahelise finantsaruandluse standardite valguses“ ja M. Abel „Maksevõimelisusetesti kasutamine kapitaliühingu maksevõime hindamiseks“²³. Autorile teadaolevalt pole muid abinõusid netovara taastamiseks teadustöodes uuritud ning netovaraga seonduvat on seni peaaesjalikult

¹⁸ Vutt, A. *Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection*. Dissertation. Tartu: Tartu University Press 2011.

¹⁹ Raamatupidamise seadus. – RT I 2002, 102, 600; RT I, 05.05.2022, 27.

²⁰ Kokku on 18 Raamatupidamise Toimkonna juhendit, mis on kättesaadavad veebis: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (24.04.2023).

²¹ Õigustehnoloogia rakendus ExtendLaw. Kättesaadav veebis: <https://extendlaw.com/xlaw/xlaw-legal> (26.04.2023).

²² Ots, K. *Kapitalireeglid võlausaldajate kaitsemeetmetena Eesti ja Suurbritannia suletud äriühingutes*. Magistritöö. Juhendaja *dr.iur* Urmas Volens. Tallinn: Tartu Ülikool 2012. Kättesaadav veebis: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/26668/Ots_Katlin.pdf?sequence=1&isAllowed=y (26.04.2023).

²³ Abel, M. *Maksevõimelisusetesti kasutamine kapitaliühingu maksevõime hindamiseks*. Tartu: Tartu Ülikool 2022. Kättesaadav veebis: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/82295/abel_marleen.pdf?sequence=1&isAllowed=y (26.04.2023).

analüüsitud ühinguõiguse revisjoni käigus. Ühinguõiguse revisjoni käigus valminud analüüs-kontseptsioon jätab aga lahtiseks netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimiseks tarvitusele võetavaid muud meetmed, analüüsides eeskätt vaid netovara säilitamise reeglite otstarbekust, õigusselgust ja nende võimalikku leevendamist ning järeldades, et Eestis sätestatud netovara säilitamise nõuded on kapitalidirektiiviga ettenähtust kõrgemad ja leevenduste võimalikkust kõrgemate nõuete kaotamisega²⁴.

Märksõnad: netovara, kapitalireeglid, osühing, aktsiaselts, bilanss

²⁴ Käerdi, M., *et al.*, lk 793.

1. NETOVARA SÄILITAMISE PÕHIMÕTE

1.1. Netovara olemus ja käsitlused

Netovara olemuse ja koosseisu elementide üksikasjaliku väljatoomise olulisus on tingitud netovara säilitamise põhimõtte põimumisest mitmete ühingu- ja maksejõuetusõiguslike järeldemitega. Riigikohus on juba 2013. aastal leidnud, et netovara seis on äriühingu maksevõime hindamisel kaaluka tähtsusega²⁵, mistõttu netovara säilitamise põhimõtte õigusteoreetiliste aluste analüüsi eelselt peab autor vajalikuks tuua välja netovara mõiste definitsiooni, selle erinevaid liike ja käsitlusi.

Eesti õigusnormides, raamatupidamistavas ning soovituslikes juhendites leidub kaks mõistet, mis tähistavad kapitaliühingu varade ja kohustuste üldsumma vahet. Netovara kui bilansi aktiva üldsumma ja passivas näidatud kohustuste vahet²⁶ käsitlevad nii äriseadustik (ÄS § 171 lg 2 p 1), pankrotiseadus (PankrS § 31 lg 1² p-d 1-2) kui ka teised äritegevusega seotud erinorme reguleerivad õigusaktid²⁷. Netovara omakapitalina määratlemine seevastu leiab aset esmajärjekorras raamatupidamise seaduses, mille kohaselt kvalifitseerub omakapitaliks jääkosalus raamatupidamiskohustuslase varades pärast tema kõigi kohustuste mahaarvamist (RPS § 3 p 3). Kuigi netovara (ingl k *net assets*) ja omakapital (ingl k *equity*) on mõistetena sünonüümsed, võimaldab kahe erineva termini olemasolu põhjust mõista Raamatupidamise Toimkonna 1. juhises²⁸ sisalduv omakapitali eesmärgi kirjeldus, mille järgi kajastab omakapital bilansipäeva seisuga ettevõtte omanikele kuuluva netovara hulka.

Omakapitali koosseisu määratleb RPS lisa 1 bilansiskeem²⁹ ning sellesse kuuluvad aktsia- või osakapital nimiväärtuses, registreerimata aktsia- või osakapital, sissemaksmata osakapital, ülekurs, oma aktsiad või osad, kohustuslik reservkapital, muud reservid, muu omakapital, eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum) ning aruandeaasta kasum (kahjum). Seejuures kehtib mikroettevõtjate³⁰ suhtes erand, millest tingitult ei lasu viimastel kohustust esitada bilansiskeemi omakapitali koosseisuelementidena muid kui nimiväärtuses aktsia- või

²⁵ RKTko 3-2-1-188-12, p 14.

²⁶ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 279.

²⁷ Näiteks tulundusühistuseadus § 40 lg 3 p 1, riigieelarve seadus § 251 lg 3 p 10, erakooliseadus § 21 lg 5, hoiu-laenuühistu seadus § 22 lg 3.

²⁸ Raamatupidamise Toimkonna juhend 1 Raamatupidamise aastaaruande koostamise üldpõhimõtted, p 21. Kättesaadav veebis: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (24.04.2023). Edaspidi: RTJ 1.

²⁹ RPS lisa 1 Bilansiskeem. Kättesaadav veebis: https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/1050/5202/2027/RPS_Lisa_1.pdf# (24.04.2023).

³⁰ Mikroettevõtja on RPS § 3 p 14 tähenduses osäühing, kelle näitajad vastavad aruandeaasta bilansipäeval kõikidele järgmistele tingimustele: varad kokku kuni 175 000 eurot, kohustised ei ole suuremad kui omakapital, üks osanik, kes on ka juhatuse liige, ja kelle müügitulu on aruandeaastal kuni 50 000 eurot.

osakapitali ning sissemaksmata osakapitali kirjeid. Eelmainitud erisus ei muuda mikroettevõtjate omakapitali koosseisu, vaid vähendab nende halduskoormust, lubades jätta omakapitali faktilise koosseisu teatud elemendid bilansiskeemist välja³¹.

Omakapitali võib liigitada ka seotud ja vabaks omakapitaliks. Selline liigitus on tuletatav äriseadustikust, mis näeb ette osanikele või aktsionäridele väljamaksete tegemise vaid puhaskasumist või eelmiste majandusaastate jaotamata kasumist, millest on maha arvatud eelmiste aastate katmata kahjum (ÄS §-d 157 lg 1 ja 276). Kõrvutades eelmainitud seadusest tulenevat nõuet omakapitali koosseisu kuuluvate elementidega järeldub, et vaba ehk jaotuskõlblik omakapital koosneb eelmiste perioodide jaotamata kasumist (kahjumist) ning aruandeaasta kasumist (kahjumist). Lisaks sellele on omakapitali elementide liigitus vabaks ja seotud omakapitaliks järeldatav omakapitali elementide kasutusotstarbe regulatsioonist. Nii näeb äriseadustik ette, et ülekurssi võib kasutada kapitaliühingu kahjumi katmiseks ja osa- või aktsiakapitali suurendamiseks fondiemissiooni teel (ÄS §-d 155 lg 2, 225 lg 2). Kapitaliühingu reservkapitalist osanike väljamaksete tegemise imperatiivne keeld tuleneb samuti äriseadustikust (ÄS §-d 161 lg 2, 337 lg 2). Õiguskirjanduses on märgitud, et lisaks seaduses sätestatud reservkapitalile on kapitaliühingul võimalik moodustada ka muid reserve, mis seadusest tuleneva imperatiivse regulatsiooni puudumise tõttu alluksid oma kasutusotstarbe, sh väljamaksete lubatavuse üle otsustamisel osanikele³². Nii on bilansiskeemi omakapitali elemendiks olevaid muid reserve võimalik käsitleda vaba omakapitalina, mis põhikirjas kokkulepitud tingimustel võib olla tagastatud osanikele või aktsionäridele.

1.2. Netovara säilitamise põhimõte kapitalireeglina

Kapitalireeglite (ingl k *capital maintenance rules*, sks k *Kapitalerhaltungsregeln*) eesmärgid on teise nõukogu direktiivi ehk kapitalidirektiivi preambula kohaselt võlausaldajatele tagatiseks oleva kapitali säilitamine ning võrdväärse kaitse kindlustamine nii aktsionäridele kui ka võlausaldajatele. Kapitalidirektiiviga kehtestati kapitali kaitse kontseptsioonil põhineva reeglite süsteemi ehk Euroopa kapitali režiimi (ingl k *European legal capital regime*). Santella kirjeldab kapitalidirektiivi preventiivset eesmärki olukorraga, kus võlausaldaja on sõlminud tehingu äriühinguga ning võib selle tagajärjel kogeda negatiivseid majandustulemusi ebaõnnestunud juhtimise, halbade majandustingimuste või isegi eksogeensete šokkide tõttu, samuti võib võlausaldaja kannatada äriühingu või enamusaktsionäride oportunistliku käitumise tõttu.

³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/34/EL, 26. juuni 2013, teatavat liiki ettevõtjate aruandeaasta finantsaruannete, konsolideeritud finantsaruannete ja nendega seotud aruannete kohta ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2006/43/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 78/660/EMÜ ja 83/349/EMÜ (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 182/19, lk 19–76, artikkel 36.

³² Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 306.

Analoogne olukord erinevate põhjustega negatiivsete majandustagajärgedega võib Santella arvates tabada ka väikeosanike- ja aktsionäre, kes on äriühingu osalust omandanud. Kapitalidirektiivis sisalduvate kapitalireeglite eesmärk on vältida või vähendada *ex ante* sellistest põhjustest tingitud äriühingu maksejõuetuse riski.³³

Tänu Euroopa Liiduga liitumise suuna teadvustamisele juba 1990-ndate lõpus³⁴, jõudsid kapitalireglid Eesti õiguskorda juba esimese äriseadustiku³⁵ jõustamisega 1. septembril 1995. aastal. Toona toetuti esimese äriseadustiku eelnõu koostamisel muu hulgas Euroopa Liidu ühinguõiguse direktiividele³⁶ ning kapitalireeglite formaalseks allikaks ja aluseks oli kapitalidirektiiv³⁷. Kuigi kapitalidirektiivi artikkel 1 nägi juba selle jõustumise ajal 1976. aastal ette, et selle kohaldamisalasse jäävad vaid aktsiaseltsid, võeti selle põhimõtted Eestis üle ka osahingute³⁸ suhtes. Vaatamata sellele, kapitalidirektiiviga sisse seatud kapitalireglid ei ole läbinud drastilisi reforme ja on seetõttu püsinud oma olemuselt muutmatutena, on need viimase kahe kümnendi jooksul oma piirava olemuse tõttu pälvinud kriitikat³⁹. Õiguskirjanduses on leitud, et kapitaliga seotud kohustav reeglite raamistik kui „üksainus kõigile sobiv“ (ingl k „*one size fits all*“) universaalne meede, ei ole enam sobiv kontseptsioon võlausaldajate huvide kaitsmiseks ning on tõenäoliselt on ülereguleeriv⁴⁰. Ilmeka näite kapitalireeglite kui võlausaldajate kaugeltki mitte universaalsete huvide kaitsemehhanismi kohta toovad Enriques ja Macey: „On selge, et radioaktiivseid jäätmeid vedaval, suure finantsvõimendusega ettevõttel ei ole mõtet omada sama miinimumkapitali nõuet kui vähese finantsvõimendusega ettevõttel, mis tegeleb tarkvara arendamisega“⁴¹. Ka ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonis on leitud, et kapitalireeglitega taotletav kaitse erinevate võlausaldajate huvide jaoks ei ole universaalne, kuna suuremad võlausaldajad kaitsevad end täiendavate tagatistega näiteks emaettevõtja garantii või juhatuse liikmete või osanike käenduse näol. Küll aga kannavad kapitalireglid jätkuvalt suuremat tähendust väiksemate võlausaldajate, töötajate jaoks ning maksunõuete suhtes.⁴²

³³ Santella, P., Turrini, R. Capital maintenance in the EU: is the Second Company Law Directive really that restrictive? – EBOR. Vol 9. 2008/3, lk 428.

³⁴ Kõve, V. 10-aastane äriseadustik – tagasisivaade senisele arengule. – Juridica 2005/9, lk 598.

³⁵ Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355.

³⁶ Kõve, V. Äriseadustiku põhialused. – Juridica 1995/4, lk 134.

³⁷ Vutt, A. Osahing ja aktsiaselts. – Juridica 1995/4, lk lk 148.

³⁸ Vutt, A. Aktsiakapitali reguleerimine olevik ja tulevik. – Juridica 2005/9, lk 614.

³⁹ Vt Mülberty P.O., Birke M., lk. 695 ja Ferran, E. Revisiting Legal Capital. – European Business Organization Law Review 2019/20, lk 529. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40804-019-00161-z> (26.04.2023).

⁴⁰ Armour, J., lk 4.

⁴¹ Enriques, L., Macey, J.R., lk 1185.

⁴² Käerdi, M., *et al.*, lk 745.

Kapitalireeglid jagunevad kapitali sissemakse ja kapitali säilitamise reegliteks, millest viimaste hulka kuulub ka netovara säilitamise põhimõte. Kapitali sissemakse ja säilitamise reeglid on olemuslikult seotud, kuna esimesed tagavad, et osanikud või aktsionärid tasuvad osa omandamise eest osakapitali konkreetse summa ja teised kindlustavad sissemaksutud kapitali püsivust, pärssides seekaudu kapitali sissemaksete väljaviimist ühingu⁴³. Daehnert kujutab osakapitali sissemaksereegleid piltlikult mängu sissepääsumaksuna ning säilitamise reegleid mängureeglitenä⁴⁴.

Kapitali sissemakse reeglid reguleerivad miinimumkapitali suurust (ÄS §-d 136, 222) ning kapitali sissemaksete liike (ÄS §-d 56, 247, 248), nende tegemist (ÄS §-d 87, 246) ja hindamist (ÄS §-d 143, 249). Kapitali säilitamise reeglite kataloog aga sisaldab netovara säilitamise põhimõtet (ÄS §-d 171 lg 2 p 1, 176, 292 lg 2 p 1, 301), sissemaksete tagastamise keeldu (ÄS §-d 274⁴⁵), osanikele või aktsionäridele väljamaksete tegemise reegleid (ÄS §-d 157, 276), oma osa omandamise reegleid (ÄS §-d 162, 283) ning seotud osapooltele laenu andmise keeldu (ÄS §-d 159, 281)⁴⁶. Ka kohustusliku reservkapitali kogumise (ÄS § 161 lõige 1) nõuet on peetud kapitali säilitamise reegliks⁴⁷.

Netovara säilitamise põhimõte kapitalireeglina tuleneb selliselt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist 2017/1132⁴⁸ artiklist 58, mille kohaselt tuleb kapitali olulise vähenemise korral kokku kutsuda aktsionäride üldkoosolek liikmesriikide seadustes sätestatud tähtaja jooksul otsustamiseks, kas äriühing tuleb lõpetada või peab võtma muid meetmeid. Eesti õiguskorras on netovara säilitamise põhimõte sätestatud kaheastmelisena. Esimese astmena on juhatusel kohustus, kui ühingu netovara on järel vähem kui pool osakapitalist, kutsuma kokku osanike koosoleku või aktsionäride erakorralise koosoleku (ÄS §-d 171 lg 2 p 1, 292 lg 1 p 1). Selliselt on juhatusele pandud kohustus avalikustada netovara puudulikkust peegeldavat olukorda osanikele või aktsionäridele. Teise astmena lasub osanikel või aktsionäridel kohustus võtta tarvitusele meetme, mille tagajärjena oleks netovara taastatud ning kooskõlas seaduse nõuetega (ÄS §-d 176, 301). Meetme tarvitusele võtmise eesmärk on kodifitseeritud direktiivi artiklist 58 tulenevalt ennetada äriühingu maksejõuetus.

⁴³ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 278.

⁴⁴ Daehnert, A. The minimum capital requirement – an anachronism under conservation: Part 2. – Company Lawyer. Vol 30. 2009/1, lk 4.

⁴⁵ Osäühingu kohta sissemakse tagastamise keeldu äriseadustikus sätestatud ei ole, ÄS § 274 kohaldub ka osäühingutele.

⁴⁶ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 278.

⁴⁷ Ots, K., lk 20.

⁴⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/1132, 14. juuni 2017, äriühinguõiguse teatavate aspektide kohta. ELT L 169, 30.6.2017, lk 46 – 127. Edaspidi: kodifitseeritud direktiiv. Kättesaadav veebis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1132> (26.04.2023).

Seadus näeb ette meetmete avatud kataloogi, mille kohaselt võivad osanikud või aktsionärid otsustada netovara taastamiseks järgmiste abinõude vahel: osa- või aktsiakapitali vähendamine või suurendamine, osaühingu või aktsiaseltsi lõpetamine, ühinemine, jagunemine, ümberkujundamine või pankrotiavalduse esitamine. Seaduses toodud kataloogi avatud iseloom tuleneb peaaesjalikult sellest, et kataloog näeb ühe otsuse liigina ette muude abinõude tarvitusele võtmise, mille tulemusena osaühingu või aktsiaseltsi netovara suurus vastab seadusele⁴⁹, täpsustamata seejuures muude abinõude iseloomu.

Muude abinõude kohta on õiguskirjanduses leitud, et nende hulka võivad kuuluda nii otsused aktiivse tegevuse kohta, nt sissemakse kohustusega nõustunud osanike või aktsionäride otsus sissemaksete tegemiseks, kui ka otsused mitte midagi teha, kui äriühingu majandustulemused ja tegevuskavad loovad objektiivsetel asjaoludel põhineva ootuse, et majandustegevuse jätkamise korral on äriühing võimeline kasumit teenima ja varasemate perioodide kahjumist katma⁵⁰. Muid abinõusid, mis on sätestatud ÄS § 176 lg-s 1¹ ja ÄS § 301 lg-s 1¹ analüüsitakse üksikasjalikumalt käesoleva töö teises peatükis.

Netovara säilitamise põhimõtet tuntakse ka bilansitestina (ingl. k *balance-sheet test*), kuna selle põhimõtte esimene aste ehk juhatuse kohustus kutsuda kokku osanike koosolek või aktsionäride erakorraline koosolek tekib siis, kui ühingu netovara on järel vähem kui pool osa- või aktsiakapitalist ehk koosoleku kutsumise eelduseks on olukord, kus ühingu bilansi aktiva üldsumma ja passivas näidatud kohustuste üldsumma vahe on vähem kui pool osa- või aktsiakapitalist. Seetõttu võib bilansitestist tulenevalt järeldada netovara säilitamise põhimõtte nn kvantitatiivsest määra.

Netovara säilitamise põhimõtte kvantitatiivne määr, mida on käesoleva töö esimeses alapeatükis käsitletud omakapitali definitsioonina, tuleneb konsolideeritud direktiivi artiklitest 56 lg 1 ja 58, mille järgi tuleb kokku kutsuda aktsionäride üldkoosolek liikmesriigi seaduses sätestatud tähtaja jooksul, otsustamaks, kas äriühing tuleb lõpetada, või tuleb rakendada muid meetmeid, kui aktsiaseltsi netovara on raamatupidamise aastaaruande kohaselt viimase majandusaasta lõppemise kuupäeval väiksem või muutub tulude jaotamise tõttu väiksemaks kui märgitud kapitali ja selliste reserve kogusumma, millest vastavalt seadusele või põhikirjale ei tohi väljamakseid teha⁵¹. Artikli 58 teine lõige jätab liikmesriikidele õiguse määrata kindlaks, mida loetakse omakapitali oluliseks vähenemiseks, kuid see määr ei või olla suurem kui pool märgitud kapitalist. Eesti kehtivas õiguskorras on kvantitatiivseks määraks valitud pool osa-

⁴⁹ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 279-280.

⁵⁰ *Ibid*, lk 280.

⁵¹ Käerdi, M., *et al.*, lk 760.

või aktsiakapitalist, mis järeldub ÄS § 171 lg 2 p-st 1 osaühingute ning ÄS § 292 lg 1 p-st 1 aktsiaseltside suhtes.

Netovara säilitamise põhimõttega seoses on just bilansitesti valguses levinud arusaam, et osaühingu või aktsiaseltsi netovara peab olema võrdne vähemalt poole osa- või aktsiakapitaliga mingil konkreetsel hetkel, nt bilansipäeval, ja muude perioodide vältel netovara säilitamise nõue ei kehti. Kuna kehtiv õiguskord sellist võimalust ei luba, peab mõnna, et arusaam netovara nn vahelduva või tingimusliku kehtivuse kohta on väär ning netovara säilitamise põhimõtte peab olema seaduses sätestatud tingimustel alati täidetud.⁵² Käesoleva töö autor leiab, et eelmainitud väärarusaam võib olla tingitud asjaolust, et ühingu bilansitesti nõuetelevastavust ehk seda, kas ühingu varade ja kohustiste vahe võrdub vähemalt poole osa- või aktsiakapitaliga, kontrollib kapitaliühinguväliselt registripidaja peajaslikult bilansipäeva seisuga ühingu raamatupidamise aastaaruandes esitatud bilansi järgi (RPS § 14 lg 1, § 18 lg 1) ning olukorras, kus sellise majandusaasta aruande esitaja on näiteks mikroettevõtte, mille samas isikus ainuosaniku ja juhatuse liikme ühinguõigusealased teadmised on väga piiratud, ei ole haruldane, et netovara pikaajaline seaduse nõuetele mittevastavus ilmneb vaid majandusaasta aruande registripidaja poolt kontrolli tulemusena⁵³.

Registripidaja poolne netovara seaduse nõuetele vastavuse kontroll majandusaasta aruandes ja sellest tulenevalt ka netovara säilitamise põhimõtte on suunatud võlausaldajate kaitsele, kuna raamatupidamise aastaaruande koostamise ja avaldamise eesmärk anda aruande kasutajale, kellel on aruandest arusaamiseks piisavad finantsalased teadmised, raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi, -tulemuse ja rahavoogude kohta asjakohast ning tõepäraselt esitatud informatsiooni, mida aruande kasutaja saaks oma majandusotsuste tegemisel kasutada (RPS § 15 lg 1). Netovara säilitamise põhimõtte võlausaldajate kaitse eesmärki on mõõndud ka Eesti kohtupraktikas. Nii on maakohtute tasandil leitud, et ÄS §-st 176 tuleneva netovara juhatusepoolne jälgimise kohustuse eesmärgiks on muuhulgas ka osaühingu võlausaldajate kaitse olukorras, kus kahjumiga tegevuse jätkamine võõrkapitali ehk sisuliselt võlausaldajate arvel võib vähendada võlausaldajate väljavaateid oma nõuete rahuldamisele⁵⁴. Eelnevast võib järeldada, et netovara säilitamise põhimõtte eesmärk on eeskätt võlausaldajate kaitse, kuna kapitalireeglina kindlustab see võlausaldajatele tagatiseks oleva kapitali säilitamise.

⁵² Vutt, A. Netovara säilitamise põhimõtte ja selle praktiline rakendamine. – *Juridica* 1996/10, lk 552.

⁵³ Näiteks on sellise olukord käsitletud TMKo 2-18-2519 määruses, mille p 4 kohaselt oli juuksuri- ja muu iluteeninduse põhitegevusalaga mikroettevõtja majandusaasta aruanded alates 2008. aastast kuni 2017. aastal algatatud sundlõpetamismenetluse algatamiseni alla seaduse nõuetega sätestatud suuruse.

⁵⁴ HMKo 2-07-46119, TMKo 2-07-13801.

1.3. Netovara ja osa- või aktsiakapitalinõue

1.3.1. Osakapitali miinimumsuuruse mõju netovara säilitamise põhimõttele

Netovara säilitamise põhimõtte kui kapitalireegli allikas on kapitalidirektiiv, mis ei näinud ei jõustumise ajal 1976. aastal ega selle järgnevatel muudatustega ette, et liikmesriigid kohaldavad sellest tulenevaid kapitalireegleid lisaks aktsiaseltsidele ka muudele piiratud vastutusega kapitaliühingutele, näiteks osaühingutele. Vaatamata sellele olid need osaühingute suhtes Eesti õiguskorda ülevõetud juba 1995. aastal⁵⁵. Kuni osaühingu miinimumkapitali nõude kaotamiseni 1. veebruarist 2023. a. oli äriseadustikus⁵⁶ sätestatud miinimumkapitalinõue 2500 eurot, mis määras ka netovara säilitamise põhimõtte suhtelise määra. Selliselt pidi enne osaühingu miinimumosakapitali nõude kaotamist osaühingu netovara vastama samaaegselt kahele tingimusele⁵⁷: 1) absoluutsele, siseriikliku õigusega sätestatud määrale (ÄS § 171 lg 2 p 1, § 176 ehk netovara peab olema seaduses sätestatud miinimumkapitali ehk 25 000 euro suurune), ning 2) suhtelisele, kapitalidirektiivist tulenevale määrale (netovara peab olema vähemalt pool osakapitalist)⁵⁸.

Osaühingu netovara absoluutse määra kohaldamisala kohta on leitud, et see on sisuliselt järgimiseks vaid sellistele osaühingutele, mille osakapital on väiksem miinimumkapitali kahekordsest suurusest ehk osaühingutele, mille osakapitali suurus jääb alla 5000 eurole⁵⁹. Õiguskirjanduses on esitatud ka seisukoht, et siseriikliku õigusega sätestatud nõue diskrimineeris osaühinguid, mille osakapital oli võrdne miinimumosakapitali ehk 2500 euroga, kuna eeldusel, et netovara nõue peab olema alati täidetud, olid sellised osaühingud rikkumises juba oma majandustegevuse alustamise hetkel, nt kui oldi tehtud kulutusi kauba soetamiseks või teenuse osutamiseks⁶⁰. Olukorda illustreerivaks näiteks võib tuua uue fotoaparaadi soetamisest miinimumosakapitaliga asutatud osaühingu poolt: kui osaühing ostab sisse makstud miinimumosakapitali arvelt fotoaparaadi 2500 euro eest, on selle fotoaparaadi turuväärtus koheselt pärast ostu sooritamist seotusmaksimumusest madalam pelgalt seetõttu, et fotoaparaat ei ole enam uus⁶¹. Olukorras, kus miinimumosakapitaliga asutatud osaühing eelmainitud tehingu teeb, langeb osaühingu netovara suurus alla seaduses sätestatud suuruse. Eeltoodud näide

⁵⁵ Vutt, A. Transformation of Legal Capital Rules in Estonia – Inevitability or Permanent Misunderstanding? – *Juridica International* XI/2006, lk 112.

⁵⁶ Äriseadustik. – RT I, 23.11.2021, 2.

⁵⁷ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 279.

⁵⁸ Käerdi, M., *et al.*, lk 793.

⁵⁹ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 279.

⁶⁰ Käerdi, M., *et al.*, lk 793.

⁶¹ Näide on tuletatud artiklist: Machado, S.F., Effective Creditor Protection in Private Companies: Mandatory Minimum Capital Rules or Ex Post Mechanisms? Kättesaadaval veebis: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1568731 (26.04.2023), lk 11.

ilmestab, kuidas siseriiklikult sätestatud absoluutne nõue, mis nägi ette, et netovara peab olema vähemalt miinimumkapitali suurune, piiras selliste osäühingute, mille osakapital võrdus miinimumosakapitaliga, õigust kahjumiga majandustegevusele.

Alates 1. jaanuarist 2011 kuni 1. veebruarini 2023 nägi ÄS § 140¹ osäühingute suhtes paralleelselt 2500 euro suuruse miinimumkapitalinõudega ette võimaluse asutada osäühing osakapitali sisse makset tegemata. Kuni 2023. aasta veebruari kehtinud regulatsiooniga sätestati, et osäühingu asutamislepinguga võib ette näha, et asutajad ei pea osäühingu asutamisel osa eest tasuma, kui osäühingu kavandatud osakapital ei ole suurem kui 25 000 eurot ning asutajateks on füüsiline isik. Võimalusega asutada osäühing sisse makset tegemata kaasnesid aga täiendavad piirangud, nimelt ei võinud osakapitali sisse maksete täieliku tasumiseni kõigi osanike poolt osäühing suurendada ega vähendada osakapitali ega teha osanikele ühtegi väljamakset, välja arvatud osanikule makstav töötasu ja muud tasud (ÄS § 140¹ lg 3).

Sissemakseta asutatud osäühingute regulatsiooni, mille eesmärk oli eeskätt osäühingu instituuti reguleeriva normistiku lihtsustamine⁶², saatis aga selgusetus sissemakseta asutatud osäühingute suhtes netovara säilitamise põhimõtte rakendamise kohta⁶³. Selliselt osäühingu asutamisel võisid asutajad asutamislepingus, asutamisotsuses või kiirmenetluses asutamise korral põhikirjas ette näha osakapitali sisse maksmise tähtaja, kuid vastav kokkulepe võis ka puududa⁶⁴. Kokkuleppe puudumise juhtudeks nägi seadus (ÄS §-d 140¹ lg 2, 3) ette, et sissemakse tuli tasuda hiljemalt siis, kui osäühing ei suuda enam kõiki oma kohustusi võlausaldajate ees täita. Netovara säilitamise põhimõtte rakendamisega kaasnes ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projektis kajastatud seisukohal selgusetus eelkõige olukorras, kus osanike kokkulepe sissemakse tähtaja suhtes asutamisdokumentis puudus, sest sellisel juhul ei olnud võimalik bilansis kajastada osäühingu nõuet osanike vastu⁶⁵. Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekti vastav seisukoht tugineb RTJ 3 p-le 56, mis näeb ette, et kui osäühingul puudub tingimusteta nõudeõigus osaniku vastu, nt olukorras, kus osakapitali sissemakse kuupäev pole asutamisdokumentides kokkulepitud, ei kajastata bilansis nõuet omaniku vastu⁶⁶. Sissemakset tegemata asutatud osäühingute jaoks, millel varasid ja kohustusi

⁶² Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 733 SE, lk 1. – Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/587a5901-1c87-4e5b-5b62-f81656d4a600/ariseadustiku-muutmise-seadus> (26.04.2023). Edaspidi: ÄS muutmise seaduse eelnõu seletuskiri.

⁶³ Feldman, K. (koost). Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Tallinn: Justiitsministeerium 2016, lk 122. Kättesaadav veebis: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf (26.04.2023).

⁶⁴ ÄS muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 11.

⁶⁵ Feldman, K. (koost.), lk 123.

⁶⁶ Raamatupidamise Toimkonna juhend 3 Finantsinstrumendid, p 56. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl,01.01.2018>. Edaspidi: RTJ 3.

polnud, tähendas see, et nende netovara oli null ehk netovara suurus ei vastanud seaduses sätestatud miinimumile (osaühingute puhul 2500 eurole või vähemalt poolele põhikirjast märgitud osakapitalile). Kui sellistele osaühingutele kohaldataks netovara säilitamise põhimõtet reguleerivaid sätteid (ÄS § 171 lg 2 p 1, § 176, § 203 lg 1 p 1) ühetaoliselt tavaliste, sissemaksega asutatud osaühingutega, tuleks sissemakseta asutatud osaühingud asutamisejärgselt kohe sundlõpetada⁶⁷.

Sissemakseta asutatud osaühingute osakapitali sissemaks tähtaja kokkuleppe võimalikku puudumist võeti sellegipoolest arvesse kohtu registriosakonna kodukorras, mille § 213 lg 2 p 5 nägi ette, et läbivaadatava majandusaasta aruandes võis osaühingu netovara olla null või suurem kui null, kuid jääda alla seadusega lubatud alampiiri juhul, kui osanik ei ole sissemaksleid täielikult tasunud ning osaühingu põhikirjas sätestatud sissemaks tasumise tähtpäev või sündmus ei ole saabunud või kui osaühing on teeninud kasumit. Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonis on leitud, et eelmainitud kodukorra sätte näol oli tegemist *contra legem* õigusnormiga, mis vajas lahendamist⁶⁸.

Eelmainitud ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonis väljendatud seisukohaga tuleb nõustuda, kuna sissemakseta tegemata asutatud osaühingute jaoks ei ole äriseadustik netovara suuruse erisusi kunagi ette näinud, millest järeldus ühemõtteliselt, et ka selliselt asutatud ja tegutsevate osaühingute netovara suurus pidi seaduse nõutele vastamiseks olema 2500 eurot ja vähemalt pool põhikirjas märgitud osakapitalist. Kohtu registriosakonna kodukorra § 213 lg 2 p-ga 5 sätestatud erandiga loodi Justiitsministri määruse tasandil aga võimaluse äriseadustikuga ettenähtud netovara suuruse nõudest kõrvalehoidmiseks ehk õigusnormi, mis oli ÄS §-de 171 lg 2 p-ga 1, 176, 203 lg 1 p-ga 1 vastuolus. Sellist olukorda ei saa pidada õigustatuks, kuna täitevvõim on volitatud andma *intra legem* määrusi ehk seadust täpsustavaid määrusi⁶⁹ ja olukorras, kus määrus sisaldab seaduse nõuetega vastuollu minevaid erandeid, on alust kahelda selle põhiseaduspärasuses.

Lisaks kohtu registriosakonna kodukorraga loodud erandi vastuolule äriseadustiku nõuetega tuleb nentida, et RTJ 3 sisaldavate juhiste näol ei ole tegemist õigusnormidega⁷⁰, millest tulenevalt ei olnud sissemakseta asutatud ja tegutsevatel osaühingutel keelatud kajastada sissemaksmata osakapitali omakapitali bilansikirjena. Sellise võimaluse nägi RPS lisa 1

⁶⁷ Feldman, K. (koost), lk 123.

⁶⁸ Käerdi, M., *et al.*, lk 794.

⁶⁹ RKPJKo 3-4-1-8-02 p 13.

⁷⁰ Vutt 2010, lk 35.

bilansiskeem ette küll alles alates 2016. aastast⁷¹, kuid ka sissemakset tegemata osaühingu asutamise regulatsiooni jõustumisel 2011. aastal lasus raamatupidamiskohustuslastel RPS § 16 p-dest 8 ja 9 tulenev kohustus lähtuda raamatupidamisaruande koostamisel muu hulgas avalikustamise ja konservatiivsuse printsiipidest, mille järgi tuleb raamatupidamisaruannet koostades esiteks esitada kogu informatsioon, mis võimaldab saada raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahavoogudest õige ja õiglase ülevaate ning teiseks vältida varade ja tulude ülehindamist või kohustuste ja kulude alahindamist. Ka 2011. aastal kehtinud RTJ 2 Lisa 1 järgi võis sõltuvalt konkreetse raamatupidamiskohustuslase äritegevuse spetsiifikast osutada asjakohaseks teatud kirjete sisu muuta või lisada täiendavaid kirjeid⁷². Seega oli sissemakset tegemata osaühingu asutamise regulatsiooni jõustumisest alates 2011. aastal osaühingutel võimalik kajastada sissemaksmata osakapitali omakapitali bilansikirjena ja ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonis väljendatud kohtu registriosakonna kodukorra § 213 lg 2 p 5 kriitikat võib lugeda põhjendatuks.

Alates 01.02.2023 jõustusid äriseadustiku muudatused⁷³, millega kaotati muu hulgas osaühingu miinimumkapitali nõue, mille suurus oli sisuliselt muutumatuna püsinud 26 aastat⁷⁴. Äriseadustiku osaühingu miinimumkapitali nõude kaotamine on suunatud asutajate vastutuse suurendamisele ja osaühingu tegevuseks tegeliku kapitalivajaduse läbimõtlemisele⁷⁵. Miinimumkapitali nõudest loobumisega kadus Eesti õiguskorrast ka netovara suuruse absoluutne nõue, millest tulenevalt pidi netovara suurus vastama vähemalt miinimumosakapitali suurusele ehk olema vähemalt 2500 eurot. Kehtiva äriseadustiku §-d 176 ja 171 lg 1 p 2 näevad ette vaid netovara suhtelise, kapitalidirektiivist tuleneva nõude, mille kohaselt peab osaühingu netovara suurus olema vähemalt pool osakapitalist.

Miinimumkapitali nõudest loobumisega kaasnes ka sissemakseid tasumata osaühingute asutamise vajaduse kadumine, mistõttu tunnistati kehtetuks ÄS § 140¹. Eelmainitu ei mõjuta aga sissemakseid tegemata asutatud osaühinguid ehk juba asutatud osaühingute suhtes jääb kehtima varasemalt ÄS § 140¹ ettenähtud kord, mille kehtima jäämiseks on äriseadustikku

⁷¹ Raamatupidamise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 30.12.2015, 4.

⁷² Raamatupidamise Toimkonna juhend 2 Nõuded esitusviisile (muudetuud 2009), lk 16. – <https://www.rmp.ee/raamatupidamine/rjtj/raamatupidamise-toimkonna-juhendid-kuni-01-01-2013> (26.04.2023).

⁷³ Äriregistri seadus. – RT I, 05.05.2022, 1.

⁷⁴ Justiitsministeerium. Äriregistri seaduse eelnõu seletuskiri. 493 SE, lk 64. – Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/45b35838-9623-4c33-b4b4-a7b644ee4c73> (26.04.2023). Edaspidi: Äriregistri seaduse eelnõu seletuskiri.

⁷⁵ *Ibid.*

täiendatud §-ga 520¹, mis lubab erinevalt sellele eelnevale regulatsioonile tasuta sissemakseid nõuete tasaarvestusega.⁷⁶

1.3.2. Aktsiakapitali miinimumsuuruse mõju netovara säilitamise põhimõttele

Analoogselt osahingutega võeti kapitalidirektiivist tuleneva netovara säilitamise põhimõtte üle ka aktsiaseltside suhtes aasta 1995. äriseadustiku jõustamisega⁷⁷. Liikmesriikidel lasuv kohustus kohaldada kapitalidirektiivist tulenevat miinimumkapitali määra vaid teatud tüüpi piiratud vastutusega ühingutele, Eestis vastavalt aktsiaseltsidele, on jäänud alates kapitalidirektiivi jõustumisest 1976. aastal sisuliselt muutmatuna, püsides 25 000 euro suurusena. Kapitalidirektiiv näeb alates selle jõustumisest ette miinimumkapitali suuruse läbivaatamise ja muutmise võimalust, võttes arvesse majanduslikke ja rahalisi suundumusi ning tendentsi lubada ainult suurtel ja keskmise suurusega äriühingutel tegutseda aktsiaseltsidena⁷⁸. Miinimumkapitali suurust ei ole aga siiani korrigeeritud ja selle tegemine lähitulevikus ei ole samuti tõenäoline⁷⁹. Analoogselt muutumatuna sätestab aktsiakapitali miinimumsuuruse kehtivas õiguses ÄS § 222 ls 2, mille kohaselt peab aktsiakapital olema vähemalt 25 000 eurot.

Aktsiaseltside netovara regulatsioon tuleneb kodifitseeritud direktiivi artiklist 56, mis käsitleb aktsionäridele väljamaksete tegemist. Art 56 lg 1 järgi ei või väljaspool kapitali vähendamist teha aktsionäridele väljamakseid, kui netovara on äriühingu raamatupidamise aastaaruande kohaselt viimase majandusaasta lõppemise kuupäeval väiksem või muutub sellise tulude jaotamise tõttu väiksemaks kui märgitud kapitali ja selliste reservide kogusumma, millest vastavalt seaduse või äriühingu põhikirjaga kehtestatud korrale ei tohi väljamakseid teha. Lisaks sätestab artikkel 58 lg 1, et aktsiaseltsi märgitud kapitali olulise vähenemise korral tuleb kokku kutsuda aktsionäride üldkoosolek liikmesriikide seadustes sätestatud tähtaja jooksul otsustamiseks, kas äriühing tuleb lõpetada või peab võtma muid meetmeid. Kapitali oluliseks vähenemiseks peetavat summat täpsustab sama artikli teine lõige, mille järgi võivad liikmesriigid määrata sellist summat, mis ei ole suurem kui pool märgitud kapitalist.

Seega pidi sarnaselt osahingutele aktsiaseltside netovara enne 01.02.2023 vastama kahele nõudele⁸⁰: 1) absoluutsele, siseriikliku õigusega sätestatud määrale (ÄS § 292 lg 2 p 1, § 301 ehk netovara peab olema seaduses sätestatud miinimumkapitali ehk 25 00 euro suurune), ning

⁷⁶ *Ibid.*, lk 66.

⁷⁷ Vutt 2006, lk 112.

⁷⁸ Teine nõukogu direktiiv, artikkel 6 p 3.

⁷⁹ Mülberr, P.O., Birke, M., lk 5.

⁸⁰ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 435.

2) suhtelisele, kapitalidirektiivist tulenevale määrale (netovara peab olema vähemalt pool aktsiakapitalist)⁸¹.

Kuna osaühingute ja aktsiaseltsidele enne 01.02.2023 kohaldatavad netovara reguleerivad sätted olid oma (kapitalidirektiivist) päritolu tõttu sarnase õigusliku konstruktsiooni ja toimega ning erinesid vaid miinimumkapitali suurust reguleerivast nõudest tulenevalt, siis ei ole üllatuslik, et netovara absoluutse nõude diskrimineeriv toime minimaalse kapitaliga väiksemate äriühingute suhtes ja sellest sisuliselt tulenev keeld ühingutel tegutseda kahjumiga, on jaatav ka miinimumaktsiakapitaliga aktsiaseltside suhtes.

Alates 01.02.2023 jõustunud äriseadustiku muudatustega⁸² kadus õiguskorras ka aktsiaseltsi netovara suhtes kehtinud absoluutne nõue ehk kehtiva äriseadustiku §-d 176 ja 171 lg 1 p 2 näevad alates 01.02.2023 ette vaid netovara suhtelise, kapitalidirektiivist tuleneva nõude, mille kohaselt peab aktsiaseltsi netovara suurus olema vähemalt pool aktsiakapitalist.

Eelnevast järeldub, et kuigi netovara säilitamise põhimõtte ülevõtmisega kapitalidirektiivist kõrgema siseriikliku nõudega toimis miinimumkapitaliga tegutsevatele osaühingutele ja aktsiaseltsidele diskrimineerivalt ja sissemakseta asutatud ning tegutsevatele osaühingute suhtes netovara säilitamise põhimõtte rakendamise selgus puudus, siis alates 01.02.2023 jõustunud äriseadustiku muudatused soodustavad ühelt poolt osaühingu asutajate kapitali vajaduste planeerimist ja teisalt asetavad väiksema osa- või aktsiakapitaliga kapitaliühinguid suurema kapitaliga ühingutega võrdsemale õiguslikule positsioonile, tagades ka nende õigust tegutseda kahjumiga.

1.4. Netovara säilitamise põhimõtte finantsaruandluses

1.4.1. Netovara kajastatus bilansis

Äriühingu netovara säilitamise põhimõtte järgimine on äriühingu järjepidev kohustus, äriühingu õigusvõimega kaasnev nõue, mistõttu ei saa pidada õigeks selle käsitlemist mitte perioodilise või mingisugusel konkreetsel ajahetkel tõusetuva formaalse tingimusega⁸³. Netovara säilitamise põhimõtte järjepidevuse tagamiseks näeb kehtiv äriseadustik ette nii ühingusisese (juhatuse) kui ühinguvälise (kohtuliku) netovara suuruse seaduse nõuetega kooskõlastatuse järelevalvemehhanismi. Selliselt lasub ühelt poolt äriühingu juhatusel spetsiifiline kohustus⁸⁴ tegutseda, kui netovara langeb alla seaduses sätestatud suuruse (ÄS §-d

⁸¹ Käerdi, M., *et al*, lk 793.

⁸² Äriregistri seadus. – RT I, 05.05.2022, 1.

⁸³ Vutt 1996, lk 552.

⁸⁴ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 243.

292 lg 1 p 1, 171 lg 2 p 1) ning teisalt näeb äriseadustik ette kohtupoolse sekkumise juhuks, kui juhatus on oma tegutsemiskohustuse täitmata jätnud või äriühingu osanikud või aktsionärid ei ole netovara olulise vähenemise korral otsusega äriühingu majanduslikku olukorda parandama asunud (ÄS §-d 203 lg 1 p 1, ÄS § 366 lg 1 p 1).

Kuna ühingusisene netovara seaduse nõuetega kooskõlastatuse järelevalve on olemuslikult seotud juhatuse raamatupidamise korraldamise kohustusega (ÄS § 183, 306 p 4), peab see olema teostatud pidevalt ning äriühingu jooksvate majandusnäitajate alusel. Kohtulik järelevalve leiab seevastu praktikas aset äriühingu suhtes vaid majandusaasta aruande läbivaatamise käigus ning seetõttu on selle näol tegemist mitte pideva, vaid perioodilise järelevalvega (kohtu registriosakonna korra § 213 lg 1-2). Kuigi oma perioodilisuse tõttu on ühingusisene ja kohtulik järelevalve erinevad, on mõlema teostamine võimalik vaid äriühingu finantsseisundit objektiivselt kajastavate näitajate alusel.

Äriühingu finantsseisundit objektiivselt kajastavate näitajate olemasolu tagab äriühingu raamatupidamise korraldamine. Raamatupidamiskohustuslasest⁸⁵ äriühingu juhatusel lasuva raamatupidamise korraldamise kohustuse eesmärk on tagada aktuaalse, olulise, objektiivse ja võrreldava informatsiooni saamine raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, finantstulemusest ja rahavoogudest (RPS § 4 p 1).

Raamatupidamise korraldamise kohustus hõlmab ka majandusaasta aruande koostamise, kinnitamise ja avaldamise kohustust⁸⁶, mis annab teavet kapitaliturgudel tegutsevatele investoritele, loob ülevaate äriühingute varasematest tehingutest ning edendab äriühingute üldjuhtimist⁸⁷. Majandusaasta aruande koostamine, kinnitamine ja avalikustamine teenib ka võlausaldajate kaitse ülesannet, kuna perioodiline, standardiseeritud ja kergesti mõistetaval kujul äriühingu finantsteabe avaldamine tõstab võlausaldajate teadlikkust potentsiaalse äripartneri varalisest seisundist ning maandab selliselt finantsraskustes oleva äriühinguga tehingute tegemise riski⁸⁸.

Majandusaasta aruanne koosneb raamatupidamise aastaaruandest ja tegevusaruandest (RPS § 14 lg 1) ning selle koostamisel tuleb äriühingute juhatusel lähtuda raamatupidamise seadusega

⁸⁵ Raamatupidamise seaduse § 2 lg-st 2 tulenevalt on Eestis registreeritud äriühing raamatupidamiskohustuslane.

⁸⁶ Majandusaasta aruannete koostamise, kinnitamise ja avalikustamise korra näevad lisaks RPS §-le 14 ette ÄS §-d 179, 331, 332, 334.

⁸⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/34/EL, preambula p 4.

⁸⁸ Mülbert, P.O. 2006, lk 24-25.

ettenähtud alusprintsiipidest⁸⁹, millest käesoleva töö teemapüstitusega seondvalt on asjassepuutuvad eelkõige jätkuvuse, sisu ülimuslikkuse ja konservatiivsuse printsiibid.

Jätkuvuse printsiiibi (RPS § 16 p 2) aluseks on eeldus, et majandusaasta aruande koostamisel on äriühing jätkuvalt tegutsev ja sellel puudub tegevuse lõpetamise kavatsus või vajadus, mis võib näiteks tuleneda äriühingu netovara olulisest vähenemisest ehk netovara säilitamise põhimõtte rikkumisest tingitud sundlõpetamismenetluse algatamise võimalikkusest. Selle printsiiibi kohaselt on majandusaasta aruannet koostav juhatus kohustatud hindama äriühingu jätkusuutlikust vähemalt 12 kuu jooksul pärast bilansipäeva ning tegevuse jätkuvuse suhtes tulevikus tekkiva ebakindluse korral avalikustama ebakindlust põhjustavaid asjaolusid majandusaasta aruande lisades⁹⁰.

Sisu ülimuslikkuse põhimõtte (RPS § 16 p 10) kohaselt tuleb majandustehingute kajastamisel raamatupidamises ja raamatupidamise aruandes lähtuda majandustehingute sisust ka siis, kui see ei ühti nende juriidilise vormiga. Vaatamata sellele, et üldjuhul ühtib majandustehingute sisu nende juriidilise vormiga, ei ole välistatud olukorrad, kus majandustehingu sisu ja juriidiline vorm ei ühti, nt kui ainuosanikust juhatuse liige kannab isiklikest vahenditest äriühingu pangakontole netovara taastamise eesmärgil (nt kahjumi katmiseks) vajaliku rahasumma ja kajastab selle aruandes muus reservis⁹¹, muutmata seejuures äriühingu põhikirja, mis võimaldaks sellise reservi loomise.

Konservatiivsuse printsiiibi eesmärk on vältida raamatupidamise aruandes varade ja tulude ülehindamist või kohustiste ja kulude alahindamist (RPS § 16 p 8). Vajadus konservatiivsuse põhimõtte rakendamiseks johtub varade ülehindamisest kui ühest suurimatest raamatupidamise riskidest, mille realiseerumise tulemusena on varade bilansiline väärtus kõrgem kui turuväärtus⁹². Selle vältimiseks peab majandusaasta aruandeid koostama ettevaatlikult ja kaalutletult ning raamatupidamislike hinnangute andmisel peab vältima liigset optimismi ning võtma arvesse kõiki võimalikke asjaolusid, mis võivad mõjutada varade ja kohustuste bilansilist väärtust⁹³.

⁸⁹ Raamatupidamise seaduse § 16 näeb kokku ette 10 alusprintsiiipi, millest tuleb raamatupidamise aastaaruande koostamisel lähtuda: 1) majandusüksuse printsiiip; 2) jätkuvuse printsiiip; 3) arusaadavuse printsiiip; 4) olulisuse printsiiip; 5) järjepidevuse ja võrreldavuse printsiiip; 6) tulude ja kulude vastavuse printsiiip; 7) objektiivsuse printsiiip; 8) konservatiivsuse printsiiip; 9) avalikustamise printsiiip; 10) sisu ülimuslikkuse printsiiip.

⁹⁰ RTJ 1, § 37.

⁹¹ Raamatupidamise Toimkonna juhend 2 Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes, lk 17. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (26.04.2023). Edaspidi: RTJ 2.

⁹² Handschin, L. Risk-Based Equity Requirements: How Equity Rules for the Financial Sector Can Be Applied to the Real Economy. – Journal of Corporate Law Studies. 2012/12, lk 258.

⁹³ RTJ 1, § 58.

Kuna äriseadustik sisustab netovara mõistet bilansi varade ja kohustuste üldsumma vahena, on netovara suuruse seaduse nõuetele vastavuse üle otsustamisel vajalik äriühingu varade ja kohustuste arvestuslik suurus ehk selgus varade või kohustuste väärtuse kohta. RPS § 17 lg 1 kohaselt peavad raamatupidamise korraldamisel ja majandusaasta aruannetes kasutatavad arvestuspõhimõtted äriühingu valikul olema kooskõlas kas Eesti finantsaruandluse standardi või Euroopa Komisjoni poolt vastu võetud rahvusvaheliste finantsaruandluse standarditega (IFRS). Eesti finantsaruandluse standard on rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele tuginev avalikkusele suunatud finantsaruandluse nõuete kogum, mille põhinõudeid kehtestab raamatupidamise seadus ja mida täpsustavad Raamatupidamise Toimkonna juhendid (RPS § 3 p 7). Majandusaasta aruande koostamisel peab raamatupidamiskohustuslane kasutama üldjuhul raamatupidamise seaduse lisas 1 toodud bilansiskeemi (RPS § 18 lg 3), mille kirjete selgitusi sisaldab RTJ 2. Selgitused sisaldavad muu hulgas ka ülevaadet erinevate bilansis kajastatavate objektide arvestuspõhimõtete kohta ning viiteid teistele RTJ juhenditele, kus on põhjalikumalt käsitletud antud objektide arvestust⁹⁴. Netovara suuruse arvutamine sõltub seega äriühingu bilansis kajastatavate objektide, st varade, kohustuste ja omakapitali arvestuspõhimõtetest ning kuigi nende bilansiline väärtus kujutab endast juhkonna hinnangut, peab juhtkond selle tegemisel arvesse võtma vastavate bilansis kajastatavate objektide arvestuspõhimõtteid.

Tabel 1. Raamatupidamiskohustuslase lihtsustatud bilansiskeem⁹⁵.

Lihtsustatud bilansiskeem	
<i>Aktiva</i>	<i>Passiva</i>
<i>Varad</i>	<i>Kohustused</i>
Käibevarad	Lühiajalised kohustused
Raha	Laenukohustised
Finantsinvesteeringud	Võlad ja ettemaksed
Nõuded ja ettemaksed	Eraldised
Varud	Sihtfinantseerimine
Bioloogilised varad	
Põhivarad	Pikaajalised kohustused
Investeeringud tütar- ja sidusettevõtjatesse	Laenukohustised
Finantsinvesteeringud	Võlad ja ettemaksed
Nõuded ja ettemaksed	Eraldised
Kinnisvarainvesteeringud	Sihtfinantseerimine
Materiaalsed põhivarad	
	<i>Omakapital</i>

⁹⁴ RTJ 2, p 11.

⁹⁵ Bilansiskeemist on väljajäetud konsolideeritud aruannetes kajastatav teave.

Biooloogilised varad Immateriaalsed põhivarad	Aktsiakapital või osakapital nimiväärtuses Registreerimata aktsia- või osakapital Sissemaksmata osakapital Ülekurs Oma aktsiad või osad Kohustuslik reservkapital Muud reservid

Allikas: Raamatupidamise seaduse Lisa 1 Bilansiskeem.

1.4.2. Arvestuspõhimõtete valiku mõju netovara suurusele

Ilmestamiseks äriühingu bilansis kajastatavate objektide arvestuspõhimõtete mõju äriühingu netovara suurusele käsitleb töö autor järgnevalt põhivara bilansikirjeks oleva kinnisvarainvesteeringu ümberklassifitseerimise ehk kinnisvarainvesteeringu arvestuspõhimõtte muutmist.

Kinnisvarainvesteeringul on nii materiaalse põhivara kui finantsinvesteeringu tunnuseid, kuid materiaalsest põhivarast eristab kinnistavarainvesteeringu selle kasutuseesmärk⁹⁶. Kinnisvarainvesteering on maa või hoone või osa hoonest (edaspidi kinnisvaraobjekt), mida äriühing hoiab renditulu teenimise või turuväärtuse tõusmise eesmärgil ja mida ta ei kasuta muus majandustegevuses, nt kaupade tootmisel, teenuste osutamisel (v.a renditeenused) või halduseesmärkidel. Kinnisvarainvesteeringule vastanduvad kinnisvaraobjektid, mida äriühing kasutab enda majandustegevuses, nt hotelli pidamisega tegelevale äriühingule kuuluv hotellihoone. Kinnisvaraobjekte kajastatakse nagu tavalist materiaalselt põhivara.⁹⁷

Algselt võetakse kinnisvarainvesteering bilansis arvele selle soetusmaksumuses⁹⁸, mis sisaldab ka soetamisega otseselt seotud kulutusi, nt notaritasusid, riigilõivusid, nõustajatele makstud tasusid ja muid kulutusi, ilma milleta ei oleks soetamine võimalik⁹⁹. Edasisel kajastamisel on äriühingul võimalik valida kahe arvestuspõhimõtte vahel: kas kajastada kinnisvarainvesteering õiglase väärtuse¹⁰⁰ meetodil või soetusmaksumuse meetodil.

Soetusmaksumuse meetodi alusel tuleb kinnisvarainvesteeringut kajastada materiaalse põhivaraga ühetaoliselt ehk soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum

⁹⁶ RTJ 2, p 8.

⁹⁷ Raamatupidamise Toimkonna juhend 6 Kinnisvarainvesteeringud, p 7. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (26.04.2023). Edaspidi: RTJ 6.

⁹⁸ RTJ 6, p 6 järgi on soetusmaksumus vara omandamise või ehitamise ajal vara eest makstud raha või üleantud mitterahalise tasu õiglase väärtus.

⁹⁹ RTJ 6, p 12.

¹⁰⁰ RTJ p 6 p 18 järgi on õiglase väärtus summa, mille eest on võimalik vahetada vara või arveldada kohustust teadlike, huvitatud ja sõltumatute osapoolte vahelises tehingus.

ja võimalikud allahindlused väärtuse langusest¹⁰¹. Õiglase väärtuse meetodi alusel tuleb kinnisvarainvesteeringu objekte kajastada igal bilansipäeval nende õiglases väärtuses ning väärtuse muutusest tuleneva kasumi või kahjumi kajastada aruandeperioodi kasumiaruandes. Seejuures ei arvestata kajastatavatelt kinnisvarainvesteeringutelt amortisatsiooni.

Õiglase väärtuse määramisel tuleb arvesse võtta selle objekti, st maa või hoone või selle osa, väärtust mõjutavaid tegureid, näiteks asukohta, füüsilist seisundit, objektil lasuvaid kohustusi (nt rendilepingud, hüpoteegid) ja kinnisvaraturu üldist aktiivsust¹⁰². RTJ 6 p 25 näeb ette, et õiglase väärtuse hindamisel tuleb kasutada äriühinguväliste professionaalsete hindajate abi, välja arvatud juhul, kui äriühingu töötajate või juhtkonna seas on vastava kvalifikatsiooniga spetsialiste.

Kinnisvarainvesteeringu ümberkvalifitseerimine leiab aset, kui äriühingu omandis oleva kinnisvaraobjekti kasutuseesmärk on muutunud, näiteks hoone, mida on äriühing oma majandustegevuses kasutanud kontorina, renditakse äritegevuse ümberkorraldamise tulemusena kasutusrendi korras välja. Kuna äriühingu kasutatav hoone enne oli enne väljarentimist äriühingu majandustegevuses kasutatav kontorina, oli see äriühingu bilansis kajastatud soetusmaksumuse meetodi alusel põhivarana ehk soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused¹⁰³. Pärast kasutusotstarve muutust ehk alates hoone kasutusrendi korras väljarentimist muutub hoone kinnisvarainvesteeringuks ning juhul, kui äriühingust omanik otsustab kajastada seda õiglase väärtuse meetodil ehk muuta kinnisvarainvesteeringu arvestuspõhimõtet, tuleb ümberklassifitseerimise päeval eksisteerinud vahe põhivara õiglase väärtuse ja bilansilise jääkmaksumuse vahel kajastada kasumiaruandes¹⁰⁴.

Juhul, kui põhivara õiglane väärtus on suurem, kui bilansiline jääkmaksumus, teenib äriühing ümberkvalifitseerimise tulemusena kasumit, mida kajastatakse omakapitaliks oleva aruandeperioodi kasumina vastavalt äriühingu kasumiaruandes. Kui äriühingu hoone soetusmaksumus oli 800 000 eurot, akumulieeritud kulum 200 000 eurot, bilansiline jääkmaksumus kasutusrendilepingu sõlmimise kuupäevaga 600 000 eurot ja hoone turuväärtuseks hindas ekspert 1 000 000 eurot, siis õiglase väärtuse meetodil kajastamise korral lisanduks äriühingu netovarasse 400 000 eurot.

¹⁰¹ RTJ 6, p 27.

¹⁰² RTJ 2 p 21.

¹⁰³ Raamatupidamise Toimkonna juhend 5 Materiaalsed ja immateriaalsed põhivarad, p 21. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (26.04.2023). Edaspidi: RTJ 5.

¹⁰⁴ RTJ 6 p 33.

Järgnevalt esitatud tabelist 2 nähtub, kuidas äriühingu omandis oleva kinnisvaraobjekti ümberkvalifitseerimine õiglase väärtuse meetodi alusel võib äriühingule tuua kasumit eeldusel, et kinnisvaraobjekti õiglane väärtus ületab selle jääkmaksumust. Kuna aruandeperioodi kasumit arvestatakse omakapitali hulka, võib kinnisvaraobjekti ümberkvalifitseerimine suurendada äriühingu netovara.

Tabel 2. Kinnisvarainvesteeringu ümberkvalifitseerimine äriühingu poolt kasutatava põhivara kasutuseesmärgi muutumisel.

Bilansikirje	Bilansiline väärtus (eurodes)
Soetusmaksumus <i>Vara omandamiseks makstud raha või üleantud mitterahalise tasu õiglane väärtus</i>	800 000
Akumuleeritud kulum <i>Vara juba kuluna kajastatud amortiseeritud osa</i>	200 000
Jääkmaksumus <i>Soetusmaksumuse ja akumuleeritud kulumi vahe</i>	600 000
Õiglane väärtus <i>Summa, mille eest on võimalik vahetada vara või arveldada kohustust teadlike, huvitatud ja sõltumatute osapoolte vahelises tehingus</i>	1 000 000
Kasum <i>Vara õiglase väärtuse ja jääkmaksumuse vahe</i>	1 000 000 – 600 000 = 400 000

Allikas: Raamatupidamise Toimkonna Juhend 6, p 33.

1.4.3. Vabatahtlik reserv omakapitali reservina

Netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks näevad ÄS §-d 176 ja 301 avatud kataloogi meetmetest, mida äriühingu osanikud või aktsionärid võivad tarvitusele võtta. Nii peavad osanikud või aktsionärid netovara suuruse langemisel alla poole osa- või aktsiakapitalist otsustama: 1) osakapitali vähendamise või suurendamise tingimusel, et netovara suurus moodustaks seeläbi vähemalt poole osakapitalist, 2) muude abinõude tarvitusele võtmise, mille tulemusena osaühingu netovara suurus moodustaks vähemalt poole osakapitalist; 3) osaühingu lõpetamise, ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise või 4) pankrotiavalduse esitamise. Kataloogi avatus tuleneb ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ nimetatud muudest abinõudest, mille tarvituselevõtmise tulemusena netovara vastaks seadusele, kuid millede sisu ei ole seaduses avatud¹⁰⁵. Seega on osanikele ja aktsionäridele jäetud õigus sisustada tarvitusele võetava meetme sisu enda kaalutlusel, lähtudes meetmega saavutatavast eesmärgist, milleks on netovara suuruse seaduse nõuetega vastavusse viimine.

¹⁰⁵ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 280.

Kuna äriseadustik defineerib netovara kui bilansi aktiva üldsumma miinus passivas näidatud kohustuste üldsumma (tehtena väljendatuna: netovara = bilansi aktiva üldsumma – passivas näidatud kohustuste summa¹⁰⁶), siis ei saa kahtluse alla seada järelduse, et netovara suurus kujuneb äriühingu varade ja äriühingul lasuvate kohustuste võrdlusel põhinevast arvulisest seosest. Sellest johtuvalt võib netovara puudusega äriühing netovara suurendamiseks kaaluda meetmeid, mille tulemusena suureneks bilansi aktiva üldsumma või väheneks passivas näidatud kohustuste summa. Lisaks eeltoodule võimaldab raamatupidamise seaduse lisas 1 toodud bilansiskeem kajastada omakapitali hulgas muid reserve, mis võib varade suurendamise või kohustuste vähendamise võimatuse või asjakohatuse olukorras kõrvaldada netovara suuruse seaduse nõuetele mittevastavusest tuleneva rikkumise¹⁰⁷.

Täiendava ehk vabatahtliku reservi sisuliselt käsitlev reeglite kogum kehtivas äriseadustikus puudub¹⁰⁸. Erinevalt reservkapitalist, mille moodustamise ja kasutamise kord on osaühingute ja aktsiaseltside jaoks seadusega ette nähtud (ÄS §-d 160, 161, 336, 337), käsitleb kehtiv äriseadustik vabatahtlikku reservi vaid fragmentaarselt, mööndes selle olemasolu ÄS §-des 155 lg 2 p 1, 157 lg 3, 157 lg 3¹, 162 lg 2 p 2, 199² lg 2, 225 lg 2 p 1, 278 ls 3, 283 lg 2 p 3, 332 lg 3 p 3, 335 lg 1¹, 362 lg 2. Terminoloogilise eksitamise vältimise eesmärgil täpsustab autor, et äriseadustiku eelmainitud sätted ei sisalda ega ava *vabatahtliku* reservi mõistet, vaid nende sõnastused sisaldavad *muu* (nt ÄS § 199² lg 2) või *põhikirjaga ettenähtud* (nt ÄS §-d 332 lg 3 p 3, 155 lg 2 p 1) reservi mõistet, mida on erialaartiklites samastatud nii *vabatahtliku*¹⁰⁹, *täiendava*¹¹⁰ reservi kui *omakapitalireserviga*¹¹¹. Töö sõnakasutuse järjepidevuse tagamiseks kasutab autor järgnevalt vabatahtliku reservi mõistet tähistamaks osaühingu või aktsiaseltsi põhikirjaga ettenähtud reservi, mida on järgneva kohtupraktika analüüsi kohaselt kasutatud netovara taastamiseks ning mis ei ole käsitletav kohustusliku reservkapitalina ÄS §-de 160 ning 336 mõttes.

Kuna vabatahtlik reserv on oma olemuse ja eesmärgi poolest sarnane reservkapitaliga, mis on kehtivas õiguses üksikasjalikumalt reguleeritud, on vabatahtliku reservi mõiste avamiseks ning selle netovara taastamise muu abinõuna ÄS § 176 p 1¹ järgi kvalifitseerimiseks vaja analüüsida reservkapitali regulatsiooni. Nagu eelnevalt mainitud näeb kehtiv äriseadustik reservkapitali

¹⁰⁶ *Ibid.*, lk 179.

¹⁰⁷ Vutt 2010, lk 35.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ Luiga, S., Võimre, U. Vabatahtliku reservkapitali loomiseks vajalik põhikirjamuudatus. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.rup.ee/uudised/maksud-ja-raamatupidamine/vabatahtliku-reservkapitali-loomiseks-vajalik-p-hikirjamuudatus> (26.04.2023).

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Siling, S., Luiga, S. Netovara taastamine: sissemaksed omakapitali või allutatud laen? Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.bdo.ee/et-ee/artiklikogu/raamatupidamisteenused/netovara-taastamine-sissemaksed-omakapitali-voi-allutatud-laen-et> (26.04.2023).

moodustamise ja kasutamise korra ette osaühingute ja aktsiaseltside jaoks (ÄS §-d 160, 161, 336, 337). Reservkapitali moodustamine on aktsiaseltsidele kohustuslik (§ 336 lg 2) ning reservkapitali reguleerivad imperatiivsed sätted kohalduvad ka osaühingutele juhul, kui põhikirjas on reservkapitali moodustamine ette nähtud (ÄS § 160 lg 2).

Reservkapitali moodustamise eesmärk on bilansi passiva poolel täiendava kapitali loomine selliselt, et kapitali arvelt ei saa osanikele või aktsionäridele väljamakseid teha¹¹². Taolise väljamaksekoõlbmatuse eesmärgi saavutamise toimub seekaudu, et reservkapitali moodustatakse iga-aastasest puhaskasumi eraldistest ja muudest eraldistest (ÄS §-d 160 lg 1, 336 lg 1), ning eraldiste mõiste sisustamisel tuleb lähtuda eeldusest, et enne reservkapitali kandmist on eraldised raamatupidamislikult käsitletavad kohustiste ehk võõrkapitalina ning nende suhtes kehtib tagastamiskohustus¹¹³. Seega toimub reservkapitali moodustamise kaudu tagastamiskohustustega eraldiste moonumine tagastamiskohustuseta omakapitaliks, mille arvelt võib osanike või aktsionäride otsusel katta kahjumit, kui seda ei ole võimalik katta ühingu vabast omakapitalist (eelmistele perioodidele jaotamata kasumi ja põhikirjas ettenähtud reservkapitali arvelt) ja suurendada osa- või aktisakapitali (ÄS §-d 161 lg 1, 337 lg 1). Reservkapitali moodustamisele ja kasutamisele on selliselt seadusega ette nähtud piirangud, mida võib lugeda osanike ja aktsionäride huvidega vastuolus olevateks, kuna viimaste huvi on kasumi võimalikult suurelt osalt dividendi saamine¹¹⁴ ning reservkapitali moodustamise ja kasutamise kord kirjutab ette puhaskasumi osa moonumist dividendikoõlbmatuks, mitteväljamakstavateks omakapitaliks.

Sarnaselt reservkapitaliga on vabatahtliku reservi eesmärk luua bilansi passiva poolele, täpsemalt selle omakapitali koosseisu¹¹⁵, rahaliste või mitterahaliste sissemaksete näol täiendava kapitali. Vabatahtliku reservi moodustamiseks tuleb sellise reservi moodustamise võimaluse ja korra ette näha põhikirjaga¹¹⁶. Vabatahtliku reservi põhikirjas sätestatuse eeldus on tuletatav aktsiaseltside puhul näiteks ÄS § 332 lg 3 p 3 ning osaühingute puhul ÄS § 155 lg 1 p 2 sõnastustest. Kuna kehtivas äriseadustikus puuduvad reservkapitali moodustamise ja kasutamise reguleerivate sätetega analoogsed, kuid muid reserve hõlmavad keelud (nt ÄS § 161 lg-st 2 ja § 337 lg-st 2 tulenevate reservkapitalist osanikele ja aktsionäridele väljamaksete tegemise keeluga analoogsed keelud) ja teised muid reserve reguleerivad imperatiivsed sätted,

¹¹² Vutt 1995, lk 156.

¹¹³ Luiga, S., Tarkmees, K. Eraldised (võõrkapital), reservid (omakapital) ning nende moodustamise ja kasutamise raamatupidamislikest alustest. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.rmp.ee/raamatupidamine/raamatupidamine-yldiselt/eraldised-voorkapital-reservid-omakapital-ning-nende-moodustamise-ja-kasutamise-raamatupidamislikest-alustest> (26.04.2023).

¹¹⁴ Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M., lk 303.

¹¹⁵ RPS lisa 1 Bilansiskeem, lk 2.

¹¹⁶ Vutt 2010, lk 35.

võib jaatada osaühingu ning aktsiaseltsi põhikirjalist vabadust (ÄS §-d 139 lg 2, 244 lg 2) kujundada vabatahtlikke reserve moodustamise ja kasutamise korra enda vajadusest lähtuvalt¹¹⁷.

Oma põhikirjalise kujundusvabaduse kasutamisel peavad vabatahtlikku reservi moodustamist soovivad ühingud siiski arvestama reservi omakapitalikõlblikkuse nõudega ehk tagama, et moodustatav reserv ka sisuliselt omakapitalireservi nõuetele vastab. Seetõttu tuleb põhikirjaga näha ette reservi moodustamise eesmärgi ning reservi sissemaksete tegemise korra, mis välistaks situatsiooni, kus reservi moodustamisega tekib ühingu bilansi aktivasse nõue osaniku või aktsionäri vastu. Kuna vabatahtlikku reservi on erinevalt reservkapitalist võimalik teha rahalisi ja mitterahalisi sissemakseid, peab äriühing vastavalt oma vajadustele eelmainitud sissemaksete tegemise võimalusi põhikirjaga ette nägema. Lisaks sissemaksete tegemise korrale tuleb ette näha ka reservist väljamaksete tegemise piirangud, kuna nende olemasolu on reservi kui ühingu vajadusteks ajutiselt eraldatava varakogumi tekkimise eelduseks. Sellisteks piiranguteks võivad näiteks olla vaba omakapitali olemasolu ja/või likviidsustesti läbimine. Kui reservist väljamaksete tegemisele ei ole seatud piiranguid, siis liiguvad reservesse tehtud sissemaksed omakapitali kasumiaruande kaudu ning reservi ei teki. Lisaks sisulis(t)ele väljamaksete tegemist lubava(te)le tingimus(t)ele, milleks on näite kohaselt omakapitali olemasolu või likviidsustesti läbimine, on oluline reguleerida ka väljamaksete tegemise formaalset reeglistikku ehk leppida kokku, kas väljamaksete tegemine võib toimuda sisulise tingimuse realiseerimisel (nt omakapitali taastumisel seaduses sätestatud või kokkulepitud suuruseni) või on lisaks selleks vaja eraldi osanike või aktsionäride otsust.¹¹⁸

1.5. Netovara säilitamise põhimõtte seos maksejõuetusega

1.5.1. Netovara säilitamise põhimõtte rikkumine maksejõuetuse eeldusena

Kuna netovara säilitamise põhimõtte kui kapitali säilitamise reegli eesmärk on aeglustada või ennetada ühingu maksejõuetusse langemist¹¹⁹, on netovara säilitamise põhimõtet nimetatud ka miinimumkapitali püsivuse nõudeks ja „rekapitalizeeri või likvideeri“ põhimõtteks. „Rekapitalizeeri või likvideeri“ põhimõtte suunab osanikke oma kaalutusõigusest lähtuvalt netovara ebapiisavuse korral ühingut sissemaksete kaudu rekapitalizeerima või likvideerima. Miinimumkapitali püsivuse nõude eesmärk on vähendada maksejõuetuse tõenäosust kui

¹¹⁷ Vutt 2010, lk 35.

¹¹⁸ *Ibid*, lk 37.

¹¹⁹ Davies, P. Directors' Creditor-Regarding Duties in Respect of Trading Decisions Taken in the Vicinity of Insolvency. – European Business Organization Law Review. Vol 7. 2006/1, lk 310.

kapitaliühing kannab juhtimisvigade või pikaajalise ebasoodsa äritegevuse tõttu pidevalt väiksemat kahjumit, nõudes osanikelt ja aktsionäridelt reageerimist ammu enne seda, kui ettevõtte läheneb maksejõuetusele¹²⁰. Selliselt kohustuvad osanikud ja aktsionärid reageerima, kui netovara on langenud alla „omakapitalipuhvri“¹²¹ ja tagama ühingu selline majanduslik seisund, kus ühingut ei ähvarda maksejõuetus.

Maksejõuetuse ilmnemisel peab juriidilise isiku juhatuse või seda asendava organi liikmed esitama pankrotiavalduse (TsÜS § 36). Äriseadustiku erinormid (§ 180 lg 5¹ ja 306 lg 3¹) täpsustavad pankrotiavalduse esitamise kohtule juhul, kui osaühing või aktsiaselts on maksejõuetu ning maksejõuetus ei ole ühingu majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. 2021. a pankrotiseadustiku muudatustega¹²² jõustusid äriseadustiku pankrotiavalduse esitamise kohustust reguleerivad erinormid, mille tagajärjena laiendati püsiva maksejõuetuse korral pankrotiavalduse esitamise kohustust juhatuse puudumise korral nõukoguta osaühingu osanikele ning aktsiaseltsi nõukogu liikmele, kui aktsiaseltsil puuduvad juhatuse liikmed¹²³.

Pankrotiavalduse õigeaegne esitamine peab Riigikohtu selgituste kohaselt tagama esiteks osaühingu vara võimalikult suures ulatuses säilimise ja seeläbi võlausaldajate nõuete võimalikult suures ulatuses rahuldamise ning teiseks seda, et sisuliselt maksejõuetu äriühing ei osaleks edasi majandustegevuses, mille käigus tekkivaid kohustusi ta täita ei suuda¹²⁴.

PankrS § 13 lõige 1 näeb ette võlgniku kohustust põhistama pankrotiavalduses pankroti väljakuulutamise eelduseks oleva maksejõuetuse, mille hindamine toimub PankrS § 1 lõigete 2 ja 3 abiga. Pankrotiseaduse § 1 lõige 2 kehtestab üldpõhimõtte, mille järgi on võlgnik maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja sissenõutavaks muutunud nõuet ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Pankrotiseaduse § 1 lõige 3 aga täiendab sama sätte lõikega 2 ettenähtud üldpõhimõtet ning sätestab, et juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Selliselt sisaldab PankrS § 1 lg 2 n-ö likviidsustesti, mille kohaselt on isik maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldajate nõudeid ja lg 3 vastavalt n-ö bilansitesti, mis loeb maksejõuetuks juriidilise

¹²⁰ Mülbert 2006, lk 488.

¹²¹ Mülbert, P.O., *et al*, lk 707.

¹²² Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 04.01.2021, 4.

¹²³ Justiitsministeerium. Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 195 SE, lk 174-175. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/857ac417-4293-45a1-a782-0c19c257a42c> (26.04.2023). Edaspidi: PankrS eelnõu seletuskiri.

¹²⁴ RKTko 3-2-1-188-12, p 12.

isiku, kelle varad ei kata tema kohustusi¹²⁵. Kui pankrotiavalduse on esitanud juriidilisest isikust võlgnik, näeb PankrS § 31 lg 4 ette viimase maksejõuetuse eeldust.

Pankrotiavaldust võib PankrS 10 lg 1 järgi lisaks võlgnikule esitada ka võlausaldaja, kes peab pankrotiavalduses põhistama võlgniku maksejõuetust ja tõendama nõude. PankrS § 10 lg-ga 2 nähakse ette ka elulised asjaolud, mis viitavad võlgniku maksejõuetusele ja mille esinemise põhistamisel loetakse võlausaldaja pankrotiavalduse põhistamise kohustus täidetuks. Pankrotiseaduse ja muude seaduste muutmise eelnõu seletuskirjas on esitatud seisukoht, et eelmainitud regulatsiooni ei ole võimalik rakendada näiteks võlgniku juhtorgani liikme vastu pankrotiavalduse hilisest esitamisest tuleneva kahju hüvitamise nõude või tagasivõitmisest tuleneva nõude esitamisest ja seda põhjusel, et ei ole võimalik öelda, et kui esinesid PankrS § 10 lõikes 2 nimetatud võlgniku maksejõuetusele viitavad asjaolud, siis eeldatakse, et võlgnik oli maksejõuetu. Sellise eelduse puudumise tõttu peavad isikud, kes soovivad esitada pankrotimenetluse raames mõnda nõuet, mille üheks eelduseks on võlgniku maksejõuetus, tõendama TsMS § 230 lg-st 1 tulenevalt ka võlgniku maksejõuetuse. See võib aga võlausaldaja jaoks osutada väga keerukaks või võlgniku raamatupidamisdokumentide hävimise juhul hoopiski võimatuks.¹²⁶

Pankrotimenetluse raames nõuete esitamise lihtsustamiseks sai maksejõuetuse mõiste materiaaloiguseliku normina¹²⁷ 2021. a pankrotiseadustiku muudatuste jõustumise järgselt täpsustatud ning alates 01.02.2021 eeldatakse juriidilise isiku maksejõuetust, kui:

- 1) juriidilise isiku suhtes toimivas täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul täitemenetluse alustamisest saadud vara puudumise tõttu nõuet rahuldada või kui täitemenetluses ilmneb, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste täitmiseks (PankrS § 31 lg 1¹ p 1);
- 2) juriidilise isiku juhtorgani liige teatab võlausaldajale, kohtule või avalikkusele, et võlgnik ei suuda oma kohustusi täita (PankrS § 31 lg 1¹ p 1);
- 3) osaühingul on netovara (bilansi aktiva üldsumma miinus passivas näidatud kohustuste üldsumma) järel vähem kui ÄS § 171 lõike 2 punktis 1 sätestatud ulatuses (PankrS § 31 lg 1² p 1) või aktsiaseltsil on netovara vähem kui ÄS § 292 lõike 1 punktis 1 sätestatud ulatuses (PankrS § 31 lg 1² p 2).

¹²⁵ PankrS eelnõu seletuskiri, lk 31.

¹²⁶ PankrS eelnõu seletuskiri, lk 74.

¹²⁷ *Ibid.*, lk 73.

Eeltoodud loetelu kolmas punkt sätestab materiaalõiguslikult maksejõuetuse eelduse, kui ühingu netovara säilitamise põhimõtet on rikutud. Pankrotiseaduses sätestatud eeldus ei tähenda automaatselt äriühingu maksejõuetust, vaid teenib tõendamiskoormuse ümberpööramise eesmärgi¹²⁸, haakudes selliselt ka Riigikohtu praktikaga, mille kohaselt ei ole üldjuhul võlgniku püsivat maksejõuetust võimalik tuvastada üksnes mõne raamatupidamisliku näitaja – sh netovara seisundi või kahjumi suuruse – alusel. See, kui äriühingu netovara on negatiivne (ÄS § 171 lg 2 p 1), s.t äriühingu kohustused ületavad tema omakapitali, annab põhjendatud aluse kahelda selle äriühingu maksejõulisuses. Riigikohtu seisukohalt on netovara negatiivsus üks asjaolu, mida tuleb võlgniku maksejõulisuse hindamisel kindlasti arvesse võtta.¹²⁹

1.5.2. Maksevõimetuse eelduse rakendamine

Nagu on eelnevalt märgitud, loodi pankrotiseaduse ja teiste seaduste eelnõu seletuskirja kohaselt 2021. muudatustega pankrotimenetluse väljakuulutamise ja selle tagajärgi reguleeriva § 31 lisatud lõigetega 1¹ ja 1² õiguslikud eeldused, mille tulemusena pöördub ümber juriidilisest isikust võlgniku maksejõuetuse tõendamise koormus. Seega peab võlgniku maksejõuetusele tugineda sooviv isik suutma TsMS § 230 lg-st 1 lähtuvalt ära tõendada, et esinevad vähemalt ühe PankrS § 31 lõikest 1¹ või 1² tuleneva eelduse aluseks olevad elulised asjaolud. Kui eeldus soovitakse ümber lükata väitmaks, et võlgnik ei olnud PankrS § 31 lõikes 1¹ või 1² nimetatud eelduse aluseks oleva elulise asjaolu esinemisel maksejõuetu, siis tuleb esitada vastavad tõendid, mis seda väidet kinnitavad¹³⁰. Pankrotiseadusse selliste õiguslike eelduste lisamise eesmärk on seega lihtsustada nii pankrotimenetluse raames kui ka selle väliselt selliste nõuete esitamist, mille üheks eelduseks on võlgniku maksejõuetus¹³¹ ja aidata osapooltel hinnata selgemini ja lihtsamini maksejõuetuse saabumise hetke või tuvastada seda ka tagantjärele¹³².

Lisaks nõuete esitamise lihtsustamisele ja maksejõuetuse saabumise hetke tuvastamisele täidab PankrS § 31 lg 1² ka laiemat eesmärki, milleks on pankrotiseaduse ja muude seaduste muutmise eelnõu seletuskirjast lähtuvalt äriühingu nimel pankrotiavaldust esitama kohustatud füüsilistele isikutele aktiivne tegutsemiskohustuse panemine, et neil oleks võimalik hiljem ümber lükata väited võlgniku maksejõuetuse kohta. Selliste väidete ümberlukkamiseks tuleb äriühingu juhtorgani liikmetel piisava regulaarsusega koostada näiteks võlgniku likvideerimisbilanss¹³³

¹²⁸ *Ibid.*, lk 76.

¹²⁹ RKKrKo 3-1-1-49-11, p 19.

¹³⁰ PankrS eelnõu seletuskiri, lk 76.

¹³¹ PankrS eelnõu seletuskiri, lk 74-75.

¹³² PankrS eelnõu seletuskiri, lk 17-18.

¹³³ RTJ 11 p 20-21 kohaselt lähtutakse likvideerimisbilansi koostamisel ettevõtte tavapärasest bilansiskeemist, mille kirjete nimetusi on vajadusel täpsustatud või kuhu on vajadusel lisatud täiendavaid kirjeid. Näiteks võib

või äriühingu suhtes asjakohane tuleviku stsenaarium, mis kinnitaks, et netovara säilitamise põhimõtte rikkumine ei too endaga kaasa ühingu maksevõimetuks muutumist¹³⁴. Eelnimetatud maksejõuetuse eelduse ümberlükkamise viis kujutab endast seega sisuliselt kapitaliühingupoolse netovara säilitamise põhimõtte rakendamise tegevusjuhust, mistõttu võib järeldada PankrS § 31 lg 1² sätestatud maksejõuetuse eelduse mõju netovara säilitamise põhimõtet järgivatele kapitaliühingutele. PankrS § 31 lg 1² sätestatud eeldus on seega netovara säilitamise põhimõtte mõjufaktor, millest ilmneb kapitaliühingute vajadus järgida maksejõuetuse eelduse ümberlükkamise eesmärgil netovara säilitamise põhimõtet üksikasjalikumalt ja põhjalikumalt.

Mõneti arusaamatuks jääb aga PankrS § 31 lg-ga 1² ettenähtud netovara säilitamise põhimõtte rikkumisest tingitud maksejõuetuse eelduse rakendamine kohtu poolt ehk küsimus, mis määral peab kohus pankrotiavalduse menetlusse võtmise otsustamise ja pankroti väljakuulutamise etappides lähtuma PankrS § 31 lg-ga 1² sätestatud netovara säilitamise põhimõtte rikkumisega kaasneva maksejõuetuse eeldusega. Pankrotiavalduse menetlusse võtmisel kohaldub PankrS § 14, mille esimese lõike teise punkti kohaselt keeldub määrusega pankrotiavaldust menetlusse võtmast, kui võlausaldaja pankrotiavalduses ei ole põhistatud võlgniku maksejõuetust. Juhul, kui võlausaldaja suudab pankrotiavalduses tõendada, et esinevad PankrS § 31 lõikest 1² tuleneva maksejõuetuse eelduse aluseks olevad elulised asjaolud ehk juriidilisest isikust võlgniku netovara ei ole seaduse nõuetega kooskõlas, siis võib võlausaldaja pankrotiavalduse põhistamise kohustuse lugeda täidetuks ja PankrS § 14 lg 1 p-st 2 tulenev pankrotiavalduse menetlusse võtmise keeldumise alus langeb ära. Kui ka ülejäänud PankrS § 14 lg-st 1 menetlusse võtmise keeldumise alused ei esine, võtab kohus pankrotiavalduse menetlusse.

Pankroti väljakuulutamise eeldus on võlgniku kohtu poolt tuvastatud maksejõuetus (PankrS § 31 lg 1), mida ei saa jaatada ainuüksi netovara seaduse nõuetele mittevastavuse alusel. Riigikohtu praktikast tuleneb selge signaal, et netovara negatiivsus on üks asjaolu, mida tuleb võlgniku maksejõulisuse hindamisel kindlasti arvesse võtta, seejuures ei saa netovara negatiivsusest automaatselt järeldada, et äriühing on pankrotiseisus¹³⁵. Ka PankrS § 3 lg-ga 3 täpsustatakse, et pankrotiasja lahendav kohus peab pankrotiavalduse esitamisest kuni pankrotimenetluse lõpetamiseni uurimisprintsipi kohaldama ehk omal algatusel võtma tarvitusele abinõud, et selgitada välja asjaolud, millel on pankrotimenetluse seisukohalt tähtsust, ja korraldama selleks vajalike tõendite kogumise. Eelnevast johtub, et pelgalt PankrS

osutada otstarbekaks lisada kirje „Müügiootel vara“ varade suhtes, mida ettevõtte kasutas eelnevalt majandustegevuses materiaalse põhivarana, kuid mida ta seoses algava likvideerimisega on sunnitud müüma.

¹³⁴ PankrS eelnõu seletuskiri, lk 77.

¹³⁵ RKKo 3-1-1-49-11, p 19.

§ 31 lõikest 1² sätestatud maksejõuetuse eeldusest lähtuvalt ei ole juriidilise isiku pankroti väljakuulutamise põhjendatud ning pankrotiasja lahendamise kohus peab rakendama TsMS § 477 lg-test 5 ja 7 ning PankrS § 3 lg-st 3 tuleneva uurimisprintsipi, hindamaks, kas võlgnik on maksejõuetu.

1.6. Netovara säilitamise põhimõtte rikkumise õiguslikud tagajärjed

1.6.1. Sundlõpetamismenetlus netovara säilitamise põhimõtte rikkumise tagajärjena

Käesoleva magistr töö eesmärk on välja selgitada netovara säilitamise põhimõtte olemus ning tuletada Eesti kohtupraktikast selliste muude abinõude (ÄS § 176 lg 1¹ ja § 301 lg 1¹) kataloogi, mida Eestis registreeritud osaühingud ja aktsiaseltsid on sundlõpetamise vältimiseks tarvitusele võtnud. Muude abinõude iseloomu on seadusandja jätnud kohtupraktika sisustada, määrates vaid nende tarvituselevõtmise lõpptulemuse – netovara taastamine selliseks, et selle suurus moodustaks vähemalt poole osa- või aktsiakapitalist. Käesolevas alapeatükis analüüsitakse ühingu sundlõpetamismenetluse kui netovara säilitamise põhimõtte täitmise üle peetava kohtulikku järelevalve õigusteoreetilisi aluseid eesmärgiga luua töö teises peatükis käsitletud kohtupraktika mõistmise raamistikku. Analüüsi raames käsitletakse sundlõpetamismenetlust reguleerivaid tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹³⁶, kohtu registriosakonna kodukorra¹³⁷, äriseadustiku¹³⁸ ning äriregistriseaduse¹³⁹ asjassepuutuvaid sätteid.

Kuigi netovara säilitamise põhimõtte mõlemad astmed johtuvad kodifitseeritud direktiivist, kaasnevad mõlemast astmest tulenevate kohustuste rikkumisega, st nii juhatuse kohustusest osanike koosoleku või aktsionäride üldkoosoleku kokkukutsumiseks kui osanike või aktsionäride kohustusest võtta, õiguslikud tagajärjed, mida direktiiv ette ei näe. Nimelt sätestab kehtiv äriseadustik *ultima ratio* meetme ehk nii osaühingu kui aktsiaseltsi sundlõpetamise olukorras, kus osanikud või aktsionärid ei ole vara vähenemise korral tarvitusele meetme netovara taastamiseks või meetme tarvidusele võtmiseks ei ole osanike koosolekut või aktsionäride üldkoosolekut kokku kutsunud (ÄS § 203 lg 1 p 1, § 306 lg 1 p 1). Taoline netovara põhimõtte rikkumise kontseptsioon on üle võetud Rootsi piiratud vastutusega ühinguid reguleerivast seadusest (rootsi k *Aktiebolagslag*), mille 25. peatüki § 17 näeb ette piiratud vastutusega ühingu kohtuliku sundlõpetamise ebapiisava netovara puhul¹⁴⁰.

¹³⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 11.03.2023, 30.

¹³⁷ Kohtu registriosakonna kodukord. – RT I, 16.03.2023, 2.

¹³⁸ Äriseadustik. – RT I, 23.12.2022, 33.

¹³⁹ Äriregistri seadus. – RT I, 23.12.2022, 24.

¹⁴⁰ Vutt 2011, lk 28.

Nagu on eelnevalt mainitud, on kehtivas õiguskorras netovara säilitamise põhimõtte rikkumine käsitletav äriühingu sundlõpetamise alusena (ÄS § 203 lg 1 p 1, § 366 lg 1 p 1). Juriidiliste isikute sundlõpetamise aluste kataloog on üldnormina sätestatud tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹⁴¹ § 40 lg 1, mille p 4 kohaselt lõpetatakse juriidiline isik kohtumäärusega valdkonna eest vastutava ministri või muu selleks seadusega õigustatud isiku või asutuse nõudel (sundlõpetamine), kui juriidiline isik ei vasta talle seadusega kehtestatud nõuetele. Selliste nõuete all peetakse silmas eelkõige avaliku huvi ja kolmandate isikute kaitsele suunatud nõudeid, milleks on näiteks kapitaliühingute suhtes kehtivad kapitalinõuded¹⁴². ÄS § 203 lg 1 p 1 ja § 366 lg 1 p 1 on selliselt TsÜS § 40 lg 1 p 4 suhtes erinormid, millega on kolmandate isikute kaitsele suunatud nõudena käsitletud just netovara säilitamise põhimõtte. Selle põhimõtte rikkumise korral ehk juhul, kui netovara suurus langeb alla poole osa- või aktsiakapitalist ja netovara taastamiseks pole kokku kutsutud kõrgeimat juhtimisorganit või pole viimane seaduses sätestatud abinõu tarvituselevõtmise kasuks otsust teinud, on alus ühingu sundlõpetamiseks.

1. veebruaril 2023 jõustus äriregistri seadus, millega ühtlustati kõigi eraõiguslike juriidiliste isikute registriregulatsioon eesmärgiga parendada registripidaja järelevalvevõimekust¹⁴³. ÄRSi jõustumisega kehtima hakanud registrimenetluse muudatused tuginesid suures osas enne 1. veebruari 2023. a kehtinud õigusele ega toonud kaasa põhimõttelisi sisulisi muudatusi¹⁴⁴, mistõttu ei pea töö autor relevantseks analüüsida kehtiva regulatsiooni kõrval ka vahetult enne 2023. aasta 1. veebruari netovara säilitamise põhimõtte rikkumisel rakendatavate seaduste redaktsioonide alusel kehtinud reeglistikku.

1.6.2. Sundlõpetamismenetluse algatamine

Juriidilise isiku sundlõpetamise aluseid näeb üldnormina ette TsÜS § 40 lg 1, mida omaette täpsustavad eraõiguslike juriidiliste isikute kohta käivates eriseadustes sisalduvad erinormid. Netovara säilitamise põhimõtte rikkumine kuulub juriidilise isiku seaduse nõuetele mittevastavusena TsÜS § 40 lg 1 p 4 sundlõpetamise aluste hulka¹⁴⁵ ning seda täpsustavad erinormid on ÄS § 203 lg 1 p 1 osaühingute ja § 366 lg 1 p 1 aktsiaseltside sundlõpetamise kohta.

¹⁴¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 20.06.2022, 33.

¹⁴² Varul, P., *et al* (koost). TsÜSK § 40/3.2.4. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

¹⁴³ Äriregistri seaduse eelnõu seletuskiri, lk 1.

¹⁴⁴ *Ibid*, lk 1-2.

¹⁴⁵ Vutt, M. TsMSK § 629/3.1.2.5. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. XI–XV osa (§-d 475–759). Komm vlj. Tallinn. Juura, 2018.

Menetluse algatamise eeldus on sundlõpetamise aluseks oleva asjaolu tuvastamine, mis toimub äriregistri pidaja järelevalve teostamise raames¹⁴⁶. Netovara põhimõtte rikkumise kui sundlõpetamise aluseks oleva asjaolu tuvastamine leiab praktikas aset äriühingute majandusaasta aruande registripidaja poolse kontrolli tulemusel. Selleks näeb kohtu registriosakonna korra § 213 lg 2 p 5 ette majandusaasta läbivaataja kohustuse kontrollida, kas osäühingu, aktsiaseltsi ja tulundusühistu netovara ei ole langenud alla seadusega lubatud alampiiri. Kuni 01.02.2023 kehtinud kohtu registriosakonna korra § 214 lg 3 sätestas registripidaja õigust rakendada netovara seaduse nõuetele mittevastavuse juhul asjakohaseid sunnivahendeid sh teha hoiatusmääruseid, kuid alates 01.02.2023 on vastav säte seoses äriregistri seadusega rakendamise muudetud kehtetuks¹⁴⁷. 01.02.2023 jõustunud äriregistri seadus ei näe aga ette netovara seaduse nõuetele mittevastavuse tuvastamise juhiks registripidaja tegevust reguleerivat pädevusnormi ehk äriregistri seadusest ei selgu, kas netovara seaduse nõuetele mittevastavuse tuvastamisel on registripidajal õigus rakendada rikkumises oleva ühingu suhtes sunnivahendeid.

Olenemata registriosakonna korras kehtetuks tunnistatud pädevusnormile võimaldavad ÄS §-d 203 lg 3, 366 lg 3 netovara seaduse nõuetele mittevastavuse puhul määrata tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ehk ÄS § 176 ja § 301 nimetatud meetmete tarvitusele võtmiseks. Kui määratud tähtaja jooksul netovara seadusega vastavusse viidud ei ole, edastab kohtunikuabi kooskõlas TsMS § 595 lg 2 p-ga 5 sundlõpetamise aluse olemasolu tõendavad dokumendid kohtunikule sundlõpetamise otsustamiseks, kes otsustab sundlõpetamismenetluse algatamise määrusega¹⁴⁸.

1.6.3. Sundlõpetamata jätmise otsustamine

Juriidilise isiku sundlõpetamismenetluse näol on tegemist hagita asjaga (TsMS § 475 lg 1 p 12¹), mille menetlemisel kehtib uurimispõhimõtte ehk kohus ei ole seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele (TsMS § 477 lg 5). Õiguskirjanduses on märgitud, et kohus võib ka pärast sundlõpetamismenetluse algatamist anda juriidilisele isikule sundlõpetamise algatamist põhjendanud asjaolude kõrvaldamiseks veel kord tähtaja vaatamata sellele, et viimane ei ole reageerinud registripidaja järelevalvefunktsiooni täitmise käigus tehtud ettekirjutusele¹⁴⁹. Kui juriidiline isik kõrvaldab sundlõpetamismenetluse

¹⁴⁶ Vutt, A., Vutt, M. TsMS III § 591/3.2.3.

¹⁴⁷ Justiitsministri määruste muutmine seoses äriregistri seaduse rakendamise. – RT I, 28.01.2023, 2.

¹⁴⁸ Vutt, M. TsMS III § 629/3.4.7.

¹⁴⁹ Vutt, M. TsMS III § 629/3.6.2.

algatamist tinginud puudused talle kohtu poolt pärast sundlõpetamismenetluse alustamist antud täiendava tähtaja jooksul, jätab kohus juriidilise isiku sundlõpetamata¹⁵⁰.

Kohtupraktikaga on juriidilise isiku võimalusi kõrvaldada sundlõpetamismenetlust tingitud asjaolusid veelgi laiendatud, rõhutades, et ka kohtu poolt pärast sundlõpetamismenetluse algatamist antud tähtaja möödalaskmine ei saa olla automaatselt aluseks äriühingu sundlõpetamisele ning olukorras, kus juriidiline isik on kõrvaldanud sundlõpetamise aluseks olevad asjaolud, kuid jätnud kohut viimase poolt määratud tähtaja jooksul sundlõpetamise aluseks olevate asjaolude kõrvaldamisest teavitamata, tuleb kohtul juriidilise isiku sundlõpetamist sisuliselt kaaluda¹⁵¹. Kohtu sisulise kaalutluse kohustuse hindamise kohta on Tallinna Ringkonnakohus märkinud, et juriidilise isiku sundlõpetamine kohtu pädevusse andmise eesmärk on äriühingu sundlõpetamise aluste ja sellega kaasnevate õiguslikke tagajärgede sisuline hindamine ja kaalumine, misjuures on kohtu ülesanne tagada isikute, sh äriühingu osanike ja võlausaldajate huvide ja õiguste kaitse, mitte teha asjas kiiresti lõpplahend. Juriidilise isiku sundlõpetamist sisuliselt kaalutlemata ehk juhul, kui kohus suhtub äriühingu sundlõpetamisse formaalselt, võib jääda mulje, et kohus ei taga isikutele kaitset ning ei täida seega neid eesmärke, miks kohtud on loodud¹⁵².

Reeglina põhjendatakse sundlõpetamismenetluses tehtavat lahendit, mis on liigi poolest kohtumäärus, kooskõlas kohtuotsuse põhjendavale osale kohalduvatele nõuetele¹⁵³ ehk TsMS § 442 lg 8 järgi. Selliselt märgib kohus kohtumääruse põhjendavas osas: a) tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, b) tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused ning, c) seadused, mida kohus kohaldas. Netovara suuruse seaduse nõuetele vastavusse viimise põhjendamise osas tähendab see eelkõige, et kohus tuvastab sundlõpetamismenetluse kestel saadud tõendite alusel, mida on juriidiline isik ette võtnud, et netovara seaduse nõuetega vastavusse viia ehk kõrvutab juriidilise isiku tarvitusele võetud abinõud ÄS § 176 p-dega 1-3 või ÄS § 301 p-dega 1-3 (asjaolude tuvastamine) ja teeb järelduse meetmete tõhususe suhtes netovara taastamisel ehk tuvastab, kas juriidilise isiku tarvitusele võetud meetmed on netovara viinud seadusega nõutud suuruseni (järelduste tegemine). Juhul, kui tarvitusele võetud meetmetega on juriidilise isiku netovara viidud seadusega nõutava suuruseni, võib kohus otsustada jätta juriidiline isik sundlõpetamata¹⁵⁴. Seega peab juriidilise isiku sundlõpetamismenetluse lõpetamisel tehtav

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ TlnRnKo 2-13-48002, p-d 7-9.

¹⁵² *Ibid.*, p 10.

¹⁵³ Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS III § 478/3.2.1.

¹⁵⁴ Vutt, M. TsMS III § 629/3.6.3.2.

määruse põhjendus üldjuhul sisaldama netovara taastamiseks tarvituselevõetud meetmete kirjeldust kooskõlas TsMS § 442 lg-ga 8.

Hagita asjade suhtes, näeb TsMS § 478 lg 2 ette ka lihtsustatud põhjendamiskohustuse, kui kohtumäärusega rahuldatakse avaldus ega kitsendata ühegi menetlusosalise õigusi. Sama sätte järgi ei saa aga lihtsustatud põhjendamiskohustust kohaldada isiku kinnisesse asutusse paigutamise, lapsendamise ega eestkoste asjas, samuti vanema õiguste määramisel lapse suhtes ega lapsega suhtlemise korraldamise asjas, kui vanem on olnud lapse või teise vanema suhtes vägivaldne, samuti juhul, kui on alust eeldada, et määrus kuulub tunnustamisele ja täitmisele väljaspool Eesti Vabariiki. Eelneva loetelu hulka ei kuulu registriasjad ega juriidilise isiku sundlõpetamismenetlus, mistõttu tõusetub küsimus lihtsustatud põhjendamiskohustuse lubatavusest sellises lahendis, millega lõpetatakse juriidilise isiku sundlõpetamismenetlus selle aluseks olevate asjaolude kõrvaldamise tõttu.

Sundlõpetamismenetluse lõpetamine ei ole kätke endas avalduse rahuldamist TsMS § 478 lg 2 ls 1 mõttes, kuna menetlus algatatakse registripidaja poolt sundlõpetamise aluseks oleva asjaolu tuvastamise järgselt, kui asi on pädevale kohtunikule üle antud (TsMS § 595 lg 2 p 5) ehk sisuliselt on tegemist hagita menetluse algatamisega omal algatusel (TsMS § 476 lg 1). Õiguskirjanduse seisukohalt on lihtsustatud põhjendamiskohustus lubatav, kui kohus on veendunud, et määruse põhjendamata jätmisega kellegi õigusi ei kitsendata¹⁵⁵. Juhul, kui juriidiline isik on kõrvaldanud sundlõpetamismenetluse aluseks olevaid asjaolusid ehk võtnud tarvidusele abinõud netovara taastamiseks ning kohus otsustab lõpetada juriidilise isiku sundlõpetamise menetluse, ei ole alust järeldada, et juriidilise isiku kui puudutatud isiku õigusi oleks kitsendatud. Eelnevast johtub, et juriidilise isiku sundlõpetamata jätmise kohta tehtavale lahendile võib laiendada TsMS § 478 lg-st 2 tulenevat lihtsustatud põhjendamiskohustust, mistõttu võib kohus lahendi tegemisel kalduda kõrvale TsMS § 442 lg 8 nõuetest ehk jätta sellest välja netovara taastamiseks tarvituselevõetud meetmete kirjeldust.

¹⁵⁵ Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS III § 478/3.2.

2. MUUD ABINÕUD NETOVARA TAASTAMISEKS

2.1. Vabatahtlik reserv

Käesoleva magistritöö raames analüüsitud lahenditest käsitles kohus vabatahtlikku reservi moodustamist ja sellesse sissemaksete tegemist kokku 16 lahendis¹⁵⁶, millest 10 lahendis¹⁵⁷ otsustati netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks moodustada reservkapital ja teha reservi sissemakse ning 6 lahendi¹⁵⁸ kohaselt oli sundlõpetamismenetluse ajal vabatahtlik reserv olemas ning vastavasse reservi tehti vaid sissemakseid.

Vabatahtlikku reservi sissemakse tegemist kajastavatest lahenditest tehti ühe, HMK 2-22-2294 määruse kohaselt vabatahtlikku reservi rahaline sissemakse, 7 lahendit sisaldavat teavet mitterahalise sissemakse tegemise kohta, 7-s lahendis sissemaksu liigi kohta info puudub ning ühe lahendi sisust ilmneb, et lisaks mitterahalisele sissemaksele on tehtud ka rahaline sissemakse. Mitterahalise sissemakse esemeteks olid erinevate õiguslike suhete alusel tekkinud osanike nõuded ühingu vastu, nt osanike poolt ühingu vastu laenudest tulenevad nõuded¹⁵⁹, osaniku poolt kolmandalt isikult ühingu vastu omandatud nõuded¹⁶⁰ ning täpsustamata osaniku nõuded ühingu vastu¹⁶¹. HMK lahendis 2-22-12082 mitterahalise nõude eseme kohta info puudub ning HMK asjas 2-19-10766 on lisaks rahalisele sissemaksele tehtud mitterahaline sissemakse, mille esemeks on ainuosaniku tasaarvestatud nõue ühingu vastu.

Eelmainitud vabatahtliku reserve käsitlevates lahendites pole kohus viidanud vabatahtlikule reservi moodustamisele ja sellesse sissemaksete tegemisele kui muule abinõule ÄS § 176 lg 1¹ või § 301 lg 1¹ järgi, vaid lähtus puudutatud isiku esitatud bilansi, majandusaasta aruande või muude dokumentaalsete tõendite alusel omakapitali seaduse nõuetele vastavusest ja sellest johtuvast sundlõpetamise aluse äralangemisest.

Eelnevast saab järeldada, et vabatahtliku reservi moodustamine ja sellesse sissemaksete tegemine on Eesti kohtupraktikas kinnistunud abinõu netovara taastamiseks ning selle rakendamist, mis on tõendatud sundlõpetamismenetluses puudutatud isiku poolt esitatud

¹⁵⁶ HMKm 2-22-2294, HMKm 2-22-14396, HMKm 2-22-15439, VMKm 2-21-9905, TMKm 2-19-16785, HMKm 2-19-10766, HMKm 2-22-12082, HMKm 2-21-5435, HMm 2-21-6266, HMKm 2-17-3751, HMKm 2-17-2670, HMKm 2-10-16575, HMKm 2-13-16803, TMKm 2-13-17617, HMKm 2-09-13682, HMKm 2-22-13996.

¹⁵⁷ HMKm 2-22-2294, HMKm 2-22-14396, HMKm 2-22-15439, VMKm 2-21-9905, TMKm 2-19-16785, HMKm 2-19-10766, HMKm 2-22-12082, HMKm 2-21-5435, TMKm 2-13-17617, HMKm 2-22-13996.

¹⁵⁸ HMKm 2-21-6266, HMKm 2-17-3751, HMKm 2-17-2670, HMKm 2-10-16575, HMKm 2-13-16803, HMKm 2-09-13682.

¹⁵⁹ VMKm 2-21-9905, HMKm 2-13-16803, TMKm 2-13-17617, HMKm 2-09-13682, HMKm 2-17-3751.

¹⁶⁰ HMKm 2-17-2670.

¹⁶¹ HMKm 2-22-13996.

bilansi või muu omakapitali seisuga peegeldava tõendiga, on kohus lugenud piisavaks aluseks juriidilise isiku sundlõpetamismenetluse lõpetamiseks.

2.2. Majandustehingud äriühingu varaga

2.2.1. Majandustehingud varaga äriühingu bilansis

Kuna äriühingu netovara suuruse kindlaksmääramisel lähtutakse äriühingu varade ja kohustuse vahest, siis netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimine võib lisaks omakapitalikõlbuliku vabatahtliku reservi moodustamisele toimuda ka ühingu varade või kohustuste suuruste muutmise kaudu. Käesolevas alapeatükis käsitleb autor selliseid netovara suuruse seaduse nõuetega vastavusse viimiseks tarvitusele võetud meetmeid, mille sisu on äriühingu majandustehingud¹⁶² sellele kuuluva varaga.

Äriühingu varad jagunevad RPS lisa 1 bilansiskeemi järgi käibe- ja põhivaradeks, millest esimesed on lühiajalised ehk 12 kuu jooksul realiseeritavad ja teised pikaajalised varad ehk sellised varad, mille realiseerumine bilansipäevast 12 kuu jooksul ei ole tõenäoline¹⁶³. Analüüsitud kohtulahendites tarvitusele võetud meetmete sisust tulenevalt käsitleb autor vaid põhivarade koosseisu kuuluvate materiaalsete põhivarade ja kinnisvarainvesteeringute majandustehingute mõju äriühingu netovara suurusele.

Materiaalsed põhivarad jagunevad nelja gruppi: 1) maa ja ehitised (hooned, rajatised, teed), 2) masinad ja seadmed (tootmiseseadmed, transpordivahendid ja muud seadmed), 3) muud materiaalsed põhivarad (inventar, mööbel, kontoritehnika) ja 4) lõpetamata ehitised ja ettemaksed¹⁶⁴. Käesoleva töö raames on relevantne eeskätt esimene grupp ehk maa ja ehitised, mille koosseisu kuuluvad näiteks hooned ning nendega seotud õigused (nt hoonestusõigus, kasutusvaldus), mida äriühing kasutab enda majandustegevuses näiteks administratiivhoonena, toodete tootmisel või teenuste osutamisel või muul majandustegevuse korraldamisega seotud eesmärgil¹⁶⁵. Kinnisvarainvesteering on kinnisvaraobjekt, mida äriühing hoiab renditulu teenimise või turuväärtuse tõusmise eesmärgil.

¹⁶² Majandustehing on raamatupidamise seaduse § 6 lg 1 tähenduses tehing, muu toiming, seaduses sätestatud sündmus või õigusvastane tegu, mille tagajärjel muutub raamatupidamiskohustuslase vara, kohustiste või omakapitali koosseis.

¹⁶³ RTJ 2, p 14-16.

¹⁶⁴ RTJ 2, lk 14.

¹⁶⁵ RTJ 5, p 8.

Järgnevalt analüüsib autor materiaalse põhivara soetamise, kinnisvarainvesteeringuks ümberkvalifitseerimise ja müügi mõju äriühingu netovarale loomaks teoreetilise raamistikku kohtupraktikas käsitletud meetmete sisustamiseks.

Materiaalse põhivara, nt kontorihoone, soetamise korral võetakse see arvele seotusmaksumuses¹⁶⁶. Kui kinnisasja ostu-müügilepingu tingimustest lähtuvalt tasutakse kinnisasja eest lepingu sõlmimisel, siis kinnistu soetamise tulemusel toimunud bilansikoosseisu muudatust kajastatakse järgnevalt: kinnisasja seotusmaksumuse suurusele vastavalt suureneb materiaalse põhivara bilansikirje ja väheneb käibevara koosseisu hulka kuuluv raha kirje.

Tabel 3. Äriühingu algbilanss ja bilanss pärast materiaalse põhivara soetamist

<i>Aktiva (ühikutes)</i>		<i>Passiva (ühikutes)</i>	
Algbilanss			
Raha	100	Osakapital	100
Põhivara	0	Kasum	0
<i>Kokku</i>	<i>100</i>	<i>Kokku</i>	<i>100</i>
Materiaalse põhivara soetamine 20 ühiku eest			
Raha	$100 - 20 = 80$	Osakapital	100
Põhivara	$0 + 20 = 20$	Kasum	0
<i>Kokku</i>	<i>100</i>	<i>Kokku</i>	<i>100</i>

Allikas: (Raamatupidamine I, Varje Kodasma, lk 19); autori koostatud.

Tabelist nähtub, et põhivara soetamine ei muuda omakapitali suurust ehk pelgalt põhivara soetamise kaudu ei ole netovara suurendamine võimalik.

Käesoleva töö alapunktis 1.4.2 on käsitletud bilansis kajastatud objekti arvestuspõhimõtte muutmist viisina netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks, mistõttu soetatud materiaalse põhivara kasutusotstarbe muutumisel on võimalik selle kajastamine kinnisvarainvesteeringuna. Eeldusel, et materiaalse põhivara ümberkvalifitseerimisel on põhivaraks oleva kinnisvaraobjekti õiglase väärtus suurem, kui kinnisvaraobjekti jääkmaksumus, on õiglase väärtuse ja jääkmaksumuse vahe käsitletav kasumina, mis suurendab äriühingu omakapitali. Eelkirjeldatu ilmestamiseks toob autor näite tabelis 4 soetatud materiaalse põhivara ümberkvalifitseerimisest tingitud netovara muudatusest.

¹⁶⁶ RTJ 5, p 11.

Tabel 4. Äriühingu algbilanss ja bilanss pärast materiaalse põhivara ümberkvalifitseerimist kinnisvarainvesteeringuks¹⁶⁷

<i>Aktiva (ühikutes)</i>		<i>Passiva (ühikutes)</i>	
Algbilanss			
Raha	80	Osakapital	100
Põhivara	20	Kasum	0
<i>Kokku</i>	<i>100</i>	<i>Kokku</i>	<i>100</i>
Materiaalse põhivara ümberkvalifitseerimine õiglase väärtusega 30 ühikut			
Raha	80	Osakapital	100
Kinnisvarainvesteeringud	$0 + 30 = 30$		
Põhivara	$20 - 20 = 0$	Kasum	$30 - 20 = 10$
<i>Kokku</i>	<i>110</i>	<i>Kokku</i>	<i>110</i>

Allikas: (Raamatupidamine I, Varje Kodasma, lk 19); autori koostatud.

Tabelist nähtub, et soetatud põhivara ümberkvalifitseerimisel kinnisvarainvesteeringuks on võimalik omakapitali suurendamine, kui ümberkvalifitseeritava põhivara õiglase väärtus on selle jääkmaksumusest suurem. Seega juhul, kui äriühing on ostnud materiaalselt põhivara, nt maad või hoone või osa sellest, ning sellise põhivara kasutusemärk muutub, võib äriühing kvalifitseerida põhivara ümber kinnisvarainvesteeringuks ning selle tulemusel teenida kasumit, mis võib selle netovara seaduse nõuetega kooskõlla viia.

Kuna õiglase väärtuse meetodi rakendamisel kajastatakse kinnisvarainvesteeringu objekte õiglases väärtuses igal bilansipäeval, siis õiglase väärtuse muutumisel on raamatupidamiskohustuslane kohustatud vastava muudatuse bilansipäeval ka kajastama, nt kui 31.12.2021 bilansipäevaga oli äriühingu kinnisvarainvesteeringu õiglase väärtus 10 ühikut, kuid 31.12.2022 on õiglase väärtus mõistliku kulu ja pingutustega usaldusväärselt hinnatud 12-ks ühikuks, siis kasum kinnisvarainvesteeringu õiglase väärtuse muutusest on kajastatav kasumiaruandes „muud äritulud“ kirje all¹⁶⁸.

Materiaalse põhivara müügi korral toimub põhivara soetamisele vastupidine bilansikirjete muudatus ehk kinnisasja müügihinna suurusele vastavalt suureneb käibevara koosseisu hulka kuuluv raha bilansikirje ja vastavalt põhivara soetusmaksumusele väheneb põhivara bilansikirje.

¹⁶⁷ Tabeli vormistuse järjepidevuse hoidmiseks ei arva autor põhivara väärtusest maha selle akumulieeritud kulumi ja võimalikke allahindlusi väärtuse langusest kooskõlas RTJ 5 p-ga 21.

¹⁶⁸ RTJ 6, lk 4.

Tabel 5. Äriühingu algbilanss ja bilanss pärast materiaalse põhivara müüki

<i>Aktiva (ühikutes)</i>		<i>Passiva (ühikutes)</i>	
Algbilanss			
Raha	80	Osakapital	100
Põhivara	20	Kasum	0
<i>Kokku</i>	<i>100</i>	<i>Kokku</i>	<i>100</i>
Materiaalse põhivara müük 30 ühiku eest			
Raha	$80 + 30 = 110$	Osakapital	100
Põhivara	$20 - 20 = 0$	Kasum	$30 - 20 = 10$
<i>Kokku</i>	<i>110</i>	<i>Kokku</i>	<i>110</i>

Allikas: (Raamatupidamine I, Varje Kodasma, lk 19); autori koostatud.

Eelnevast teeb autor kolm järeldust. Esiteks, kuigi materiaalse põhivara soetamine enesest äriühingu omakapitali suurusele mõju ei avalda ja seega ei saa olla netovara suurust mõjutavaks asjaoluks, siis soetatud põhivara kinnisvarainvesteeringuks ümberkvalifitseerimise tulemusena on võimalik kasumi teenimine ja sellest johtuv netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimine. Teiseks on netovara taastamine võimalik kinnisvarainvesteeringu õiglase väärtuse muutumisest, mis on kajastatav äriühingu kasumiaruandes „muud äritulud“ kirje all. Viimaks on netovara seaduse nõuetega vastavusse viimine võimalik äriühingule kuuluva põhivara, sh materiaalse põhivara müügi arvelt, eeldusel, et põhivara müügihind ületab põhivara raamatupidamislikku väärtust.

Järgnevalt analüüsib töö autor Eesti kohtupraktika selliseid juriidilise isiku sundlõpetamismenetluse lõpetamist käsitlevaid lahendeid, milles on juriidiline isik netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks teinud majandustehinguid oma varaga.

2.2.2. Vara müük

Kolmes lahendis¹⁶⁹ on puuduliku netovarga äriühingud ehk sundlõpetamismenetluse puudutatud isikud esitanud kohtule tõendeid netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimisest nendele kuuluva kinnis- või vallasvara müügi arvelt. Harju maakohu määruses 2-20-7869 tuvastas kohtu netovara puuduse likvideerimise juriidilise isiku poolt äriregistrile esitatud majandusaasta aruande ja ettevõtja selgitusest sellest, et netovara puudujääki likvideeriti vara müügi kaudu. Üksikasjalikum teave müüdava vara liigi kohta puudus. Netovara taastamist kinnisvara müügilt saadud kasumi arvelt on käsitletud Harju maakohu määrustes 2-22-1724 ja 2-10-2881. Esimese kohaselt on juriidiline isik kasumiga müünud tema omandis olevat

¹⁶⁹ HMKm 2-22-1724, HMKm 2-20-7869, HMKm 2-10-28811.

kinnisvara ning katnud saadud kasumi arvelt eelmiste perioodide kahjumit. Netovara suuruse seaduse nõuetele vastavust tõendas isik lõppenud majandusaasta aruande esitamisega äriregistrile. Juriidilise isiku esitatud majandusaasta aruande analüüsi tulemusena leidis kohus, et juriidilise isiku netovara suurus vastab seaduses ettenähtule. HMK 2-10-2881 määrusest tulenevalt sai puudutatud isik tulu kahe kinnistu müügist ja selle tõendamiseks esitas kohtule kinnistute notariaalselt kinnitatud müügi- ja asjaõiguslepinguid. Puudutatud isiku sõlmitud notariaalse müügi- ja asjaõiguslepingu kohaselt võõrandas viimane ühe kinnistu 266 927,67 euro eest. Lisaks esitas puudutatud isik ära kirja puudutatud isiku ja ostja vahel sõlmitud kinnistu jagamise avaldusest, uue jagamise tulemusena tekkiva kinnistu müügilepingust, kinnistamisavaldusest ja asjaõiguslepingust. Eelnimetatud lepinguga on ostja tasunud puudutatud isikule 88 975,89 eurot. Kohus leidis, et esitatud notariaalselt kinnitatud müügitehingud tõendavad, et osaühing on võtnud tarvitusele netovara ÄS §-ga 136 nõuetega vastavusse viimiseks vajalikud abinõud ning luges puudutatud isiku sundlõpetamise aluseks olnud asjaolud ära langenuks.

Eelnevalt kirjeldatud kahte juhtumit eristab sundlõpetamise aluseks olevate asjaolude äralangemise tingimused ehk see, mis tõendatud asjaolude alusel luges kohus netovara puuduse puudutatud isiku poolt kõrvaldatuks. HMK 2-22-1724 määruse põhjendavas osas luges kohus puudutatud isikut sundlõpetamise aluseks olnud netovara puuduse kõrvaldanuks netovara suuruse seaduse nõuetele vastavuse alusel majandusaasta aruandest¹⁷⁰ ehk bilansitestist tulenevalt, HMK 2-10-2881 määruse põhjendustes lähtus kohus aga netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks vajalike abinõude tarvituselevõtmise faktist, rakendamata seejuures bilansitesti¹⁷¹. HMKm 2-10-2881 määruses puudub info puudutatud isiku osakapitali suuruse kohta ning kuna puudutatud isiku ärinime anonüümsuse tõttu ei ole osaühingu avaliku toimikuga tutvumine teostatav, siis ei ole autori arvates võimalik ka ühemõtteliselt järeldada, et kinnistute müügi tulemusel saadud müügitulu suurendas osaühingu netovara piisavalt, et viia see seaduse nõuetega kooskõlla. Samas nendib autor, et kuna kinnistud võõrandati summaarselt enam kui 300 000 euro eest, siis ei ole välistatud, et kinnistute müük oli piisavalt kasumlik, et selle tulemusena netovara seaduse nõuetega kooskõlla ka viidi.

¹⁷⁰ HMKm 2-22-1724, p 6.

¹⁷¹ HMKm 2-10-2881 kohtumääruse põhjendused, lõik 5.

2.2.3. Põhivara soetamine

Kinnisasjade soetamine netovara seaduse nõuetele viimise abinõuna on kohus käsitlenud Harju maakohu 2-16-13434 määruses. Isik soetas kahe hüpoteegiga koormatud kinnistu ostuhinnaga 110 000 eurot ning tellis eksperthinnangu selle turuväärtuse määramiseks. Eksperthinnangu järgi oli kinnistu tegelik turuväärtus 270 000 eurot. Puudutatud isik võttis kinnistu oma raamatupidamises arvele kinnisvarainvesteeringuna koguväärtuses 270 000 eurot ning paralleelselt kajastas bilansis kuluna ka kinnistu soetamismaksumus 110 000 eurot. Kokkuvõttes suurenes nimetatud kannete tulemusel puudutatud isiku omakapital 160 000 euro võrra, mis viis isiku netovara seaduse nõuetega vastavusse. Sundlõpetamismenetluse algatamise määrusega kaasas kohus menetlusse kommertsandipidaja, kes kinnistas, et kommertsandiga tagatud nõuded puuduvad ning andis nõusoleku kustutada puudutatud isiku varale kommertsandiregistrisse kantud kommertsandid. Kuna puudutatud isiku soetatud kinnistu oli koormatud kahe hüpoteegiga kokku summas 2 800 000 Eesti krooni (178 952,62 eurot), küsis kohus selle kohta puudutatud isikult selgitusi. Viimane selgitas, et kuna soetatud kinnistut koormavad hüpoteegid on seatud 2008. aastal, siis nendega tagatav nõue on menetluse hetkeks, enam kui 9 aastat hiljem, suuremas osas täidetud ning soetatud kinnistu on vaid üks lisatagatistest. Lisaks esitas isik hüpoteegipidajale taotluse soetatud kinnistu lisatagatiste hulgast vabastamiseks ja hüpoteekide kustutamiseks. Puudutatud isik tõendas netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimist bilansi, notariaalse müügilepingu ja eksperthinnangu esitamisega. Kohus põhjendas puudutatud isiku suhtes sundlõpetamismenetluse lõpetamist viimase esitatud bilansis kajastuva omakapitali seaduse nõuetele vastavusega.

Eelmainitud kinnisvara soetamist käsitlevates lahendis pole kohus viidanud kinnisvara soetamisele ja selle kinnisvarainvesteeringuna arvele võtmisele kui muule abinõule ÄS § 176 lg 1¹ või § 301 lg 1¹ järgi, vaid lähtus puudutatud isikute esitatud bilansi, notariaalse müügilepingu ja eksperthinnangu alusel puudutatud isiku omakapitali seaduse nõuetele vastavusest ja sellest johtuvast isiku sundlõpetamise otsustamist aluse puudumist. Autori arvates tõstatub eelmainitud sundlõpetamismenetluse raames küsimus kohtu uurimispõhimõtte rakendamise kohta seoses puudutatud isiku soetatud kinnistu hüpoteekidega. Kohus küsis nendega seoses puudutatud isikult selgitusi, mida viimane ka andis, aga hüpoteekiga tagatud nõude *de facto* täitmist ega hüpoteegi kustutamist kinnitavaid tõendeid ei ole kohus kohtumääruses kajastuvale toetades puudutatud isikult küsinud ega ka ise kogunud.

TsMS § 477 lg 5 järgi ei ole kohus hagita menetluses seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti. Ka TsMS § 5

Ig 3 kohaselt selgitab kohus hagita asjas ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Riigikohus on leidnud, et eelnimetatud sätetes väljendub hagita menetlusele omane uurimispõhimõte, mille eesmärgiks on tagada, et asja lahendamiseks olulised asjaolud ei jääks välja selgitamata ainuüksi selle tõttu, et menetlusosaline ei osanud ette näha vajadust esitada täiendavaid tõendeid¹⁷². Arvestades asjaolu, et menetluse algatamisel kaasas kohus menetlusse kommertspandipidaja tema seisukoha väljaselgitamise eesmärgil, jääb mõneti arusaamatuks kohtu otsus tugineda kinnistut koormava kahe hüpoteegiga tagatud nõuete täidetuse hindamisel vaid puudutatud isiku selgitustele, küsimata seejuures hüpoteegipidaja seisukohta ega tutvumata hüpoteekide kustutamist kinnitavate tõenditega. Käesoleva töö autori seisukohalt on olukorras, kus seaduse nõuetele mittevastava netovaraga osaühing on otsustanud netovara taastada kinnistu soetamise ja kinnisvarainvesteeringuna arvele võtmisega, on võlausaldajate kaitse seisukohtalt eriti akuutne vajadus veenduda kinnisvarainvesteeringu objekti väärtust vähendavate asjaoludega, sh hüpoteegi nõuete täitmise ulatusega, kuna juhul, kui kinnisvarainvesteeringu bilansiline väärtus ületab selle turuväärtust, realiseerub raamatupidamise üks suurematest riskidest ehk varade väärtuse ülehindamine, mis võib võlausaldajate eksitamisega jätta neid ilma netovara säilitamise põhimõtte ja raamatupidamise konservatiivsuse aluspõhimõttega taotletava kaitseta.

2.2.4. Põhivara ümberhindamine

Eelmises alapunktis kirjeldatud abinõuga olemuslikult sarnased abinõud on kasutatud ka Tartu maakohtu määrustes 2-18-1181 ja 2-18-2082. Nimelt on puudutatud isikud eelmainitud määrustes kajastatu kohaselt netovara seaduse nõuetele mittevastavuse tõttu otsustanud nende omandis olevaid kinnisasju õiglase väärtuse meetodil ümber hinnata. TMKm 2-18-1181 asjaoludest ilmneb, et puudutatud isiku omandis oleva kinnistu ümberhindamise teostas puudutatud isik juhatuse liikme hindamisakti alusel ning TMK 2-18-2082 määruse kohaselt teostas puudutatud isiku omandis olevate kahe kinnistu hindamise ekspert Eri Kinnisvara, mille eksperthinnangu alusel toimus ümberhindamine. Mõlemas kohtuasjas edastasid puudutatud isikud kohtule ümberhindamise aluseks olnud hindamisakti või eksperthinnangu ning puudutatud isiku omakapitali seisuga peegeldavat bilansi¹⁷³ või majandusaasta aruannet¹⁷⁴. Kohus on mõlemas määruses järeldanud, et puudutatud isikute andmete põhjal vastab nende netovara ÄS § 176 nõuetele ning isikute sundlõpetamise aluseks olev puudus on kõrvaldatud.

¹⁷² RKTKo 3-2-1-13-16, p 11, RKTKo 3-2-1-46-13, p 13.

¹⁷³ TMKm 2-18-2082 p 4.

¹⁷⁴ TMKm 2-18-1181 p 4.

Eelnevast analüüsist saab järeldada, et äriühingu kinnis- ja vallasvaraga seotud majandustehingud, sh kinnis- või vallasvara soetamine, müük ja ümberhindamine on Eesti kohtupraktikas kinnistunud abinõud netovara taastamiseks ning nende rakendamist, mis on tõendatud sundlõpetamismenetluses puudutatud isiku poolt esitatud bilansi, majandusaasta aruande või muu omakapitali seisuga peegeldava tõendiga, on kohus lugenud piisavaks aluseks sundlõpetamismenetluse lõpetamiseks.

2.3. Nõuetest loobumine

2.3.1. Nõutest loobumise materiaaalõiguslik alus

Kui äriühingu varade soetamine, müük ja ümberhindamine kutsuvad esile muudatusi äriühingu bilansi aktiiva poolel, siis äriühingu vastu olemasolevatest nõuetest loobumise tagajärjeks on bilansi passivas kohustuste vähenemine. Olukorrad, kus puuduliku netovaraga äriühingutele on osanikud või aktsionärid andnud laenu, ei ole erandlikud¹⁷⁵ ning sellistest laenudest tulenevatest nõuetest loobumist netovara suurendamise eesmärgil on käsitletud nii raamatupidamisettevõtete veebiartiklites¹⁷⁶ kui omakapitali teemalistes blogipostitustes¹⁷⁷ ja artiklites¹⁷⁸.

Nõudest loobumise materiaaalõiguslik tähendus tuleneb võlaõigusseaduse¹⁷⁹ § 186 p-st 4, mille järgi on võlausaldaja nõudest loobumine käsitletav võlasuhte lõppemise kokkuleppena. VÕS § 207 lg 1 sätestab, et võlasuhe lõpeb, kui võlausaldaja ja võlgnik on võlasuhte lõpetamises kokku leppinud seoses võlausaldaja loobumisega nõudest ning lg 2 kohaselt kohaldatakse võlasuhte lõppemise kohta sätestatud, kui võlasuhte pooled on kokku leppinud või võlausaldaja tunnistab, et võlasuhte ei ole. Nõudest loobumine on nõude käsutus, mille eesmärk on sõlmida õiguslikult siduv kokkulepe, millega välistatakse nõude esitamine tulevikus¹⁸⁰. Õiguskirjanduses on leitud, et nõudest loobumisega võlasuhte lõpetamiseks peavad pooled olema küll võlasuhte lõppemises kokku leppinud, kuid seejuures saab nõudest loobumise olemust arvestades eeldada võlgniku nõusolekut võlausaldaja poolt nõudest loobumisega¹⁸¹. Ka võlausaldaja tunnistus võlasuhte

¹⁷⁵ Vt nt: Eesti Advokatuuri äriõiguse komisjoni seisukohad ühinguõiguse revisjoni raames esitatud seaduseelnõude osas. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.just.ee/media/1183/download> (26.04.2023).

¹⁷⁶ Vt nt: Mida peaks silmas pidama ettevõtte majandusaasta aruannet koostades? – Kättesaadav arvutivõrgus: <https://grow.ee/blogi/mida-peak-silmas-pidama-ettevotte-majandusaasta-aruannet-koostades/> (26.04.2023); Teearu, K. Mida teha, kui omakapital ei vasta nõuetele. – Kättesaadav arvutivõrgus: <https://robbybobby.ee/raamatupidamine/mida-teha-kui-omakapital-ei-vasta-nouetele/> (26.04.2023).

¹⁷⁷ Vt nt: Omakapitali miinimumnõue ja meetmed omakapitali taastamiseks <https://veebisekretar.ee/omakapitali-miinimumnoue/>; Reitsakas, J. Kui netovara (omakapital) ei vasta nõuetele. – Kättesaadav arvutivõrgus: <https://remos.ee/kui-netovara-omakapital-ei-vasta-nouetele/> (26.04.2023).

¹⁷⁸ Vutt 2010, lk 35.

¹⁷⁹ Võlaõigusseaduse seadus. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 17.03.2023, 80.

¹⁸⁰ Kull, I. VÕSK § 207/4.1.1. – Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.

¹⁸¹ RKTko 3-2-1-5-13, p 41.

puudumise kohta on käsitletav üheks nõudest loobumise lepingu liikidest¹⁸². Formaalseid eelduseid nõudest loobumise kohta seadus ette ei näe, kuna üldjuhul võivad pooled ise kokku leppida võlasuhte lõppemise tähtajas, selleks vajalikes vorminõuetes ja kokkuleppe sisus¹⁸³.

Erinevate võlasuhte lõppemise viiside ühiseks omaduseks võib lugeda täitmisenõude lõppemist ning sõltuvalt võlasuhte lõppemise viisist võib see olla nii tagasi- kui edasiulatuv. Kokkuleppel võlasuhte lõpetamise tagajärgede kujundamine on üldiselt poolte endi otsustada, mistõttu lisaks üldisele võlasuhte lõpetamisega kaasnevale täitmisenõude lõppemisele, ei näe seadus ette võlasuhte lõpetamisele muid kohustuslikke õiguslikke tagajärgi¹⁸⁴.

Seotud osapoolte mõiste sisustamisel lähtub töö autor Raamatupidamise Toimkonna juhendist RTJ 2 tulenevast seotud osapoolte definitsioonist, mille kohaselt on seotud osapool füüsiline või juriidiline isik, kes on seotud aastaaruannet koostava juriidilise isikuga sel määral, et nendevahelised tehingud ei pruugi toimuda turutingimustel ning selliseks isikuks võib muude hulgas olla aruandva juriidilise isiku juhtkonna liige või aruandva juriidilise isiku üle osaluse kaudu kontrolli või olulist mõju omav isik¹⁸⁵.

2.3.2. Seotud osapoolte nõuetest loobumine

Analüüsitud sundlõpetamismenetlust lõpetavatest kohtulahenditest käsitlesid seotud isikute nõuetest loobumist 4¹⁸⁶ lahendit. Tartu Maakohtu määruse 2-19-6742 kohaselt esitas puudutatud isik kohtule ja registrile majandusaasta aruande koos selgitusega, et omakapitali taastamiseks vähendati puudutatud isiku kohustusi „laen omanikult“¹⁸⁷. Töö autor analüüsis puudutatud isiku avaliku toimiku andmeid ning tuvastas, et 2018. a majandusaasta aruande¹⁸⁸ kohaselt vähenes majandusaasta aruande esitamise seisuga puudutatud isiku pikaajaliste laenude bilansikirje alla kuuluv laen omanikult ning majandusaasta aruande esitamise hetkel oli puudutatud isikul üks osanik. Eelnevast on järeldatav, et TMK määruse 2-19-6742 punktis 3 väljatoodud „laen omanikult“ oli puudutatud isikule ainuosanikult antud laen, mille osalisest sissenõudmisest netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimise eesmärgil ainuosanik loobus.

¹⁸² Kull, I. VÕS I § 207/4.4.

¹⁸³ Kull, I. VÕS I § 207/5.

¹⁸⁴ Kõve, V. VÕS I § 186/10.

¹⁸⁵ RTJ 2, p 51-52.

¹⁸⁶ TMK 2-19-6742, HMKm 2-11-21810, HMKm 2-10-17792, HMKm 2-09-16775.

¹⁸⁷ TMK 2-19-6742 asjaolud, p 3.

¹⁸⁸ Ellissoni Veskitalu OÜ 2018. a majandusaasta aruanne e-äriregistris. Kättesaadav arvutivõrgus: https://ariregister.rik.ee/est/company/11350269/Ellissoni-Veskitalu-O%C3%9C?active_tab=fiscal_year_reports (26.04.2023).

Kohus luges majandusaasta aruande esitamise seisuga omakapitali nõuetele vastavaks ning lõpetas asjas menetluse kuna alus puudutatud isiku sundlõpetamiseks oli kõrvaldatud.

Harju Maakohtu määruses 2-09-16775 esitas puudutatud isiku esindaja kohtule ainuaktsionäri otsuse, millega ainuaktsionär otsustas selleks, et viia netovara kooskõlla ÄS § 176 sätestatud nõuetele, mitte nõuda sisse tema poolt puudutatud isikule antud laenu ning lugeda laenuleping lõppenuks. Lisaks sellele esitati kohtule Harju Maakohtu registriosakonna tõend puudutatud isiku majandusaasta aruande esitamise kohta, seejuures oli majandusaasta aruande sisu tõendi väljastamisel kontrollitud. Kohus lõpetas menetluse, kuivõrd äriühingu netovara oli viidud vastavusse äriseadustiku nõuetega ja puudus alus menetluse jätkamiseks.

Harju Maakohtu määrused 2-11-21810 ja 2-10-17792 sisaldasid teavet vastavalt osaniku ja juhatuse liikme võlanõuetest loobumisest puudutatud isikute vastu. HMK määruses 2-10-17792 järeldas kohus netovara puuduste kõrvaldamist puudutatud isiku majandusaasta aruandest ning HMK määruses 2-11-21810 puudus info selle kohta, milliste menetluses esitatud dokumentide alusel kohus sundlõpetamismenetluse aluseks olnud asjaolude kõrvaldamist järeldas.

Eelmainitud seotud osapoolte nõuetest loobumist käsitlevates lahendites pole kohus viidanud nõuetest loobumisele või laenulepingu lõpetamisele kui muule abinõule ÄS § 176 lg 1¹ või § 301 lg 1¹ järgi, vaid lähtus sundlõpetamismenetluse puudutatud isikute esitatud majandusaasta aruande või muude dokumentaalsete tõendite alusel omakapitali seaduse nõuetele vastavusest ja sellest johtuvast sundlõpetamise aluse äralangemisest.

Eelnevast järeldeb, et seotud osapoolte loobumine nõuetest sundlõpetamismenetluses puudutatud isikuks oleva juriidilise isiku vastu on Eesti kohtupraktikas analüüsitud abinõu netovara taastamiseks ning selle rakendamist, mis on tõendatud sundlõpetamismenetluses puudutatud isikute esitatud majandusaruandest või seotud osapoolte nõudest loobumise otsusest on kohus lugenud piisavaks aluseks sundlõpetamismenetluse lõpetamiseks.

2.4. Majandustegevusega seotud meetmed

2.4.1. Majandustegevusega seotud meetmetest üldiselt

Peamiseks netovara seaduse nõuetele mittevastavuse põhjusteks on äriühingu kahjumiga tegutsemine, mis selle esimesteks tegevusaastateks ei ole praktikas kuigi erandlik¹⁸⁹, kuid sellise tegutsemise püsivusega kaasneb äriühingu sundlõpetamise oht. Kuigi õiguskirjanduses on märgitud, et majandusliku olukorra paranemise ootamise otsus juhul, kui ühingu netovara ei

¹⁸⁹ Vutt 1995, lk 551.

vasta seaduse nõuetele on käsitletav muu abinõuna ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ järgi¹⁹⁰, siis juba algatatud juriidilise isiku sundlõpetamismenetluse lõpetamine eeldab selle aluseks oleva puuduse ehk netovara ebapiisavuse äralangemist.

Kuna ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ sätestatud muude abinõude seadusandja poolt sisustamata jätmise on osanikele ja aktsionäridele jätnud õiguse otsustada tarvitusele võetava meetme sisu üle enda kaalutlusel, kuid lähtudes eesmärgist viia netovara suuruse seaduse nõuetega vastavusse, siis ei ole välistatud olukorrad, kus majandustegevuse jätkamine osaliselt või täielikult muudetud kujul majandusliku olukorra parenemise ootamise otsuse tegemise taustal võimaldab äriühingul teenida kasumit eelmiste perioodide kahjumi katmiseks.

Järgnevalt analüüsib autor netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimist majandustegevuse ümberkorraldamisega ja selle jätkamisel saadud kasumi arvelt.

2.4.2. Majandustegevuse jätkamisel saadud kasumi arvelt netovara taastamine

Analüüsitud sundlõpetamismenetlust lõpetavatest kohtulahenditest käsitlesid majandustegevuse jätkamisel saadud kasumi arvelt netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimist 3 lahendit¹⁹¹. Harju Maakohtu määruses asjas 2-18-2305 esitas puudutatud isik kohtule vahebilansi ja kasumiaruande, millest nähtus, et 2018. aasta esimese kahe kuuga on äriühingul olnud kasum ning omakapital vastab seaduse nõuetele. Puudutatud isik selgitas, et netovara puudust põhjustas 2018. aastal üle antud ning mitu aastat veninud projekt. Kohus leidis esitatud menetlusedokumentidega tutvumise järgselt, et puudutatud isik tuleb jätta sundlõpetamata, kuna ta on kõrvaldanud sundlõpetamise aluseks oleva puuduse.

Harju Maakohtu määruses asjas 2-17-0460 esitas puudutatud isik äriregistrile bilansi ja avalduse, milles selgitas, et puudutatud isiku äritegevuse tulemusel saadud kasumi arvelt on netovara puudused kõrvaldatud. Kohus vaatas läbi puudutatud isiku esitatud avalduse ja tutvus dokumentaalsete tõenditega ning leidis, et osaühingu netovara on viidud ÄS § 136 sätestatud nõuetega kooskõlla, mistõttu äriühingu sundlõpetamise alus on ära langenud ning lõpetas menetluse.

Harju Maakohtu määruses asjas 2-11-37313 esitas puudutatud isik kohtule osanike otsuse, millest nähtuvalt oli netovara viidud seadusega vastavusse 2010. ja 2011. a kasumi kaudu.

¹⁹⁰ Vutt 2011, lk 25.

¹⁹¹ HMKm 2-18-2305, HMKm 2-17-0460, HMKm 2-11-37313.

Lisaks esitati kohtule majandusaasta 2010. majandusaasta aruande, mille kohaselt oli puudutatud isiku netovara suurus viidud seadusega kooskõlla.

Eelnevalt analüüsitud lahendites pole kohus käsitlenud kasumi teenimise kaudu netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimist ühegi ÄS § 176 lg 1¹ või § 301 lg 1¹ abinõuna ning lähtus sundlõpetamismenetluse tinginud asjaolu kõrvaldatuks puudutatud isikute esitatud omakapitali seisuga kajastavate dokumentide abil ehk bilansitestist lähtuvalt.

2.4.3. Majandustegevuse ümberkorraldamine

Analüüsitud sundlõpetamismenetlust lõpetavatest kohtulahenditest käsitlesid majandustegevuse ümberkorraldamist netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimiseks 3 lahendit¹⁹². Harju Maakohtu 2-19-7345 määruse kohaselt oli sundlõpetamise menetluses puudutatud isikuks kauplus-kohviku pidaja, mis teenis enne majandustegevuse iseloomu muutmist kaupluskohviku äritegevusega kahjumit. Pärast kauplus-kohviku sulgemist hakkas puudutatud isik tegelema IT-alaste teenuste osutamisega ning on sellega hakanud teenima kasumit. Puudutatud isik märkis, et netovara äriseadustiku §-ga 176 vastavusse viimiseks on ta lisaks teenitud kasumile vähendanud kohustust omanikule¹⁹³. Kuna majandusaasta aruande esitamise seisuga vastas puudutatud isiku omakapital seaduses ettenähtud nõuetele ning oli ära langenud ÄS § 203 lg 1 p 1 alus kohtumäärusega äriühingu sundlõpetamiseks, leidis kohus, et menetlus tuleb lõpetada. Puudutatud isiku netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimiseks tarvitusele võetud meetet kohus ÄS § 176 p 1-3 ega ÄS § 301 p 1-3 järgi ei kvalifitseerinud.

Tartu Maakohtu määruse 2-18-1058 kohaselt teatas puudutatud isik kohtule, et osaühing tegutseb ja 2017. a lõppedes on netovara seaduse nõuetega vastavuses ning esitasid 31.12.2017 seisuga bilansi ja kasumiaruande. Puudutatud isiku 2016. a majandusaasta aruande bilansi järgi oli ühingu netovara negatiivne, kuid selle tegevusaruandes oli märgitud, et puudutatud isik on oma majandustegevuse valdkonda muutnud. Nimelt lõpetati ehitusturul valitseva ebastabiilsuse tõttu ajutiselt ehitustegevus ja kinnisvaraarendus ning alustati kasutatud sõiduautode ostu-müügiga¹⁹⁴. Kohus järeldas puudutatud isiku esitatud bilansist, et puudutatud isiku omakapital vastab ÄS § 176 nõuetele ja luges sundlõpetamise aluseks oleva puuduse kõrvaldatuks.

Tartu Maakohtu määrusest 2-16-13840 tulenevalt otsustas puudutatud isik viia osaühingu netovara vastavusse äriseadustiku nõuetega suurendades rendipinna maksumusest tulenevat tulu ning vajadusel osaniku poolt, kes on osaühingu suurim võlausaldaja, nõudest loobumisega

¹⁹² HMKm 2-19-7345, TMKm 2-18-1058, TMKm 2-16-13840.

¹⁹³ HMKm 2-19-7345, p 6.

¹⁹⁴ TMKm 2-18-1058, p 4.

puudutatud isiku vastu. Puudutatud isikule kuulus kinnistusraamatu andmetel kinnistu, mille ruumid on puudutatud isik tema esitatud majandusaasta aruannete kohaselt pikaajaliselt üürinud kolmandale isikule ning millest saadav üüritulu on olnud puudutatud isiku peamiseks tuluallikaks. Puudutatud isik esitas kohtule tema ja kolmanda isikuga sõlmitud üürilepingu lisa, millega muudeti üüri suurust. Puudutatud isik selgitas, et kolmanda isikuga sõlmitud üüritasu suuruse tõstmise kokkulepe annab iga-aastaselt lisatulu vähemalt 11 000 eurot ning netovara puudused saavad seekaudu kõrvaldatud kolme kalendriaasta jooksul¹⁹⁵. Kohus oli tutvunud puudutatud isiku 2015. majandusaasta aruandega, mille kohaselt oli puudutatud isiku kahjum kokku 24 682 eurot. Kohus luges sundlõpetamise aluse kõrvaldamiseks vastu võetud abinõusid piisavaks ning leidis, et puudutatud isiku sundlõpetamine ei ole põhjendatud.

Autori seisukohalt on eelnimetatud lahend erandlik, kuna seda eristab ülejäänud majandustegevuse ümberkorraldamist netovara taastamise abinõuna käsitlevatest lahenditest sundlõpetamise aluseks olevate asjaolude äralangemise tingimused ehk see, mis tõendatud asjaolude alusel luges kohus netovara puuduse puudutatud isiku poolt kõrvaldatuks. Kui Harju Maakohtu 2-19-7345 ja Tartu Maakohtu 2-18-1058 määruste põhjendavates osades luges kohus puudutatud isikuid sundlõpetamise aluseks olnud netovara puuduse kõrvaldanuks netovara suuruse seaduse nõuetele vastavuse alusel kohtule esitatud majandusaasta aruandest ja bilansist tulenevalt, siis Tartu Maakohtu 2-16-13840 määruse põhjendustes hindas kohus bilansitesti rakendamata puudutatud isiku tarvitusele võetud abinõusid piisavaks ja sundlõpetamise põhjendamatuks. Teisisõnu lõpetas kohus juriidilise isiku sundlõpetamismenetluse vaatamata sellele, et äriühingu netovara ei olnud menetluse lõpetamise otsustamise hetkel ega kohtule esitatud prognoosi järgi ka järgneva kolme aasta jooksul seaduse nõuetega kooskõlas ehk sundlõpetamismenetluse tinginud asjaolud ei olnud kõrvaldatud.

Sellist käsitlust on keeruline pidada korrektseks ja netovara säilitamise põhimõtte eesmärgiga kooskõlas, kuna netovara suuruse seaduse nõuetele mittevastavus on kõrvaldatav puudus¹⁹⁶, mille kõrvaldamiseks peab kohus andma mõistliku tähtaja. Kohtu antud tähtaja jooksul peab ka tegelikult olema võimalik sundlõpetamist tingiv asjaolu kõrvaldada¹⁹⁷. Lisaks ei näe seadus üldjuhul ette sundlõpetamise otsustamise menetlustähtaega, mistõttu reeglina kehtib sundlõpetamise otsustamisel üldine mõistliku menetlusaja põhimõte¹⁹⁸. Vajadusel võib kohus omal algatusel tema määratud tähtaega pikendada (TsMS § 64 lg 1 ls 1) ja kuna hagita menetluses on kohtul tähtaegade pikendamisel laiem otsustusruum võib kohus seda teha ka

¹⁹⁵ TMKm 2-16-13840, p 3.

¹⁹⁶ Vutt, M. TsMS III § 629/3.6.2.

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ Vutt, M. TsMS III § 629/3.7.

korduvalt (TsMS § 64 lg 1 ls 2)¹⁹⁹. Seega olukorras, kus puudutatud isiku valitud netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks tarvitusele võetav abinõu on pikaajalisema iseloomuga, võimaldab tsiviilkohtumenetluse seadustik tähtaega abinõu rakendamiseks ja sundlõpetamise tingiva asjaolu äralangemise tuvastamiseks vastavalt pikendada.

Eelnevalt analüüsitud lahendites pole kohus käsitlenud majandustegevuse ümberkorraldamise kaudu netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimist ühegi ÄS § 176 lg 1¹ või § 301 lg 1¹ abinõuna ning lähtus sundlõpetamismenetluse tinginud asjaolu kõrvaldatuks puudutatud isikute esitatud omakapitali seisuga kajastavate dokumentide abil ehk bilansitestist lähtuvalt.

Eelnevast järeldub, et äritegevusega seotud meetmed on Eesti kohtupraktikas käsitletud abinõud netovara taastamiseks ning nende rakendamist, mis on tõendatud sundlõpetamismenetluses puudutatud isikute esitatud majandusaruandest või teistest äritegevuse muutmist käsitlevatest tõenditest on kohus lugenud piisavaks aluseks sundlõpetamismenetluse lõpetamiseks.

2.5. Sissemaksete tegemine

2.5.1. Sissemaksete tegemisest üldiselt

Õiguskirjanduses on leitud, et osanike ja aktsionäride poolt kahjumi katmine sissemaksetega või nn kingituste tegemine on praktikas üks levinumaid viise netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks²⁰⁰. Omakapitalikõlbuliku reservi loomata puudub aga sellise sissemakse tegijal sissemakse suhtes sarnaselt äriühingu vastu olemasoleva nõude loobumisega tagasinõudeõigus²⁰¹. Omaette küsitav on ka sellise sissemakse mõju äriühingu bilansi koosseisule, kuna põhjusel, et selle tegemise eesmärk on suurendada omakapitali, ei saa sissemakset käsitleda kohustusena²⁰². Ka sissemakse käibevarana kajastamisel ilmneb selgusetus selle tuluks muutumise lubatavusest RTJ 10²⁰³ järgi. Nimelt on tulu defineeritud kui majandusliku kasu suurenemine aruandeperioodil vara lisandumise või suurenemisena või kohustiste vähenemisena, mille tulemusel omakapital suureneb, v.a omanike sissemaksed omakapitali²⁰⁴. Omakapitali koosseisu kuuluva aruandeperioodi kahjumi katmiseks

¹⁹⁹ Vainola, K., Kõve, V. TSMK § 64/3.1.6. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

²⁰⁰ Vutt 2010, lk 35.

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² RPS 8 p 7 järgi loetakse kohustuseks raamatupidamiskohustuslasel lasuv kohustus, mis on tekkinud minevikus toimunud sündmuste tagajärjel ja millest vabanemine nõuab eeldatavasti tulevikus ressursidest loobumist.

²⁰³ Raamatupidamise Toimikonna juhend 10 Tulu kajastamine, p 8. Kättesaadav veebis: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (24.04.2023). Edaspidi: RTJ 10.

²⁰⁴ RTJ 10 p 8.

sissemakstud summa ei ole seega Raamatupidamise Toimkonna juhenditele toetudes tuluna kajastatav, mistõttu jääb selgusetuks sellise sissemakse raamatupidamislik kajastusviis.

2.5.2. Rahaliste sissemaksete tegemine

Analüüsitud sundlõpetamismenetlust lõpetavatest kohtulahenditest käsitlesid rahaliste sissemaksete tegemist (vabatahtlikku reservi loomata) netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimist 2 lahendit²⁰⁵. Tartu Maakohtu määruse 2-18-2519 kohaselt teatas puudutatud isiku ainuosanik ja juhatuse liige, et osauhinu omakapital on viidud seadusega vastavusse täiendava sissemaksega. Puudutatud isiku esindaja esitas kohtule ka maksekorralduse summas 1751 eurot, bilansi ja kasumiaruande. Kohus järeldas esindaja esitatud bilansist, et pärast täiendava sissemakse tegemist vastab omakapital puudutatud isiku esitatud andmete kohaselt ÄS § 176 nõuetele ja sundlõpetamise aluseks olev puudus on kõrvaldatud. Töö autor analüüsis kohtumenetluses esitatud bilansi ja kasumiaruandega²⁰⁶ ning nendest tulenevalt kajastas puudutatud isik ainuosaniku poolt tehtud sissemakse käibevarana ning kasumiaruandes esitatud andmete järgi käsitles puudutatud isik sissemakset muu ärituluna.

Tartu Maakohtu määruse 2-20-6997 kohaselt teatas puudutatud isiku netovara seaduse nõuetele mittevastavuse kõrvaldamisest ainuosaniku otsuse esitamisega, milles ainuosanik võttis kohustuse ühingule sissemakse tegemiseks summas 82 000 eurot. Kohtule teate esitamisega samal päeval esitas puudutatud isik äriregistrile 2019. a majandusaasta aruande, mille bilansi kohaselt vastas puudutatud isiku netovara ÄS § 176 nõuetele. Kohus luges puudutatud isiku sundlõpetamise aluse ära langenuks ning arvestanud ettevõtja ilmset huvi tegevuse jätkamiseks lõpetas viimase suhtes sundlõpetamismenetluse. Käesoleva magistr töö autor analüüsis puudutatud isiku 2019. majandusaasta aruannet²⁰⁷, millest ilmnes, et TMK asjas 2-20-6997 nimetatud ainuosaniku sissemakse suurune summa, 82 000 eurot oli majandusaasta aruande kasumiaruandes kajastatud „muud äritulud“ kirjena.

Eelnevast järeldub, et sissemaksete tegemisel on äriühingud lähtunud võimalusest kajastada ainuosaniku tehtud sissemakset kasumiaruande „muud äritulud“ kirjena. Sellise kajastamise lubatavusega ei saa nõustuda mitmetel põhjustel. Esmalt ei arvestata tuluna omanike sissemakseid omakapitali (RTJ 10 p 8) ning teiseks piiravad RTJ 2 kasumiaruande skeemid

²⁰⁵ TKMm 2-18-2519, TMKm 2-20-6697.

²⁰⁶ Osauhing Salkur aruanne ja bilanss e-äriregistris. 05.08.2018. Kättesaadav arvutivõrgus: https://ariregister.rik.ee/est/company/11347959/osa%C3%BChing-Salkur?search_id=73553b9&pos=1&active_tab=documents (26.04.2023).

²⁰⁷ VertoMundi OÜ 2019. a majandusaasta aruanne e-äriregistris. Kättesaadav arvutivõrgus: https://ariregister.rik.ee/est/company/12746302/VertoMundi-O%C3%9C?search_id=29f2351&pos=1&active_tab=fiscal_year_reports (26.04.2023).

muid äritulusid ebaregulaarselt äritegevuse käigus tekkivate tuludega, sh kasumiga materiaalsete ja immateriaalsete põhivarade ning kinnisvarainvesteeringute müügist, kasumiga kinnisvarainvesteeringute väärtuse muutusest, saadud trahvide ja viivistega, netokasumiga valuutakursimuutustest nõuetelt ostjate vastu ja kohustustelt tarnijate ees²⁰⁸. Kolmandaks on RTJ 2 kasumiaruande skeemide kirje sisu ammendava iseloomuga, sest selle kirjeldus viitab ühemõtteliselt *äritegevuse käigus* tekkivatele tuludele, mistõttu äriühingu osaniku või aktsionäri isiklikest vahenditest tehtud sissemaksed ei saa lugeda äritegevuse käigus tekkivaks tuluks. „Muu äritulu“ bilansikirje all omanike sissemaksete kajastamine oleks seega aruannet kasutava isiku eksitamine, kuna see looks raamatupidamisliku illusiooni, et äriühing on saanud oma äritegevuse käigust mingisugust tulu, kui tegelikkuses on tegemist omaniku poolt äriühingu kahjumitoova tegevuse rahalise katmisega. Teisalt peab mõnna, et kasumiaruande selgituste sissejuhatav lõik sisaldab viite võimalusele muuta kasumiaruande kirjete nimetusi ja sisu või lisada täiendavaid kirjeid või kirjete alaliigendusi, sõltuvalt konkreetse raamatupidamiskohustuslase äritegevuse spetsiifikast ning eeldusel, et see tuleb kasuks kasumiaruande informatiivsusele ja loetavusele²⁰⁹. Kokkuvõttes tuleb jääda seisukohale, et kuna omanike sissemaksed ei ole ega saa oma olemuselt olla tulu ja raamatupidamiskohustuslasele on õigus täiendada informatiivsuse ja loetavuse parendamise eesmärgil kasumiaruande bilansikirjeid, siis eelnevalt analüüsitud sissemaksete kajastamist „muud äritulud“ bilansikirje all ei saa pidada õigustatuks.

2.6. Mitme abinõu kasutamine korraga

2.6.1. Sissemaks tegemine ja majandustegevuse jätkamine

Tartu Maakohtu määruse 2-19-3818 kohaselt taastati netovara puudutatud isiku juhatuse liikme isiklikest vahenditest tehtud pangaülekandega puudutatud isiku arvelduskontole. Puudutatud isiku juhatuse liige täpsustas kohtule esitatud selgituses, et tasutud summa oli mõeldud puudutatud isiku kahjumi katmiseks. Lisaks juhatuse liikme pangaülekandele on panustatud puudutatud isiku käibe suurendamisele, mis andis kasumit netovara taastamiseks. Juhatuse liige esitas kohtule lisaks selgitusele ka puudutatud isiku bilansi ja jooksva majandusaasta kohta pangatehingute väljavõtte. Kohus luges bilansist nähtuva omakapitali seaduse nõuetega kooskõlas olevaks ning mõõnis, et puudutatud isiku sundlõpetamise alus on ära langenud.

Eelnevast järeldub, et lisaks alapeatükis 2.5. analüüsitud sissemaks tegemisele jätkas puudutatud isiku netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks oma majandustegevust

²⁰⁸ RTJ 2, lk 18-20.

²⁰⁹ RTJ 2, lk 18.

eesmärgiga suurendada käivet. Selliselt on puudutatud isik netovara taastamiseks võtnud tarvitusele mitu abinõud korraga ehk rakendanud kompleksmeetme, mille tulemusena netovara suurus vastas ÄS § 176 nõuetele.

2.6.2. Osakapitali vähendamine ja toimingud varaga

Tartu Maakohtu määruse 2-17-11693 kohaselt on puudutatud isik netovara taastamise eesmärgil lisaks osakapitali vähendamisele võtnud põhivarana arvele täiendava vara ning esitanud kohtule sellekohased tõendid, sealhulgas bilansi. Kohus tuvastas bilansi analüüsi tulemusena, et puudutatud isiku omakapital ei vastanud jätkuvalt nõudele, mille peale teatas isik, et on varudena arvele võetud täiendava vara ja esitas uue bilansi. Kohus leidis, et puudutatud isiku omakapital vastab teise esitatud bilansi kohaselt ÄS § 176 nõuetele ja luges sundlõpetamise aluseks olev puuduse puudutatud isiku poolt kõrvaldatuks. Eelnevast järeldub, et kompleksmeede võib koosneda ka kolmest toimingust ehk selle sisuks võib olla lisaks ÄS § 176 p 1 sätestatud osakapitali vähendamisele ka puudutatud isiku omandis oleva vara arvestusele võtmine nii põhi- kui käibevarana.

2.6.3. Osakapitali vähendamine ja laenude kapitaliseerimine

Viru Maakohtu 07.02.2018 a määrusest 2-17-18774 tulenevalt on osanikud otsustanud vähendada osaühingu osakapitali ja kapitaliseerida ettevõttele antud laenud, et viia netovara seadusega vastavusse hiljemalt 01.03.2018. Kuna tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks ei tohi olla lühem kui kuus kuud ning arvestades, et puudutatud isiku osanikud olid võtnud vastu otsuse viia netovara hiljemalt 01.03.2018. a seaduses sätestatuga vastavusse, lõpetas kohus lõpetas menetluse isiku sundlõpetamise otsustamiseks²¹⁰. Analüüsitud lahendi eripära seisneb lisaks osaniku otsusest ilmnevale kompleksmeetme tarvitusele võtmisele ka selles, et netovara seaduse nõuetele mittevastavus kui sundlõpetamismenetluse algatamist tinginud asjaolu ei olnud menetluse lõpetamise hetkel veel kõrvaldatud, kuna määruses puudub teave selle kohta, et puudutatud isik oleks esitanud kohtule bilansi või muu omakapitali seisuga peegeldavat dokumentaalset tõendi. Kohus ei lähtunud määruse põhjendavas osas *de facto* omakapitali suuruse nõuetele vastavusest kui alusest sundlõpetamismenetluse lõpetamiseks, vaid põhjendas menetluse lõpetamist netovara seadusega kooskõlla viimise kavatsust sisaldava osanike otsuse vastuvõtmisega. Seega ei lähtunud kohus sundlõpetamise aluse äralangemise otsustamisel mitte bilansitestist, mis johtuks puudutatud isiku omakapitali seisuga peegeldavast dokumendist, vaid asjaolust, et osanikud on otsustanud tarvitusele võtta meetme netovara taastamiseks.

²¹⁰ VMKm 07.02.2018 põhjendused.

2.6.4. Osakapitali sissemakse tegemine ja nõuetest osaline loobumine

Mõneti rangem lähenemisviis netovara seaduse nõuetega vastavusse viimise kohtuliku järelevalve teostamisel on järeldatav Harju Maakohtu määrusest 2-17-2125, mille kohaselt esitas puudutatud isiku ainuosanik kohtule selgituse osaühingule antud pikaajalise laenu ning selle arvelt soetatud põhivara iga-aastase amortiseerimise kui omakapitali negatiivsuse tekepõhjuste²¹¹ kohta. Ainuosanik selgitas, et lähima aasta jooksul katab puudutatud isiku iga-aastane kasum negatiivse osakapitali ning kinnitas, et puudutatud isik on jätkuvalt tegutsev ettevõtte, mille kasum on aastate lõikes pidevalt kasvanud, mis ei ole maksejõuetu ning millel puuduvad maksuvõlgnevused. Ainuosanik lisas, et edaspidiselt on planeeritud vormistada osakapitali sissemakse ja temal ei ole kavatsusi nõuda osaühingule antud laenu tagasi enne, kui osaühingu omakapital on seaduse nõuetega kooskõlas. Kohus määras puudutatud isikule pärast antud selgitusi täiendava tähtaja sundlõpetamise aluseks olevate asjaolude kõrvaldamiseks, mistõttu puudutatud isik esitas ainuosaniku otsuse osakapitali sissemakse teostamise ja isiklikest nõuetest osalise loobumise kohta. Sissemakse tõendamiseks esitas puudutatud isik ka panga kinnituse, mille kohaselt on puudutatud isiku kontole teostatud ülekanne summas 2500 euro selgitusega „osakapitali sissemakse“. Lisaks esitas puudutatud isik ka majandusaasta aruande, mille bilansi analüüsi tulemusena järeldas kohus, et puudutatud isik on netovara seaduse nõuetega vastavusse viinud.

Kuna eelmainitud kohtumääruse asjaolude kohaselt otsustas ainuosanik teha netovara taastamiseks 2500-euro-suuruse sissemakse ning panga kinnituse selgitusest tulenevalt oli tegemist „osakapitali sissemaksega“, on alust arvata, et puudutatud isiku näol oli tegemist sissemakseta asutatud osaühinguga ÄS § 140¹ järgi. Eelnevat ei ole võimalik kohtumäärusele toetudes ühemõttelist jaatada, kuna puudutatud isiku ja tema juhatuse liikme andmed on tehtud anonüümseteks.

Ülaltoodust järeldub, et puudutatud isiku esindaja selgitused ettevõtte majandusliku seisu kohta ja iga-aastase kasumi teenimise tulemusena netovara suuruse taastamise prognoos ei taga sundlõpetamismenetluse aluseks olevate puuduste kohtu poolt kõrvaldatuks lugemist. Selliselt tuleb sundlõpetamise aluseks olevat netovara seaduse nõuetega mittevastavust likvideerida *de facto* ehk nii, et tarvituselevõetud meetmed oleks avaldanud mõju puudutatud isiku omakapitalile ja kohtule esitatud raamatupidamislikus dokumendis oleks kajastatud seaduse nõuetega vastavuses olev netovara suurus.

²¹¹ HMKm 2-17-2125, p 3.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada netovara säilitamise põhimõtte olemus ja kataloogida avaldatud ja jõustunud kohtulahendite pinnalt Eesti kapitaliühingute tarvitusele võetud muid meetmeid netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimiseks. Eesmärgi saavutamiseks oli töös analüüsitud netovara säilitamise põhimõtte õigusteoreetilisi aluseid ja raamatupidamislikke mõjutegureid ning kohtulahenditest johtuvate muude meetmete materiaalsooõiguslikku sisu ja nende mõju kapitaliühingute bilansikoosseisule. Magistritöö hüpotees oli püstitatud selliselt, et ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ nimetatud muud meetmed on õiguslikult sisustatud juriidiliste isikute sundlõpetamismenetluses tehtud kohtulahenditega, millega kohus otsustab jätta juriidiline isik sundlõpetamata netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimise ja sellest tuleneva sundlõpetamise menetluse aluse äralangemisega.

Eesti õiguskorras on netovara säilitamise põhimõtte sätestatud kaheastmelisena. Esimese astmena on juhatusel kohustus, kui ühingu netovara on järel vähem kui pool osakapitalist, kutsuma kokku osanike koosoleku või aktsionäride erakorralise koosoleku. Selliselt on juhatusele pandud kohustus avalikustada netovara puudulikkust peegeldavat olukorda osanikele või aktsionäridele. Netovara säilitamise põhimõtte esimese astme eesmärgiga seonduvalt on maakohtute praktikas leitud, et juhatuse kohustuse eesmärk on muu hulgas ka ühingu võlausaldajate kaitse olukorras, kus kahjumiga tegevuse jätkamine võõrkapitali ehk sisuliselt võlausaldajate arvel võib vähendada võlausaldajate väljavaateid oma nõuete rahuldamisele. Teise astmena lasub osanikel või aktsionäridel kohustus võtta tarvitusele abinõud, mille tagajärjena oleks netovara taastatud ning kooskõlas seaduse nõuetega.

Töös oli analüüsitud netovara säilitamise põhimõtet kui kapitalireeglite koosseisu kuuluvat kapitali säilitamise reeglit. Eelnevaga seoses on järeldatud, et netovara säilitamise põhimõtte formaalne allikas ja alus on teine nõukogu direktiiv ning kuna analoogselt teiste kapitalireeglitega pole netovara säilitamise põhimõtte läbinud äritegevuse ja kapitaliturgude arengu seisukohalt vajalikke reforme, on see viimase kahe kümnendi jooksul pälvinud kriitikat. Nii Mandri-Euroopa kui anglo-ameerika õigussüsteemi õigusteadlased on leidnud, et kapitalidirektiiviga loodud reeglistik kui „üksainus kõigile sobiv“ universaalne meede, ei ole enam sobiv kontseptsioon võlausaldajate huvide kaitsmiseks.

Töös on analüüsitud ka netovara säilitamise põhimõtet kui bilansitesti, kuna selle põhimõtte esimese astme rakendamiseks tekib vajadus siis, kui ühingu bilansi aktiva üldsumma ja passivas näidatud kohustuste üldsumma vahe on vähem kui pool osa- või aktsiakapitalist.

Netovara säilitamise põhimõttega seoses rõhutati just bilansitesti valguses levinud väärarusaama, et kapitaliühingu netovara peab olema võrdne vähemalt poole osa- või aktsiakapitaliga mingil konkreetsel hetkel, nt bilansipäeval, ja muude perioodide vältel netovara säilitamise nõue ei kehti. Töös arutati, et väärarusaam netovara vahelduva või tingimusliku kehtivuse kohta võib olla tingitud asjaolust, et ühingu bilansitesti nõuetelevastavust kontrollib kapitaliühinguväliselt registripidaja peaaesjalikult bilansipäeva seisuga ühingu raamatupidamise aastaaruandes esitatud bilansi järgi ning seetõttu ilmneb netovara pikaajne seaduse nõuetele mittevastavus pahatihti vaid majandusaasta aruande registripidaja poolt teostatava kontrolli tulemusena.

Põhjused, et netovara säilitamise põhimõtte kvantitatiivne määr on Eesti õiguskorras seotud äriühingute osa- või aktsiakapitali miinimumsuurustega, analüüsiti töös ka viimaste mõju tavapäraselt ja sissemakset tegemata asutatud osaühingutele ning aktiseltsidele. Seoses netovara säilitamise põhimõtte kohaldamisega sissemakset tegemata asutatud osaühingutele arutati täiendavalt kuni 01.02.2023 asetleidnud *contra legem* olukorda registriosakonna kodukorra seaduse ja äriseadustiku vahel, mis seisnes selles, et kodukorra § 213 lg 2 p 5 nägi sissemakset tegemata asutatud ja tegutsevate osaühingute suhtes äriseadustikust erinevaid netovara säilitamise põhimõtte nõudeid.

Kokkuvõtvalt leiti, et 01.02.2023 jõustunud äriseadustiku muudatustega kaotati netovara suuruse absoluutne nõue, millest tingitult pidi osaühingute ja aktiseltside netovara suurus olema vastavalt vähemalt 2500 eurot ja 25 000 eurot. Kuna netovara suuruse absoluutne nõue toimis miinimumkapitaliga tegutsevatele osaühingutele ja aktiseltsidele diskrimineerivalt, leiti töös, et selle kaotamisega asetatakse väiksema osa- ja aktsiakapitaliga kapitaliühinguid suurema kapitaliga ühingutega võrdsemale õiguslikule positsioonile, tagades ka nende õigust tegutseda kahjumiga.

Ajendatuna tõsiasiast, et netovara seaduse nõuetega kooskõlastatuse järelevalve on olemuslikult seotud juhatuse raamatupidamise korraldamise kohustusega ja peab seetõttu olema teostatud äriühingu jooksvate majandusnäitajate alusel, lahati töös ka netovara säilitamise põhimõtte raamatupidamislike mõjutegureid. Raamatupidamise seaduse asjassepuutuvate alusprintsipiide koosmõjust netovara säilitamise põhimõtte kui bilansitestiga järeldati, et netovara suurus ja selle arvutamine sõltuvad kapitaliühingu bilansis kajastatavate varade, kohustuste ja omakapitali arvestuspõhimõtetest.

Ilmestamaks arvestuspõhimõtte muutmise võimalikku mõju netovara suurusele analüüsiti töös näidet, kus äriühingule kuuluvat kinnisvaraobjekti klassifitseeritakse ümber

kinnisvarainvesteeringuks. Konspektiivselt leiti arvestuspõhimõtte muutmise analüüsi tulemusena, et äriühingu omandis oleva kinnisvaraobjekti ümberkvalifitseerimine õiglase väärtuse meetodi alusel võib äriühingule tuua omakapitali koosseisu kuuluvat kasumit eeldusel, et kinnisvaraobjekti õiglase väärtus ületab selle jääkmaksumust.

Koos netovara säilitamise põhimõtte raamatupidamislike mõjuteguritega analüüsiti töös ka vabatahtlikku ehk täiendava reservi omakapitalikõlblikkuse tingimusi. Põhjusel, et kehtivas äriseadustikus vabatahtlikku reservi sisuliselt käsitlev reeglite kogum puudub, tugineti selliste reserve omakapitalikõlblikkuse tingimuste tuletamisel õiguskirjanduses avaldatud seisukohtade kõrval ka raamatupidamise seaduse lisas 1 toodud bilansiskeemi kirjade ja nende selgitustele.

Kokkuvõtvalt järeldati, et omakapitalikõlblikkuse jaatamiseks peab vabatahtliku reservi moodustamisel kapitaliühingu põhikirjaga ette nägema moodustatava vabatahtliku reservi eesmärk, sellesse tehtavate sissemaksete liigid ja sissemaksete tegemise kord, reservist väljamaksete tegemise sisulised piirangud ja väljamaksete tegemise formaalne kord.

Netovara säilitamise põhimõtte rikkumise maksejõuetuseõiguslikke tagajärgede kohta on Riigikohus selgitanud, et netovara negatiivsus annab põhjendatud aluse kahelda äriühingu maksejõulises, kuid üldjuhul ei ole juriidilise isiku püsivat maksejõuetust võimalik tuvastada üksnes mõne raamatupidamisliku näitaja, sh netovara seisundi või kahjumi suuruse alusel. Kuna alates 2021. aasta veebruarist eeldatakse pankrotiseaduse § 31 lg 1² järgi osaühingu ja aktsiaseltsi maksejõuetust netovara säilitamise põhimõtte rikkumise korral ehk kui osaühingu või aktiseltsil on bilansi aktiva üldsumma miinus passivas näidatud kohustuste üldsumma järel vähem kui pool osa- või aktsiakapitalist, siis analüüsiti töös ka pankrotiseaduse § 31 lg-ga 1² ettenähtud materiaalõigusliku maksejõuetuse eelduse sätestamise eesmärki, mõju kapitaliühingutele ja kohtulikku rakendamist.

Töös leiti, et pankrotiseaduse maksejõuetuse eeldus avaldab mõju netovara säilitamise põhimõtte kapitaliühingupoolse rakendamisele, kuna sellest ilmneb kapitaliühingute vajadus järgida maksejõuetuse eelduse ümberlükkamise eesmärgil netovara säilitamise põhimõtet üksikasjalikumalt ja põhjalikumalt, näiteks koostades piisava perioodilisusega likvideerimisbilanss või äriühingu tulevikustsenaarium, millega kinnitatakse, et netovara säilitamise põhimõtte rikkumine ei too endaga kaasa ühingu maksevõimetuaks muutumist.

Käesoleva magistritöö raames püstitatud eesmärgi saavutamiseks uuriti Eesti maakohtute lahendeid, millega kohus otsustas jätta juriidiline isik sundlõpetamata netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimise ja sellest tuleneva sundlõpetamise menetluse aluse äralangemisega.

Avamaks sundlõpetamismenetlusi lõpetavate määruste menetlusõiguslikku sisu, analüüsi töös sundlõpetamismenetluse kui netovara säilitamise põhimõtte täitmise üle peetava kohtulikku järelevalve õigusteoreetilisi aluseid. Põhiküsimustena olid käsitletud sundlõpetamise kui *ultima ratio* meetme aluse kõrvaldamiseks antav tähtaeg ja sundlõpetamismenetluse kui hagita asja raames tehtud määruse lihtsustatud põhjendamiskohustus. Töös leiti, et juriidilise isiku sundlõpetamata jätmise kohta tehtavale lahendile võib laiendada TsMS § 478 lg-st 2 tulenevat lihtsustatud põhjendamiskohustust ning kuna üldjuhul seadus ei näe sundlõpetamise otsustamise menetlustähtaega ning hagita menetluses on kohtul tähtaegade pikendamisel laiem otsustusruum, võib kohus tähtaega pikendada ka korduvalt, lähtudes mõistliku menetlusaja põhimõttest.

Käesoleva magistritöö eesmärgi saavutamiseks uuriti empiirilise kohtupraktika analüüsi raames kokku 38 kohtulahendit, millega maakohtud olid lõpetanud osauhingu või aktsiaseltsi sundlõpetamismenetlust netovara seaduse nõuetele mittevastavuse tõttu ja käsitlenud sundlõpetamismenetluse puudutatud isiku netovara taastamiseks tarvitusele võetud meetmeid, mille sisu ei ole osa- või aktsiakapitali suuruse muutmine või ühingu lõpetamine, ühinemine jagunemine või ümberkujundamine ÄS §-de 176 ja 301 p-de 1 ja 2 järgi. Kohtulahendite analüüsimisel lähtuti nendes käsitletud abinõude materiaaõiguslikust sisust, raamatupidamises kajastamisega seonduvatest erisustest ja sundlõpetamismenetluse käigus kohtule esitatud meetmete tarvituselevõtmist tõendavatest dokumentidest.

Vabatahtlikku reservi moodustamist ja sellesse sissemakse tegemist käsitles kohus kokku 16 lahendis, millest 10 lahendis otsustati netovara seaduse nõuetega vastavusse viimiseks moodustada reservkapital ja teha reservi sissemakse ning 6 lahendi kohaselt oli sundlõpetamismenetluse ajal vabatahtlik reserv olemas ning vastavasse reservi tehti vaid sissemakseid. Vabatahtlikku reservi tehti nii rahalisi kui mitterahalisi sissemakseid, viimaste esemeteks olid enamasti erinevate õigussuhete alusel tekkinud osanike nõuded ühingu vastu.

Majandustehinguid äriühingu varaga käsitles kohus 6 lahendis, millest 3 määruses taastati netovara kinnis- või vallasvara müügi arvelt, 1 määruse kohaselt viidi netovara seaduse nõuetega kooskõlla kinnistu soetamisele järgnenud kinnisvarainvesteeringuna arvele võtmisega ning 2 lahendis analüüsi põhivara ümberhindamist.

Nõuetest loobumist käsitles kohus 4 lahendis, millest tulenevalt loobusid puudutatud isikute vastu oma nõuetest peamiselt äriühingus osalust omavad isikud.

Majandustegevusega seotud meetmeid analüüsiti 6 lahendis, millest 3 käsitlesid majandustegevuse jätkamisel saadud kasumi arvelt netovara taastamist ning 3 lahendis viidi netovara seaduse nõuetega kooskõlla majandustegevuse ümberkorraldamise teel.

Rahaliste sissemaksete tegemist vabatahtlikku reservi loomata on kohus sundlõpetamise aluse kõrvaldamisena piisavaks lugenud 2 lahendis. Mõlemast lahendist tulenevalt kajastati sissemakseid „muu äritulu“ bilansikirjena. Kuna omanike sissemaksed ei ole oma olemuselt tulu ja raamatupidamiskohustuslasel on õigus täiendada informatiivsuse ja loetavuse parendamise eesmärgil kasumiaruande bilansikirjeid, siis rahaliste sissemaksete tegemine vabatahtlikku reservi loomata ning nende kajastamist „muud äritulud“ bilansikirje all ei saa pidada õigustatuks.

Mitme abinõu kasutamist korraga on käsitletud 4 lahendis ning sellisteks abinõude kombinatsioonideks olid: 1) sissemakse tegemine ja majandustegevuse jätkamine; 2) osakapitali vähendamine ning lisa käibe- ja põhivara arvestusele võtmine; 3) osakapitali vähendamine ja laenude kapitaliseerimine; 4) osakapitali sissemakse tegemine ja nõuetest osaline loobumine.

Kohtupraktika analüüsist ilmneseid juhtumid, mil kohus oli lugenud seaduse nõuetega mittevastava kapitalühingu tarvitusele võetud abinõusid piisavaks ning lõpetanud menetluse rakendamata bilansitesti ehk tuvastamata, kas puudutatud isiku netovara menetluse lõpetamise otsustamise seisuga vastas seaduse nõuetele. Sellist olukorda on keeruline pidada netovara säilitamise põhimõtte eesmärgiga kooskõlas olevaks, kuna olukorras, kus puudutatud isiku valitud netovara taastamiseks tarvitusele võetav abinõu on pikaajalisema iseloomuga ja netovara puudulikkusest tulenev maksejõuetuse risk ei ole elimineeritud, võimaldab tsiviilkohtumenetluse seadustik pikendada tähtaega abinõu rakendamiseks ja sundlõpetamise tingiva asjaolu äralangemise tuvastamiseks.

Kokku moodustati magistritöö raames uuritud kohtulahendite alusel 6 erinevat liiki meetmeid, mis on oma materiaaõigusliku sisu ja rakendamise poolest arvestatavad muude abinõudena ÄS §-de 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ järgi. Sellest tulenevalt leidis magistritöö hüpotees kinnitust ehk ÄS § 176 p 1¹ ja 301 p 1¹ nimetatud muud meetmed on õiguslikult sisustatud juriidiliste isikute sundlõpetamismenetluses tehtud kohtulahenditega, millega kohus otsustab jätta juriidiline isik sundlõpetamata netovara seaduse nõuetega kooskõlla viimise ja sellest tuleneva sundlõpetamise menetluse aluse äralangemisega.

Käeoleva magistritöö raames analüüsitud netovara säilitamise põhimõtte õigusharude ülene põimumine ja analüüsitud kohtupraktikast tuletatud netovara taastamise muude meetmete

kataloog võib abiks olla nii netovara põhimõtte rikkumise ennetamist soovivatele kapitaliühingutele, aga ka juba rikkumises olevatele kapitaliühingutele, mille juhtkonnad otsivad kapitaliühingu majandustegevuse iseloomult lähtuvalt sobivaima meetme netovara taastamiseks.

COMPANY NET ASSETS' MAINTENANCE PRINCIPLE AND RESTORING THE NET ASSETS BY THE IMPLEMENTATION OF THE OTHER MEASURES. Abstract

The net assets' maintenance principle, which is part of the capital maintenance rules established by the Second Directive and known as the ongoing minimum capital requirement or the "recapitalize or liquidate" rule aims to reduce the likelihood of insolvency when a limited liability company is incurring losses, by requiring the shareholders to act before the company approaches insolvency.

In the Estonian legal system, as prescribed by the Commercial Code (CC), the net assets' maintenance principle is dual. The first element comprises the obligation of the management board to call a meeting of shareholders if the net assets of the company, i.e., total assets minus total liabilities on a balance sheet, are less than one-half of the share capital. This constitutes the management board members' obligation to disclose the situation reflecting the lack of net assets to the shareholders. The second element amounts to the shareholders' obligation to decide on the implementation of measures which would result in the net assets being restored and in compliance with the requirements of the law.

The CC provides a non-exhaustive catalogue of the measures to be implemented in case of a loss of the net assets: 1) an increase or reduction of the share capital; 2) the dissolution, merger, division or transformation of the company; 3) the implementation of other measures as a result of which the net assets of the company would form at least one-half of the share capital; and 4) the submission of a bankruptcy petition.

While the procedures for changing the amount of the share capital, the dissolution, merger, division, and transformation of the company, as well as, filing the bankruptcy petition are regulated by the CC and other relevant laws, there is no legal substance to the other measures referred to in § 176 (1¹) and § 301 p (1¹) of the CC. As a result of the absence of a statutory definition of the other measures, the shareholders are left to their own discretion when determining the content of the other measures to be taken. When exercising their discretion, they should, however, follow the objective to be achieved by the measures implemented which is prescribed by law and amounts to bringing the net assets into line with the requirements of the law.

The objective of the thesis is to firstly examine the nature of the net assets' maintenance principle and secondly to catalogue, based on the existing case-law, the other measures as referred to in § 176 (1¹) and § 301(1¹) of the CC implemented by Estonian companies to comply with net assets requirements prescribed by law.

To achieve the objective, this thesis analyses the theoretical legal foundations of the net assets' maintenance principle and the accounting factors related thereto, as well as the substantive content of the other measures derived from the relevant case-law and its impact on the balance sheet of the companies.

The thesis hypothesises that the other measures referred to in § 176 (1¹) and § 301(1¹) of the CC are substantiated by court orders made in compulsory dissolution proceedings of legal persons, whereby the court decides not to dissolve a legal person due to its compliance with net assets requirements prescribed by law and the subsequent elimination of the basis for the compulsory dissolution proceedings.

The research method used in the thesis is a combination of qualitative content analysis and empirical case-law analysis. The substance of the other measures implemented to restore the net assets derived from the relevant case-law are based on the content analysis of the theoretical legal foundations of the net assets' maintenance principle and the accounting factors related thereto.

In view of its objective, the thesis consists of two chapters. The first deals with the theoretical legal foundations of the net assets' maintenance principle, examining its interactions with insolvency and the minimum capital requirements, the recording of the net assets in the financial statements and the legal consequences of incompliance with the net assets' maintenance principle. The aim of the first chapter is thus to provide a framework for the comprehension of the substantive, procedural and accounting determinants of net assets' maintenance principle, the amount of net assets and, consequently, the other measures implemented to restore the net assets. The theoretical framework for the net assets' maintenance principle was obtained from the book "Ühinguõigus I: Kapitalühingud" (Corporate Law I: Limited liability companies) by K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, as well as the doctoral dissertation "Legal Capital Rules as a Measure for the Shareholder and Creditor Protection" by A. Vutt and articles relevant to the topics of share capital, company law and legal capital regime of *Juridica*, *Juridica International*, *European Business Organization Law Review* and other topical journals. The analysis of the accounting factors impacting the principle of preservation of net assets is guided primarily by the Accounting Act and the Accounting Board Guides.

The second chapter analyses court decisions whereby the Estonian county courts have addressed the measures taken by companies to remedy the non-compliance with net assets requirements prescribed by law. The substantive content of the measures, the specificities of their accounting treatment and the documents submitted to the court during compulsory

dissolution proceedings are analysed. For the empirical analysis of the case-law, the author uses 38 orders of county courts that have been published and entered into force between 19.08.2008 and 23.02.2023. The orders analysed contain all of the following elements: 1) the court has terminated compulsory dissolution proceeding of a limited liability company, 2) which has been initiated on the ground of non-compliance with net assets requirements prescribed by law; 3) the order addresses the measures taken by the limited liability company subject to the compulsory dissolution proceedings, the substance of which is not an increase or reduction of the share capital or the dissolution, merger, division or transformation of the company.

In relation to the theoretical legal foundations of the net assets' maintenance principle, it has been concluded that due to its balance-sheet test nature, the amount of net assets and their calculation depend on the accounting policies of the assets, liabilities, and equity of the capital company. As a result of the change in accounting policy analysis reclassification of a property owned by a company under the fair value method may result in a gain to the company included in equity, provided that the fair value of the property exceeds its carrying amount. Along with the accounting determinants of the net asset retention principle, the thesis also analysed the conditions for the eligibility of the voluntary or additional reserve for equity and concluded that for the purposes of equity eligibility, the articles of association of the company must, when constituting a voluntary reserve, provide for the purpose for which the voluntary reserve is to be used, the types of contributions to be made to it and the procedures for making contributions, the substantive limitations on withdrawals from the reserve and the formal procedures for making withdrawals.

The analysis of the case-law was based on the substantive content of the measures examined in each order, on the specificities of the accounting treatment and on the documents submitted to the court during the compulsory dissolution proceedings.

The establishment of a voluntary reserve and the payment of contributions thereto has been discussed in a total of 16 orders, of which in 10 orders the company decided to establish a reserve capital and to make a contribution to the reserve in order to comply with the net assets amount requirements of the of the law. In 6 orders a voluntary reserve has already existed at the time of the compulsory dissolution proceedings and only contributions were made to the reserve. The contributions to the voluntary reserve were made both in cash and in kind, the latter mostly consisting of shareholders' claims against the company arising from various legal relations.

The economic transactions with company assets have been dealt with in 6 orders, of which 3 discussed the restoration of the net assets through the sale of immovable or movable property, in 1 judgment the net assets were brought into line with the requirements prescribed law by accounting for the acquisition of immovable property as property investment and 2 judgments analysed the revaluation of fixed assets.

The waiver of claims has been discussed in 4 court order and mainly the persons holding shares in the company waived their claims against the legal persons subject to compulsory dissolution.

Measures relating to the economic activity were analysed in 6 orders, 3 of which concerned the restoration of net assets from the profits generated by the continuation of the economic activity, and 3 of which analysed the compliance with the net assets requirement by means of a restructuring of the economic activity of the legal persons subject to compulsory dissolution.

According to 2 judgments, monetary contributions made without the prior creation of a voluntary reserve aimed at the removal of the ground for compulsory dissolution were analysed. According to both orders, the contributions were recognised as an item of “other operating income” in the balance sheet. Since the contributions of the owners are not income in nature and the accounting entity is entitled to supplement the balance sheet items of the profit and loss account for the purpose of improving information and readability, the making of the financial contributions without creating a voluntary reserve and their inclusion under the balance sheet item “other operating income” cannot be considered justified.

Simultaneous implementation of several measures has been analysed in 4 judgments and the combinations of such measures were: 1) monetary contribution and continuance of economic activities; 2) reduction of share capital and recognition of additional current and fixed assets; 3) reduction of share capital and capitalisation of loans; 4) contribution to the share capital and partial waiver of claims.

In total, the case-law examined in the context of this study has led to the identification of 6 different types of measures which, in terms of their content and implementation, can be considered as other measures under § 176 (1¹) and § 301(1¹) of the CC. The types of other measures have been concluded to be as follows: 1) the establishment of a voluntary reserve and payment of contributions in cash and/or in kind thereto; 2) making economic transactions with the company assets; 3) the waiver of claims of the shareholders; 4) taking measures related to the economic activity; 5) making monetary contributions made without the prior creation of a voluntary reserve; 6) simultaneous implementation of several measures. Consequently, the hypothesis of the thesis was confirmed. The other measures referred to in § 176 (1¹) and

§ 301(1¹) of the CC are substantiated by court orders made in compulsory dissolution proceedings of legal persons, whereby the court decides not to dissolve a legal person due to its compliance with net assets requirements prescribed by law and the subsequent elimination of the basis for the compulsory dissolution proceedings.

The interdisciplinary nature of the net assets' maintenance principle analysed within the framework of this thesis as well as the catalogue of other measures for the restoration of net assets derived from the case-law analysed may be of assistance to companies seeking to prevent a breach of the net assets' maintenance principle, as well as to those already in breach and seeking for the most suitable measures for the restoration of net assets, depending on the nature of the company's business nature.

Key words: net assets, capital maintenance rules, private limited liability company, public limited liability company, balance-sheet

LÜHENDID

CC	Commercial Code
EL	Euroopa Liit
EMP	Euroopa Majanduspiirkond
HMK	Harju Maakohus
HMKm	Harju Maakohtu määrus
IFRS	International Financial Reporting Standards
ingl. k	inglise keeles
nn	niinimetatud
PankrS	pankrotiseadus
RKKrKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
RKPJKo	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
rootsi k	rootsi keeles
RPS	Raamatupidamise seadus
RTJ	Raamatupidamise Toimkonna juhend
saksa k	saksa keeles
sh	sealhulgas
st	see tähendab
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
TMK	Tartu Maakohus
TMKm	Tartu Maakohtu määrus

TsMS	tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS	tsiviilseadustiku üldosa seadus
TÜS	Tulundusühistuseadus
VMK	Viru Maakohs
VMKm	Viru Maakohtu määrus
VÕS	võlaõigusseadus
Vt	vaata
ÄRS	äriregistri seadus
ÄS	äriseadustik

KASUTATUS KIRJANDUS

1. Armour, J. Legal Capital: An Outdated Concept? – European Business Organization Law Review. 2006/7.
2. Daehner, A, The minimum capital requirement – an anachronism under conservation: Part 2. – Company Lawyer. Vol 30. 2009/1.
3. Davies, P. Directors' Creditor-Regarding Duties in Respect of Trading Decisions Taken in the Vicinity of Insolvency. – European Business Organization Law Review. Vol 7. 2006/1.
4. Enriques, L., Macey, J.R. Creditors Versus Capital Formation: The Case Against the European Legal Capital Rules. – Cornell Law Review. Vol 86. 2001/6.
5. Feldman, K. (koost.). Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Tallinn: Justiitsministeerium 2016. –
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_1_0.5.2016.pdf (26.04.2023).
6. Ferran, E. Revisiting Legal Capital. – European Business Organization Law Review 2019/20.
7. Haaker, A. The Future of European Creditor Protection and Capital Maintenance from a German Perspective. – German Law Journal. Vol 13. 2012/6.
8. Handschin, L. Risk-Based Equity Requirements: How Equity Rules for the Financial Sector Can Be Applied to the Real Economy. – Journal of Corporate Law Studies. 2012/12.
9. Hannson, M. Kapitali säilitamise reeglid eesti ja rahvusvahelise finantsaruandluse standardite valguses. Magistritöö. Juhendaja *dr.iur* Andres Vutt. Tallinn: Tartu Ülikool 2017 –
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57058/hansson_ma_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (26.04.2023).
10. Justiitsministeerium. Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. 195 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/857ac417-4293-45a1-a782-0c19c257a42c> (26.04.2023).
11. Justiitsministeerium. Äriregistri seaduse eelnõu seletuskiri. 493 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/45b35838-9623-4c33-b4b4-a7b644ee4c73> (26.04.2023).
12. Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 733 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/587a5901-1c87-4e5b-5b62-f81656d4a600/ariseadustiku-muutmise-seadus> (26.04.2023).

13. Kodasma, V. Raamatupidamine I. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2006. – http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/16829/Raamatupidamine_I_osa.pdf (26.04.2023).
14. Kõve, V. Äriseadustiku põhialused. – *Juridica* 1995/4.
15. Kõve, V., *et al* (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.
16. Kõve, V., *et al* (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. XI–XV osa (§-d 475–759). Komm vlj. Tallinn. Juura, 2018
17. Kõve, V. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. – *Juridica* 2005/9.
18. Käerdi, M., *et al*. Ühinguõiguse revisjon: Analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuuskontseptsioon.pdf (26.04.2023).
19. Luiga, S., Tarkmees, K. Eraldised (võõrkapital), reservid (omakapital) ning nende moodustamise ja kasutamise raamatupidamislikest alustest. 22.02.2021 – <https://www.rmp.ee/raamatupidamine/raamatupidamine-yldiselt/eraldised-voorkapital-reservid-omakapital-ning-nende-moodustamise-ja-kasutamise-raamatupidamislikest-alustest> (26.04.2023).
20. Luiga, S., Võimre, U. Vabatahtliku reservkapitali loomiseks vajalik põhikirjamuudatus. 11.03.2016. – <https://www.rup.ee/uudised/maksud-ja-raamatupidamine/vabatahtliku-reservkapitali-loomiseks-vajalik-p-hikirjamuudatus> (26.04.2023).
21. Machado, S.F., Effective Creditor Protection in Private Companies: Mandatory Minimum Capital Rules or Ex Post Mechanisms? 12.10.2013. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1568731 (26.04.2023).
22. Mülberty, P.O. A Synthetic View of Different Concepts of Creditor Protection, or: A High-Level Framework for Corporate Creditor Protection. – *European Business Organization Law Review*. 2006/7.
23. Mülberty, P.O.; Birke, M. Legal Capital – Is There a Case against the European Legal Capital Rules? – *European Business Organization Law Review*. 2002/3.
24. Ots, K. Kapitalireeglid võlausaldajate kaitsemeetmetena Eesti ja Suurbritannia suletud äriühingutes. Magistritöö. Juhendaja *dr.iur* Urmas Volens. Tallinn: Tartu Ülikool 2012.
25. Pantosos, L. Accounting standards and Legal Capital in EU law. – *Utrecht Law Review*. Vol 16. 2016/.
26. Saare, K., Volens, U., Vutt, A., Vutt, M. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015.

27. Santella, P., Turrini, R. Capital maintenance in the EU: is the Second Company Law Directive really that restrictive? – European Business Organization Law Review. Vol 9. 2008/3.
28. Siling, S., Luiga, S. Netovara taastamine: sissemaksed omakapitali või allutatud laen? 20.04.2021 – <https://www.bdo.ee/et-ee/artiklikogu/raamatupidamisteenused/netovara-taastamine-sissemaksed-omakapitali-voi-allutatud-laen-et> (26.04.2023).
29. Varul, P., *et al* (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
30. Varul, P., *et al.* (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
31. Vutt, A. Aktsiakapitali reguleerimine olevik ja tulevik. – Juridica 2005/9.
32. Vutt, A. Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection. Dissertation. Tartu: Tartu University Press 2011.
33. Vutt, A. Netovara säilitamise põhimõte ja selle praktiline rakendamine. – Juridica 1996/1.
34. Vutt, A. Osaühing ja aktsiaselts. – Juridica 1995/4.
35. Vutt, A. Transformation of Legal Capital Rules in Estonia – Inevitability or Permanent Misunderstanding? – Juridica International XI/2006.
36. Vutt, A. Vabatahtlik reserv kui omakapitali nõuete täitmise üks võimalus. Maksumaksja. 2010/1.

Muud allikad

37. Eesti Advokatuuri äriõiguse komisjoni seisukohad ühinguõiguse revisjoni raames esitatud seaduseelnõude osas. 19.11.2019. – <https://www.just.ee/media/1183/download> (26.04.2023).
38. Ellissoni Veskitalu OÜ 2018. a majandusaasta aruanne e-äriregistris. – https://ariregister.rik.ee/est/company/11350269/Ellissoni-Veskitalu-O%C3%9C?active_tab=fiscal_year_reports (26.04.2023).
39. Osaühing Salkur aruanne ja bilanss e-äriregistris. 05.08.2018. – https://ariregister.rik.ee/est/company/11347959/osa%C3%BChing-Salkur?search_id=73553b9&pos=1&active_tab=documents (26.04.2023).
40. Raamatupidamise Toimkonna juhend 1 Raamatupidamise aastaaruande koostamise üldpõhimõtted. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (26.04.2023).

41. Raamatupidamise Toimkonna juhend 10 Tulu kajastamine –
<https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl>
(26.04.2023).
42. Raamatupidamise Toimkonna juhend 13 Likvideerimis- ja lõpparuanded. –
<https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl>
(26.04.2023).
43. Raamatupidamise Toimkonna juhend 2 Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl>
(26.04.2023).
44. Raamatupidamise Toimkonna juhend 3 Finantsinstrumendid. –
<https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl>
(26.04.2023).
45. Raamatupidamise Toimkonna juhend 5 Materiaalsed ja immateriaalsed põhivarad. –
<https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl> (26.04.2023)
46. Raamatupidamise Toimkonna juhend 6 Kinnisvarainvesteeringud. –
<https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl>
(26.04.2023).
47. Raamatupidamise Toimkonna juhend 8 Eraldised, tingimuslikud kohustised ja tingimuslikud varad. – <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/arvestusvaldkond/raamatupidamiskorraldus#eesti-finantsaruandl>
(26.04.2023).
48. RPS lisa 1 Bilansiskeem. https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/1050/5202/2027/RPS_Lisa_1.pdf# (24.04.2023).
49. Teearu, K. Mida teha, kui omakapital ei vasta nõuetele. 23.01.2020. –
<https://robbybobby.ee/raamatupidamine/mida-teha-kui-omakapital-ei-vasta-nouetele/>
(26.04.2023).
50. VertoMundi OÜ 2019. a. majandusaasta aruanne e-äriregistris. –
https://ariregister.rik.ee/est/company/12746302/VertoMundi-O%C3%9C?search_id=29f2351&pos=1&active_tab=fiscal_year_reports (26.04.2023).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti õigusaktid

51. Kohtu registriosakonna kodukord. – RT I, 16.03.2023, 2.
52. Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 04.01.2021, 4.
53. Raamatupidamise seadus. – RT I 2002, 102, 600 ... RT I, 05.05.2022, 27.
54. Raamatupidamise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 30.12.2015, 4.
55. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 11.03.2023, 30.
56. Tulundusühistuseadus. – RT I 2002, 3, 6 ... RT I, 23.12.2022, 32.
57. Võlaõigusseaduse seadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 17.03.2023, 80.
58. Äriregistri seadus. – RT I, 05.05.2022, 1.
59. Äriseadustik. – RT I 1995, 26/28, 355 ... RT I 1995, 26, 355; RT I, 23.11.2021, 2; RT I, 23.12.2022, 33.

Euroopa Liidu õigusaktid

60. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/1132, 14. juuni 2017, äriühinguõiguse teatavate aspektide kohta. ELT L 169, 30.6.2017, lk 46–127.
61. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2012/30/EL, tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 54 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad seoses aktsiaseltside asutamise ning nende kapitali säilitamise ja muutmise, et muuta sellised tagatised võrdväärseteks (uuesti sõnastatud) (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 315, lk 74–97.
62. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2013/34/EL, 26. juuni 2013, teatavat liiki ettevõtjate aruandeaasta finantsaruannete, konsolideeritud finantsaruannete ja nendega seotud aruannete kohta ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2006/43/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 78/660/EMÜ ja 83/349/EMÜ (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 182/19, lk 19–76.
63. Teine nõukogu direktiiv 77/91/EMÜ, 13. detsember 1976, tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad seoses aktsiaseltside asutamise ning nende kapitali säilitamise ja muutmise, et muuta sellised tagatised ühenduse kõigis osades võrdväärseteks. ELT L 026, 31.01.1977, lk 1–13.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

64. HMKo 2-07-46119
65. TMKo 2-07-13801
66. RKKrKo 3-1-1-49-11
67. TlnRnKo 2-13-48002
68. RKTko 3-2-1-46-13
69. RKTko 3-2-1-188-12
70. RKPJKo 3-4-1-8-02
71. RKTko 3-2-1-5-13
72. RKTko 3-2-1-13-16
73. TMKo 2-18-2519

Muude abinõude kataloogi tuletamiseks kasutatud kohtumäärused

Vabatahtlik reserv

74. HMKm 2-09-13682
75. HMKm 2-10-16575
76. HMKm 2-13-16803
77. HMKm 2-17-2670
78. HMKm 2-17-3751
79. HMKm 2-19-10766
80. HMKm 2-21-5435
81. HMKm 2-21-6266
82. HMKm 2-22-12082
83. HMKm 2-22-13996
84. HMKm 2-22-14396
85. HMKm 2-22-15439
86. HMKm 2-22-2294
87. TMKm 2-13-17617
88. TMKm 2-19-16785
89. VMKm 2-21-9905

Tehingud ühingu varaga

90. HMKm 2-10-28811

91. HMKm 2-16-13434
92. HMKm 2-20-7869
93. HMKm 2-22-1724
94. TMKm 2-18-1181
95. TMKm 2-18-2082

Nõuetest loobumine

96. HMKm 2-09-16775
97. HMKm 2-10-17792,
98. HMKm 2-11-21810,
99. TMKm 2-19-6742,

Äritegevusega seotud meetmed

- 100.HMKm 2-11-37313
- 101.HMKm 2-17-0460
- 102.HMKm 2-18-2305
- 103.HMKm 2-19-7345
- 104.TMKm 2-16-13840
- 105.TMKm 2-18-1058

Sissemaksete tegemine

- 106.TMKm 2-18-2519
- 107.TMKm 2-20-6697

Mitme abinõu kasutamine korraga

- 108.HMKm 2-17-2125
- 109.TMKm 2-17-11693
- 110.TMKm 2-19-3818
- 111.VMKm 2-17-18774